213
10

Bedri Rahmi Eyuboğlu / Körolası

Bedri Rahmi EYUBOĞLU

Bütün Eserleri / 10

KÖROLASI

Bilgi Yayınevi

BİLGİ YAYINLARI : 213
BEDRİ RAHMİ EYUBOĞLU / BÜTÜN ESERLERİ : 10

ISBN 975 - 494 - 662 - 0
97 . 06 . Y . 0105 . 1126

Birinci Basım
Temmuz 1997

BİLGİ YAYINEVİ
Meşrutiyet Cad. 46 / A
Telf 431 81 22 - 434 12 71
434 49 98 - 434 49 99
Faks 431 77 58
06420 Yenişehir - Ankara

BİLGİ DAĞITIM
Narlıbahçe Sok. 17/1
Telf 522 52 01 - 526 70 97
Faks 527 41 19
34360 Cağaloğlu - İstanbul

BEDRİ RAHMİ EYUBOĞLU

Bütün Eserleri
10

Körolası

Baskıya Hazırlayan :
Mehmet EYUBOĞLU

BİLGİ YAYINEVİ

kapak resmi : bedri rahmi eyuboğlu
kapak düzeni : fahri karagözoğlu

BEDRİ RAHMİ EYUBOĞLU
BÜTÜN ESERLERİ

1. Dol Karabakır Dol
2. Kardeş Mektupları
3. Resme Başlarken
4. Tezek
5. Delifişek
6. Yukule - le'ye Mektuplar
7. Bu Anadolu Var ya...
8. Kültür Yokuşu
9. Resim Yaparken
10. Körolası

M.E.B. Talim ve Terbiye Kurulu'nun 1.7.1992 gün ve 3995 sayılı yazılarıyla okullara tavsiye edilmiş; karar, 28.9.1992 gün ve 2367 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanmıştır.

Bedri Rahmi Eyuboğlu'nun bütün eserlerinin yayın hakkı, yasal mirasçılarıyla yapılan özel anlaşma gereğince Türkçe ve bütün dillerde Bilgi Yayınevi'ne aittir. Bu dizide çıkan ve çıkacak olan eserlerin hiçbiri kaynakları gösterilmeden alınamaz, yayımlanamaz. Yayınevi'nin yazılı izni olmadan radyo ve televizyona uyarlanamaz, oyun ve film haline getirilemez.

dizgi : font matbaacılık ve tanıtım hizmetleri
telf : 230 30 30
baskı : cantekin matbaacılık yayıncılık ticaret ltd. şti.
telf 384 34 35 - 384 34 36 - 384 34 37

İÇİNDEKİLER

Önsöz 7

Körolası

Donanma 17
Karabiber 22
Denizli'ye Selam 28
Gülcemal 34
Lambri Hazretleri 36
Punduna Getirmek 41
Bir Türkünün Peşinden 46
Körolası 50
Azılı Sevgi 56
İbecik Köyü 62
Hüzün Müzün 68
Altı Numaralı Koğuş 72
Yeninin Yenisi 76
Habudiyar 80
Bir Şiirin Hikâyesi 85
Sevince Gel 90
Belalı Sadelik 95
"Çanlar Kimin İçin Çalıyor?" 100
Küçük Kurbağa 106
Sudan Yazı 112
"Dolanı Dolanı Gelir" 119
Geçmiş Olsun 123

Dâhiler Adası

Dâhiler Adası 131
Şairin İmtihanı 136
Benzetmek İhtiyacı 139
Çapkın Doktor 142
İngilizce Konuşan Melekler 145
Memo 148
Memo ve Dağlar (1) 156
Memo ve Yün Çoraplar 162
Memo ve Dağlar (2) 165
Şüphe 167
Tuhaf Adam 173
Kâşif 176
Bir Fil Ölüyor 178
Kahraman 180
Kafe Türk 182
Muhayyile Kuvveti 184
777 Odalı Otel 186
Yaşamak 199
Bay Sensiz 201
Memuş 214
Tütün 218
Reyhan Bacı 223
Ne Kaza Ne Kader 230

Sözlük 235

ÖNSÖZ

"Ağaç bütün
Işık bütün
Meyve bütün
Benim dünyam, param parça.

Büyük bir ayna kırılmış.
Kırılıp yere dökülmüş.
Kâinat içine düşmüş
Düşmüş amma, param parça.

Yaprak yaprak yapıştırdım.
Diyar diyar dolaştırdım.
Bir alevdir tutuşturdum.
Yandım amma, param parça."

...Demiş, babam 1948'de yayınladığı "Karadut" adlı şiir kitabında. Dört yıl sonra yayınladığı "Tuz"da da bu param parça dağılmanın sonunu getirmiş... Şöyle demiş:

"Bir kayısı dalı mavilik içinde.
Çilli yaprakları, ışık içinde.
Pembe damarları çırıl çıplak.
Hepsi de üç türlü yeşil içinde.

Mernuş der ki;

İş var işin içinde.
Ne güzel erimek aşk içinde
Neylersin
Zerresi kalmış benim içimde."

Tabii zerresi kalacak. Yaşama sevincini, hayretini, insan, doğa, sanat sevgisini, yüreğinin sıcaklığını, avuç avuç dağıtabilmiş babam. Duyduğu hazzı daima paylaşmaktan, bölüşmekten yana olmuş.

Durmadan dinlenmeden vermiş. Hababam vermiş; resim, şiir, nesir, öğretmenlik, mozaik, seramik, litografi, serigrafi, gravür, vitray... Uğraşlarının bir kısmı... Yediveren gül misali durup dinlenmeden parıltılarını, cömertçe dağıtmış.

İçinde, kendiliğinden; gürül gürül akıyordu yaratıcılık çeşmeleri.

"Gözümüzde nur, dizimizde takat
On parmağımızda on hüner vardı."

Hünerliydi. En büyük hüneri, kendisini yenilemesini bilmesiydi. Yaşamın kısa, sanatın uzun bir yol olduğunu biliyordu. Zamanını çarçur etmedi. Çok çalıştı. Çok yaşadı.

'Aşk'tan kurulmuştu Bedri Rahmi. Aşk içerisinde eridi gitti!.. Mor salkımlara, mor menekşelerin kokusuna sindi, usul usul. Bana da mavilikler içine dağılmış, benliğinin rengârenk parıltılarının cömertçe serpiştirildiği "Nesir Yazılarını" derlemek düştü. Şiir ve resimlerini toplarken nasıl sonsuz bir haz duyduysam, yazılarını derlerken de öylesine engin bir mutluluk duydum. Sekiz yüzü aşan makale elimden, gözümden, gönlümden, tüm varlığımdan geçti. Tadına doyamadığım, tam erişmişken kaybettiğim babamı, bana geri getirdi, bu yazılar... Onu daha bir yakından tanıdım. Sevinçten, mutluluktan uçar oldum. Yazılarında da şiir ve resimlerindeki coşkuyu, "çil çil" sevinci buldum. Paramparça değil, gürül gürül tutuştu yüreciğim. Milyarlarca elma ağacı çiçek açtı... "Bedros Ağacının" bir dalına kondum. Konduğum yeri benimsedim. Bana güven ve güç verdi. Babamın ölümünden on altı yıl sonra... Ya-

zılarını, bir satırını ziyan etmeden toparladım. 1976'dan bu yana süren bu uğraş, 23 Nisan 1991 günü sona erdi.

Daha önce baskıya hazırladığım her Bedri Rahmi eserinin önsözünde o kitabın öyküsünü anlatmıştım. Bu kitaba da çok özendim. Çalışırken, Bedri Rahmi'nin tadına vardım, bu yazılarda dostlar! Bu tarifsiz parıltıyı sizlerle de bölüşmek istedim ey doğmadık kuşaklar!

Derlemeyi bitirebildiğim için Yaradana şükrettim. Yaptığım işin önce benim içime sinmesi gerekirdi. Ben hoşnut oldum, inşallah siz de olursunuz.

Bu kitapta yayınlanan yazılar dört bölümde toplanabilir:

1. Nerede ve ne zaman yayınlandıkları kesin olarak saptanan yazılar. Bu bölüme giren yazıları şu kaynaklardan derledik:

a) Bedri Rahmi Arşivi;

Bedri Rahmi yayınlanan yazılarını, yayınlandıkları gazete ve dergilerden keserek defterlere yapıştırmış. Nerede ve hangi tarihte yayınlandıklarını belirtmiş.

b) Atatürk Kitaplığı;

c) Beyazıt Devlet Kitaplığı;

ç) Üniversite Kitaplığı;

d)** Sn. Ahmet Küflü'nün yardımıyla, **Ankara TBMM Kitaplığı.

2. Nerede ve ne zaman yayınlandıkları kesin olarak saptanamamış yazılar. Bu yazılar yayınlanmış. Elde yayınlandıkları gazete ve dergilerden kesilen "kupürler" var. Bunlara "Bedri Rahmi Arşivinde Mevcut" kelimelerinin baş harflerinden esinlenerek "BRAM" yazıları dedik.

3. Eski Türkçe ve yeni Türkçeyle Bedri Rahmi'nin el yazısıyla yazılmış yazılarla daktilo edilmiş metinler. Bu bölümdeki yazıların çok önemli bir özelliği hiçbir

yerde yayınlanmamış olmalarıdır. Bunlara "Bedri Rahmi Arşivinden, Yayınlanmamış" kelimelerinin baş harflerinden esinlenerek "BRAY" yazıları dedik.

4. Bu bölüm yazılara kamuoyuna sesli aktarılmış metinler girmektedir. Konferans ve radyo konuşmaları metinlerini, yerleri geldikçe belirttik...

*Bedri Rahmi'nin tüm nesir yazılarını topladık, sanırım. "Sanırım" diyorum. Köşede bucakta elimden kaçmış birkaç yazı kalmış olabilir. İnsan hâli. Atlamış olabilirim. Onları da ele geçirebilmek için ortaya özendirici bir ödül koyuyorum: Yazımın sonundaki adresime bu kitaplar dizisine girmedik her Bedri Rahmi yazısını ulaştırana, bir **Bedri Rahmi Serigrafisi**'ni armağan edeceğim. Sözüm söz. Eksiğimiz olmasın diye gösterdiğimiz gayrete, böyle bir ödülün yararlı olacağını düşündüm.*

Gelelim bu yazı dizisinin içeriğine... Bedri Rahmi'nin Türkçesine hiç dokunmadım. Olduğu gibi bıraktım. Tespit olunan diziliş hatalarını düzelttim sadece. Hepsi o kadar. Kronolojik sıraya önem verdim. Yazıldıkları tarihteki tazeliklerini göstermek için... Bazı yazılar sadece ay belirtilerek yayınlanmış. Bu yazıları o ayın başına aldım. BRAY yazılarının içeriğinden, yılını tahmindeki günah ve sevaplar, bana aittir. Onları genellikle o ay veya yılın sonuna ekledim. Eğer bir yazı aynı dergi veya gazetenin başka bir veya birkaç sayısında da yayınlanmış ise... İlk yayınlarda dipnotla durumu okuyucuya anlattım. Bazen de aynı yazı, aynı adla değişik dergi veya gazetede yayınlanabilmiş... Veya ilkin gazetede yayınlanıp sonra dergide görülmüş. Önce dergide çıkıp sonra gazeteye alınmış... Bu gibi durumlarda zamanın sırasına önem verip, yazının ilk yayınlandığı tarihe göre sıralama yaptım. Okuyucuyu da dipnotlarla uyardım....

Zaten her şey sevgili okuyucu için değil mi? Günün birinde birileri merak eder mi Bedri Rahmi'yi? Bedri Rahmi bu konuda ne demiş, şu konuda ne yazmış diye merak edenler çıkar mı dersiniz?!.. Kişisel olarak ben Bedri Rahmi'nin dehası gelecek kuşaklarca yeniden ele alınacaktır diyorum. Gençler onu yeniden keşfedecektir. Okuyan nesiller de gelecektir. Çünkü:

"Bu Anadolu var ya, bu Anadolu.
Bu misli menendi görülmedik cömert ana
Bu her yanı meme
Bu her yanı dudak
Bu her yanı gül.
Bu zırnık almadan veren,
Habire veren yediveren gül.

Bu Anadolu var ya, bu Anadolu.
Bu üç yosma denizde üç defa ıslanan
Gürbüz ırmaklar ortasında susuzluktan çatlayan.

Bu Anadolu var ya, bu Anadolu.
Bu sapsarı sıtma, bu masmavi gurur.
Ne tosunlar doğurmuş, ne tosunlar.
Bak daha neler doğurur." *

Çalışmamız, bir ekip çalışması olarak gelişti. Bir imece. Bedri Rahmi İmecesi. Başta binlerce sayfa yazıyı yağdan kıl çekercesine daktilo eden, yanlışlarımızı kendi içgüdüsünü kullanarak düzeltip doğru ve temiz olarak sonuca giden dost, kardeş Ayşegül Erdal Hanıma teşekkür etmek istiyorum. Ayşegül Hanım da Bedri Rahmi'nin tadına varmış, yazılarını yazarak

---

* "Bİ TANE DAHA" – Dol Kara Bakır Dol. Bedri Rahmi şiirinden alıntı. B.R.EYUBOĞLU/Bütün Eserleri: 1, Bilgi Yayınları/ Dördüncü Baskı/Haziran 1995/s.259.

onunla bir ilişki kurabilmiştir. Onu sevmiş olmalı. Yaptığı iş sevmeden yapılamazdı.

Araştırma grubunda Sn. Semiha Kırım, Sn. İnci Güntay, Sn. Şehnaz Kurdoğlu, Sn. Feriha Ertürkmen ve Sn. Kâmile Ceylan Hanımlara da teşekkürü bir borç bilirim.

Atatürk Kitaplığı Müdüresi Sn. Aysel Kurdoğlu ve Müdür Muavini Sn. Safiye Özkan Hanımlarla, Beyazıt Devlet Kitaplığı Müdürü Sn. Erdal Hamami'ye gösterdikleri anlayış, yardım ve dostluklarından ötürü teşekkür ederim.

Araştırmalarımda elimden tutup yol gösteren, yardım eden Sn. Mehmet Türker Acaroğlu'na, Sn. Mehmet Ali Cimcoz'a, Sn. Mehmet Başaran'a, Sn. Vedat Günyol'a, Sn. Cevdet Kudret'e, Sn. Ahmet Küflü'ye ve Sn. Hıfzı Topuz'a da teşekkür ederim. Öğreti ve yardımlarıyla uzağı yakın, zoru kolay kıldılar. Sağolsunlar. Sevgili ve büyük Şükriye Ablanın elleri dert görmesin. Allah onu başımızdan eksik etmesin; sevgisi ve coşkusuyla içimizdeki anne-baba boşluğunu doldurmuştur. Biricik Halam Nezahet Goloğlu ile komşum Gevher Okman Hanımlar da eski Türkçelerin okunmasına yardım ettiler. Var olsunlar.

Oğlum Sabahattin Rahmi, bu araştırmanın dergiler kısmını yönetti. İyi niyet ve çabasıyla sadece dedesinin değil, babasının 1960'da Paris'ten yazıp bir dergiye yolladığını tamamıyla unuttuğu bir yazıyı bile buldu, getirdi... Muhit dergisinde Bedri Rahmi'nin bile adlarını unuttuğu birkaç şiiri bulup çıkarttığı günün akşamı nasıl da çocuklar gibi sevinmiştik!..

Hayat arkadaşım, otuz yıllık eşim Hüget'in bu çalışmamın her evresinde emeği vardır. Bence en önemli katkısı geliştirdiği "ev kompüteri programı" içerisindeki "Alfabetik yazı kartoteksi" kurup, kolaylık sağlaması olmuştur. Çift yazılar olayını böylece yakaladık. Kitaplık çalışmalarında da yer alan eşim, yoğun

dikkati, keskin zekâsı, kıymetli belleği, tükenmez enerjisiyle her zaman yanımda, yanıbaşımda, canımın çekirdeğinde, gözümün bebeğinde olmuştur. O olmasaydı, ben olmazdım.

Babamla beni daima eşlerimiz derleyip düzenlemiş, yuğmuş yıkamış, aklamış paklamış, adam etmişlerdir. Daima onların engin sevgi ve anlayışına sığınıp tövbekâr olmuşuzdur. Eren Hanıma yakışan bir gelin oldu Fransız Kanadalısı Hüget Gelin...

Bu merhalenin de alınmasıyla, geriye aşılacak üç konak kaldı:

– Eren-Bedri Rahmi mektuplaşması;
"Aşk Mektupları"
– Bedri Rahmi'ye yazılan mektuplar;
"Dost Mektupları"
– Bedrl Rahmi'nin,
"Gün-Gün-Gün" adını verdiği anıları.

Bu sorumlulukların yanında bir de Sabahattin Amcama karşı bir görevim var... Yapıtlarına sahip çıkmak istiyorum. Babamın yazılarını nasıl iğneyle kuyu kazarcasına toparladıysam, onunkileri de toparlayacağım. Yunus Emre Yılında Sabahattin Amcamdan kimsecikler söz etmiyorsa bu biraz da kendi kabahatimizdendir.

Sabahattin Eyuboğlu, babamın tadını çıkarttığı bir ağabeydi. Onun değil bir sözü, bir bakışı babama yeterdi... Sabahattin Amcam da güme gidecek adam değildir.

Sabahattin Amcam her açıdan babamın üniversitesi olmuştur. Onun da gelecek nesillere ulaşacağını adımın Mehmet olduğunu bildiğim gibi biliyorum. Eserlerinin tümünü derleyeceğim. İki kardeşin aynı konuyla ilgili yazılarını bir arada yayınlayacağım. Adını bile buldum şimdiden: "İkisi Birden"...

Son olarak Almanya'ya Fakir Baykurt'a seslenmek istiyorum. Yeni Ufuklar'da 1975'de yayınlanan ya-

zısını bana Vedat Günyol Hocam buldu... 18 Nisan 1991 sabahı okudum. Ne diyeyim?.. Aklımı kaçırıyordum okurken... Nasıl da tadını çıkartmış babamın? Nasıl da sevmiş?... Günlerce allak bullak oldum. Kıskandım. Ağladım. Çok duygulandım. Şu anda da hâkim olamıyorum kendime. Ellerin dert görmesin Fakir Baykurt. Dilerim Allahtan ömründe Bedri Rahmi'yi sevdiğin gibi seni seven dostların olur.

Mehmet EYUBOĞLU
23 Nisan 1991

Bedri Rahmi Eyuboğlu Sk. No: 10
Kalamış - Kadıköy, 81030
İSTANBUL

KŌROLASI

DONANMA

*İstanbul deyince aklıma stadyum gelir**
Güne güneşe karşı yirmi beş bin kişi
Hepsinin dudağında İstiklâl Marşı
Bulutlar atılır top top pare pare
Yirmi beş bin kişilik bir aydınlık içinde eririm
Canım ağzıma gelir sevinçten, isteseler hilâfsız
Bir gelincik gibi koparır veririm

İstanbul deyince aklıma stadyum gelir
Kanımın karıştığını duyarım ılık ılık
Memleketin insanlarına
Daha fazla sokulmak isterim yanlarına
Ben de onlarla bağırırım, avazım çıktığı kadar
Göğsümü gere gere
Ver Lefter'e, yaz deftere.

İstanbul deyince aklıma stadyum gelir
Binlerce insanın aynı anda
Aynı şeyi duymasından doğan sevincin
Heybetini düşünürdüm.
Birbirine eklenir kafamda
Binler, yüz binler, milyonlar
Sonra bir mısra havalanır ürkek:
"Bir uykuyu cananla beraber uyuyanlar"

---

* Henüz yayımlanmamış "İstanbul Destanı"ndan.

Radyoda Yunus Emre oratoryosu vardı. Dışarıda kandil kandil bir gece. Fetih gecesi yaz gecesi, bayram gecesi. Donanma fişekleri birbiri arkasından patlıyor, gökyüzünde kocaman çiçekler açılıyordu. Kafamın içi bir bayram yerine dönmüştü. O gün Beyazıt'ta müthiş bir resim sergisi görmüştüm. Hâlâ onun tesiri altında idim. Çocuk resimleri. Donanma gecesi. Yunus Emre oratoryosu. Aynı zamanda atılmış, hava fişekleri gibi kafamın içinde kaynaşıp duruyordu. Size bunları anlatmaya çalışacaktım. Derken araya dünkü maç girmez mi? Al sana bir donanma fişeği daha. Ama bu deli bir fişek. Dışarıdan seyredenleri de katarsan yirmi beş değil kırk beş bin kişilik bir tek yürek. Tam bir buçuk saat nasıl çırpınacak, nasıl sevinecek. Nasıl ah çekecek. Bu kadar insan aynı anda, aynı heyecan bardağından nasıl içecek? İstanbul'da olup da böyle bir maçı veya bir benzerini görmemiş olmak, böyle bir olayı küçümsemek kimin haddine!..

Evet radyoda Adnan Saygun. Dışarıda gece. Gecenin içinde salkım saçak donanma fişekleri.

Kırmızı, yeşil, açık mavi ve nur beyazı, bir de açık mavi vardı galiba. Topu topu dört beş renk:

– İnsanları sevindirebilmek için dört beş renk yetişiyor. Zifiri siyah üstüne iki tane açık, iki tane de orta koyulukta dört renk serpildi mi gözlerimiz derhal şahlanıyor. Sen hâlâ dünya kadar renk peşinde koş dur!.

– Ama burada bizi sevindiren yalnız renk değil ki; ya fişeklerin kuyruklu yıldızı? Havada açılan nakışların çeşitli biçimleri?

– Hangi renk? Hangi biçim? Bütün mesele hareketlerinde. Bizi donanma fişeklerinde saran onların gökyüzüne tırmanma hızıdır. Onların salkım saçak dağılmaları, serpilmeleri, kaynaşmalarıdır.

– Bir de vaktin payı var. Bütün bu nakışlar, ya-

rım dakika içerisinde olup bitiyor. Bu nakışlar sadece gökyüzünde değil, bir zaman levhasında başlıyor. Açılıyor ve tükeniyor.

Donanma fişeklerinde bizi saran, bu üçe bölünmüş küçücük zaman parçasıdır.

Evet, dışarıda donanma fişekleri, radyoda Adnan Saygun vardı. Yunus Emre oratoryosuna (Bu kelimeyi doğru söyleyebilmek için epey uğraştığımı hatırlıyorum) bundan daha müthiş bir rakip olamazdı. Donanma fişeklerinin peşine düşenler radyoyu bırakıp balkona çıktılar. Gözle kulak arasında, bir yarıştır başladı. Oratoryoyu bundan dört beş sene evvel Ankara'da plakta dinlemiş ve çok sevmiştim. Ama onun asıl tadını bu sefer çıkardım. Bir ara donanma fişeklerini tamamıyla unuttum. Daha doğrusu fişeklerle atbaşı giden yarışı Adnan Saygun'un kudretli nefesi kazandı. Yunus'un canımızın içine sinen şiiri, Saygun'un alabildiğine gür ve erkek müziğinin kanatlarıyla yükselmeye, donanma fişeklerinin hiçbir zaman varamayacağı yerlere tırmanmaya başladı.

"Bilenler haber versünler
Canan elleri kandedür?"

Şiir bütün heybeti ile, her zerresinden nur fışkıran bir çınar gibi gökyüzüne dayandı.

Bizim resim alanında yapmak istediğimizi, Saygun ne güzel başarmıştı: Yüzde yüz yerli olanı, bizim olanı bulmak. Halkımızın yüzyıllar boyunca üstüne titrediği, canının içinde sakladığı değerleri, sağlam geleneği bilmek... Bunlar arasında hayırsız olandan hayırlı olanı ayıklamak. Öyle ya tezeği de biz icat etmişiz. Bağrımıza basmışız. Yüzde yüz baba yadigârı ama, neylersin ki adı üstünde: Tezek!

Bizim olanın hasını seçmek. Ona, bizi medeniyet alanında aşan milletlerin kültürünü, gücünü katabilmek. Adnan, bunu Yunus Emre ile ne güzel anlamış. Ne güzel başarmış. Bu başarıda Devlet Babanın da büyük bir payı var. Devlet Baba himmet etmese hangi hususi bir gayretle Saygun'u dinleyebilirdik? Cumhurbaşkanlığı Filarmoni Orkestrası, Devlet Operası sanatkârları olmasa Adnan Saygun koca oratoryoyu ıslıkla çalacak değildi ya!

Saygun'un böyle bir eser bestelemesi ne kadar büyük bir başarı ise onu devlet kanalıyla bize sunması da bir o kadar büyük başarı sayılır. Aynı şeyi geçenlerde Ankara'da "Kerem" Operasını seyrederken düşündüm. Ne yazık ki çok arzu ettiğim halde Kerem'in yalnız yarısını seyretmek mümkün oldu. İstanbul'da oynayacağı ilan edildiği için o kadar telaşlanmadım. Fakat İstanbul'da Kerem'den vazgeçildiğini duyunca iş sarpa sardı. Gördüğüm kadarıyla Kerem'in tadını çıkaramadım. Bunun kabahatini her şeyden evvel kendimde buluyorum. Başından sonuna kadar herhangi bir operayı sindire sindire tadabilmek herhalde herkese nasip olmuyor. Sonra benim tasarladığım Kerem bambaşka bir Kerem'di. Kerem'de her şeyden önce Saygun'un çok iyi bildiği köy türkülerimizi bir Bela Bartok kudretiyle ele alacağını sanmıştım. Oratoryoda Saygun'un ilahilerimize sağladığı dev nefesinin, Kerem'de türkülerimizi de âbad edeceğini düşünüyordum. Yunus Emre'de anamdan duyduğum ilahiler, asıl yapıları kırılıp dökülmeden garb müziğinden nasiplerini almışlardı. Kerem'de saz şairleri yarışmasında her saniye türkülerimizin şahlanmasını beyhude yere bekledim durdum.

Ayağının çarığı, elinin nasırı, saçının perçemi, alnının yazısıyla türkülerimizi, nerede olsa tanıyacağımı sanırdım. Fakat sevgili türküler, Kerem'de her-

halde benim ömrümde duymadığım garb seslerine bürünmüş olacaklar ki, onları bir türlü seçip çıkaramadım.

Saygun muhakkak benden daha iyi incelemiştir. Benim bildiğim Kerem, bugün Anadolu'da adım başında rastladığımız bir köylüdür. Bir ayağı cennette, öteki cehennemde, bir eli buğdayda, öteki bileğine kadar tezektedir. Kerem ile Aslı hikâyesinin nasıl doğduğunu bilmem ama onu yaşatan köyümüz ve köylümüz olmuştur.

Yunus Emre'de bir çırpıda konusuna dalabilen Saygun, Kerem'de aynı kudretle köyümüzü, köylümüzü karşımıza serebilirdi. Köyümüzü çok yakından bilmesi, köy türkülerinin tadını hepimizden önce çıkarmış olması ona çoktan bu gücü sağlamıştı. Ben kendi hesabıma Kerem'in tadını çıkaramadım ama Yunus Emre'yi besteleyen sanatkârın köy türkülerimizden de dev cüssede yapılar kuracağına inanıyordum.

Saygun'u mistik lafının çeşitli gösterileriyle taşlayanlara gelince: Bugüne kadar verdiği eserlerle bir portakal olduğunu ispat eden fidanın bugünden sonra muşmula vereceğine kim inanır? Yeter ki bu güzel fidana çelimsiz ve münasebetsiz bir aşı yapılmamış ola.

Donanma ile başladık, neredeyse donanmayla döneceğiz. Donanmamızın en deli fişeklerden birisini anlatmaya vakit kalmadı. Beyazıt'taki çocuk resimleri sergisi daha beş–on gün açık. Hele siz o zamana kadar bu sergiyi görün. Fetih yılı nasıl kutlanırmış, çocuk hazretleri nelere kadirmiş, bugünün resminde çocuğun aldığı yer ne kadarmış bunları sonra görüşürüz.

Cumhuriyet, 7 Haziran 1953

KARABİBER

İzmir'de bir ağaç gördüm
Adı karabiberdi karabiber
Yaprağının ucunu ısırdım
Tadı karabiberdi karabiber.

Bir yaşıma daha girdim
Biber dediğin tuzluğa yaraşır
Fidesi olur fidanı olur
Bir çınar boyunda karabiber
İnsanın başı döner

Çiçek mi, meyve mi, tohum mu nedir
Nar tanesi gibi pırıl pırıl
Çingene pembesinden sıcak
Karabiber ağaçlar dolusu
Karabiber sebil
Karabiber salkım saçak

İzmir'de bir ağaç gördüm
Adı karabiberdi
Ya karabiber türküsü Allah'ım
Necati Cumalı söylerdi
Soba borusu gibi bir sesi vardı
Karabiberim, derdi karabiberim
Candarmalar geliyor kalk gidelim

İzmir'de bir ağaç gördüm
Adı karabiberdi
Benim, avuç içi kadar saksılarda
Asma kütükleri yeşerten anam
Bu ağacı görse sevincinden ağlardı.

İzmir'de bir ağaç gördüm
Adı karabiberdi
Dalını meyvesini, gölgesini
Getirdi masamıza serdi
Yapraklarını görsen bayılırsın
Bir yazma oyası kadar ince
Söğüt dallarından narin
Saçlarının arasında dolaştığını duyarsın
İncecik, biberli ellerin.

Karabiber ağacına öylesine kanım kaynadı ki sormayın!.. Bu sevimli ağacı bir biçimine getirip "güzel dediğin faydalı olmalı" hanesine sokmaya çalışırken bir İzmirli:

– O kadar da uzun boylu değil, dedi. Bu gördüğünüz pembe tohumlar kararmadan buna karabiber demek doğru olmaz ki. İzmir'in havasında bu tohumlar böyle kızarıp kalıyor, bir türlü kararmıyorlar. Bu ağaç daha büyük sıcaklara muhtaç. Geçenlerde vakitsiz bir soğuk bunların çoğunu kurutttu. Bereket kütüklerin dibinden yeni filizler söktü.

Bu canım pembe salkımların hiçbir işe yaramadan çürüyüp gitmesine üzüldüm doğrusu. Şimdilik sadece gözlerimizi âbad eden bu tadın, soframıza, kaşığımıza kadar gelebilmesi için daha kaç fırın güneş lazım bilmem ki? Burasını bilse bilse bizim sevgili Halikarnas Balıkçısı bilir. Hem böyle alicengiz ağaçlarını İzmir taraflarına ilk defa getiren o ol-

muştur. Pamplimus denilen turunç azmanını Bodrum civarında ilk defa yetiştiren Halikarnas Balıkçısı değil midir? Köylüler evvela boş vermişler, Balıkçı'nın fidanına. Fidan büyümüş, büyümüş. Meyveler büyümeye başlamışlar, mandalinleri geçmişler, turunçları aşmışlar ama köylüler hâlâ oralı değil. Ama meyveler, en iri limonları, portakalları da gölgede bırakacak kadar şişmeye başlayınca pes demişler. Bodrum taraflarında Halikarnas Balıkçısı'nın diktiği fidanlardan dolup taşan dört portakal boyunda Pamplimusları gözümle görmüş, köylülerin Balıkçı'ya karşı besledikleri sevgiye şahit olmuştum. Evet ne yapıp etmeli Halikarnas Balıkçısı'nı bulmalı, ona:

– Reis! demeli, karabiberlerin kararması için ne yapalım? İzmir'in güneşi yetmiyormuş. Güneşi mi biraz daha beriye çekelim? Diplerine mangal mı gömelim? Balıkçı bir toreador gibi yerinden fırlar:

– Kim demiş yahu! der. Kim demiş kararmayacağını. Yerinden memnun olmasa bu ağaç hiç meyve verir mi? Kim demiş İzmir güneşi yetişmiyor diye, yahuu! Bu güneş koskoca Yunan mitolojisini ısıtmış. Yunan medeniyetini beslemiş. Bu güneş, bu Apollon'un güneşi nasıl olur da bir karabiber ağacını ısıtmaz?

Sonra sevgili Balıkçı muhakkak biberlerin kararması için bir çare bulur. Kitaplarda bir şey bulamazsa kendisi keşfeder. Mesela der ki:

– O da olmadı mı diplerine basarız çini mürekkebini. Bak nasıl kararıyor keratalar. Değil mi ya? Sonra nasıl olur bilmem ama karabiber dalından başka bir dala atlarız. Daldan dala derken soluğu bir vahşi ormanda alırız. Balıkçı bize yırtıcı hayvanları anlatır. Kiminin sesini soluğunu, kiminin hâlini tavrını taklit eder. Ya kaplanlar?

– Efendim kaplan avını afiyetle yiyip sofradan kalktıktan sonra geriye hatırı sayılır bir parça kalırsa ne yapar bilir misiniz? Birçok köpeğin yaptığı gibi o da gider avını güzelce gömer. Ama bu kadarıyla kalmaz, tutar, avının etrafını kendi pratik imkânlarıyla çepeçevre bir güzel sular. Basar gider. Öteki hayvanlar toprağın altındaki nefis parçanın kokusunu alır yanaşırlar ama çevredeki kokuyu alır almaz fertiği çekerler. Bu kokuda kaplandan bir şeyler vardır değil mi ya?..

Telefon kazan, İzmir sokakları kazan oldu biz kepçe olduk olmasına ama bir yanlış adres yüzünden Balıkçı'yı ele geçiremedik. Efes'e onunla beraber gitmek ne tadına doyum olmayan bir ziyafetti. Bizim ressam gözü ile, pek tadını çıkaramadığımız bu kırık dökük mermer parçalarıyla eski Yunan'ı ancak o kurabilirdi. Ya o Meryem Ana hikâyesi. Oraya ulaşmak için birbiri arkasından düğümlenen virajlar. O küçük kilisecik. O garip, Meryem Ana heykeli. Yarısı Müslüman, yarısı Hıristiyan dekor. Ve bu dekor önünde oynanan yolculuk oyunu. Meryem Ana'nın açılış günü için bir seri pul basılmış. Bunların üzerinde birinci günün damgası olanlar birden iki buçuk liradan yüz bilmem kaç liraya fırlamış. Bir pul pazarlığıdır sorma gitsin. Meryem Ana'nın elleri olsa utancından yüzünü kapatırdı.

Karabiber ağaçlarının altında Balıkçı'yı nasıl bulmalı diye kara kara düşünürken, aklım kara kelimesine takıldı kaldı. Son zamanlarda da boğazıma kadar çini mürekkebine, yazma karasına, emprime karasına, basma karasına, her çeşit lito, gravür karasına gömüldüğüm yetişmiyormuş gibi bir de biberin karası çıktı. Bu ağaç kırmızıbiber ağacı olsa belki ona bu kadar kanım kaynamayacaktı. Peki nedir benim bu karadan çektiğim? En sevdiğim türküle-

rin kaşı kara, gözü kara, bahtı karadır. Sevdiğim salkım karadır. Adına çatal kara derler. Akdeniz kusura bakmaz. Kıyısında doğduğum deniz karadır. Bir yemiş süsler Trabzon'un dağını taşını. Yaprakları cilalı cilalı yeşil. Meyvesi üzüm desem üzüm değil, kiraz desem kiraz değil. Bu yemişin adı da karadır. Karayemiş derler. Bunu İstanbul'da zehir sanırlar. Buruk bir tadı vardır. Erbabı bilir. Bir de karamuk vardır. Karamuk dikenli dallarda yetişir. Arpa buğday boyunda, avuçla yenir. Efendime söyleyeyim, sevdanın hası karadır. İnsanı kuşa çevirir. Karasevdaya tutulmayagörsün karınca, aslanı sırtüstü yatırır. Gülün karası olur mu? Benim sevdiğim güller karadır. Zifiri karanlık güller, insanı deliye döndürür. Ankara'da kaleye çıktım. Kalenin arka yamacında bir mahalle gördüm. İsten kara, pastan kara, baştan kara bir gecekondu mahallesi. Ankara'nın akı uçtu gözümden karası kaldı.

Uzun sözün kısası, az kalsın karası diyecektim. Karadır da, karadır da karadır. Mesela Karacaoğlan değil mi? Karadır. Ya Karagöz?

Sen misin karalar üstüne çalışan, karalarda karar kılan, karabiber ağaçlarına dayanıp dalgın gözlerle gazinonun pistinde cambazlıklar yapan delikanlıyı seyreden. Yirmi beş tane lastik topu bir anda atıp tutan bu delikanlıya her gece beş yüz lira vermeli ve beş yüz tane de sopa çekmeli diyen. Öyle ya canım, bu kadar müthiş bir Allah vergisi niçin böyle ipe sapa gelmez bir işte harcanıp gidiyor diyen.

Birdenbire çeşitli danslar yapan kızlar arasında bir afeti mehpeyker peyda oldu:

Hani ben karabiberden güzel ağaç görmemiştim ya. Bu kadar güzel bir insan da daha görmedim. Hey gücüne kurban olduğum. Bunları bizi

âbad etmek için mi yaratırsın yoksa berbat etmek için mi? Bir vücudun bu kadar güzel olması günah değil de nedir? Böylesini ya manken yapmalı ya model. Ya heykel. Her halükârda insanlar arasına salıvermemeli. Bereket versin gözleri dilediğim kadar kara değildi ve o kadar güzel dans etmiyordu. Ama ne olursa olsun karabiber ağacını gölgede bırakacak kadar güzeldi.

Birisi karabiberin türküsünü mırıldanmaya başladı. Dayanamadım:

– Candarmalar geliyor. Kalkın gidelim, dedim.

Soluğu güçbela Nazilli'de basma fabrikasında aldık. Ertesi gün fabrikanın kuruluşunun 16'ncı senesi kutlanacakmış. İzmir'den falanca gazinodan falanca caz ile bazı dansözler angaje ettik demezler mi?

Bereket versin başka bir kumpanya geldi. Yoksa bizim seyahat çoktan karaya oturacak, basma nakışlarımızı bir karabiber dalıdır yakıp kavuracaktı!..

Cumhuriyet, 18 Ekim 1953

DENİZLİ'YE SELAM!..

Her horoz kendi çöplüğünde
Denizli horozu her yerde öter
Ne güzel dağların var Denizli
Mavi mavi, yeşil yeşil tüter

Horozun hakkını horoza verelim
Dağların hakkını dağlara
Al gözüm fırçayı paleti ele
Gidip şu dağlarda tezgâh kuralım

Ne güzel dağların var Denizli
Sana denizli değil dağlı demeli dağlı
Dağlar hey!.. Yiğit dağlar. Yüce dağlar
Koptukları yerden bulutla bağlı

Ne güzel dağların var Denizli
Gökyüzüne dikilmiş bir deniz dersin
Köpük köpük çakıl çakıl
Dolansın dolansın dolansın
Dolansın durguna tırmansın akıl
Burgu olsun buram buram burulsun
Barut olsun bin parçaya bölünsün
Tünel olsun kara kara delinsin

Ne güzel dağların var Denizli
Dağlarını dilim dilim dilmek isterdim
İçerisinde ne var ne yok bilmek isterdim.

Denizli, sırtını dağlara dayamış. Honaz Dağı ile Karcı bu dağların en kabadayıları. Bu dağları ancak uzaktan seyrettim. Dağ köylerinden hiç olmazsa bir tanesini görmek isterdim. Civarda yalnız Pamukkale'yi görmek nasip oldu. Pamuğun fabrikası Nazilli'de ise kalesi de burada. Ürgüp'ten sonra insanın gözünü tam manasıyla doyuran, kamaştıran yerlerden birisi de Pamukkale. İnsan yapısı ile tabiat yapısı yarışa çıkmışlar, artıranın üstünde kalmış. Pamukkale karşıdaki dağlara, Denizli Ovasına kocaman bir kartal gibi kanatlarını açmış. Yüzyılların, depremlerin yerinden bir türlü sökemediği şehir hâlâ direnip duruyor. Ufak bir himmetle Pamukkale anfisinde istenilen piyesler oynanabilir. Şimdilik şeytanlar cirit oynuyorlar. Yüzyıllara, depremlere kafa tutan bu yapıların inadı daha ne kadar sürebilir? İnşallah bizim soğukkanlılığımızı yenecek kadar dayanırlar.

Güzel güzel çağlayarak akarken birdenbire taş kesilen bir çağlayan tasarlayın. Pamukkale'de kaynayan sıcak suyun tortusu işte böyle bir mucizeyi başarmış. Yavaş yavaş akıp giderken işi heykeltıraşlığa dökmüş. İki stadyum boyundaki boşluğu dantel gibi örüp çıkmış. Bu acayip çağlayan heykelini yontan derenin kaynadığı yer bir harika.

Koyu zümrüt yeşili bir su. Kuş yuvası gibi sıcak. Dibi görünen denizler tertemiz. Zümrüt yeşili kaynağa yaklaştıkça zifiri bir yeşile dönüyor, su daraldıkça derinleşiyor. Derinleştikçe suyun dibinde görünen mermer sütun parçaları bulanıyor. Sıcak su, biraz ötedeki çağlayanda heykel sanatının çeşitli gösterilerinden imtihan vermeden önce, on beş, yirmi metre kutrunda bir havuzda dinleniyor. Bu havuzun içinde balık yerine antik sütun başlıkları. Çeşitli mermer kabartmalarla bir yapının döküntü-

leri parlıyor. Havuzu, açık hava tiyatrosu ile kalenin arasında, ortada. Bu havuzu seyretmek insanı doyuruyor, mesut ediyor. Hele bir de: "İsterseniz havuzda yüzebilirsiniz!" demiyorlar mı! Sevincinizden şaşırıyor, doğru dürüst soyunmadan, kol saatiniz, dolmakaleminizle birlikte kendinizi havuzun yeşil suları arasında buluyorsunuz. Suyun her çeşit göz ağrısına birebir olduğunu söylüyorlar. Gözlükle gidip gözlüksüz dönenler çokmuş.

İçimizden birisini bu havuzda uzun müddet yüzmeye mecbur etmeli. Belki o zaman gözlerimizi örten perdelerden bazıları yavaş yavaş erir, açılır. Açıkgöz bir vatandaş olarak Pamukkale'yi, alıcı gözü ile seyredersek, buraya kurulacak küçük bir otel dünyanın öteki ucundan müşteri çekebilir. Böylesine heybetli bir manzara. Böyle şifalı bir havuz. Böyle bir kale. Üstüne üstlük leb demeden leblebi diye cevap veren muazzam bir açık hava tiyatrosu. Ufak bir himmetle burada ne güzel sanat toplantıları yapılır. Adnan Saygun'un, Cemal Reşit'in yerinde olsam burada bir konser tertiplerdim. Sanattan nasibini almış, yıllardır yüzükoyun toprağa uzanmış bunca mermer sütun sanatın sesini duyar duymaz birer birer canlanmaya başlar, eski heybetleriyle karşımıza dikilirlerdi.

Biz havuzda yüzerken, bisikletleriyle üç çocuk geldi. Birisi yüzme bilmiyormuş. Bilenler onu maytaba aldılar. Civar köylerden birinden geliyorlarmış. Bisikletle seyrana çıkan köylü çocuğu görmek insanı sevindiriyor. Hani bazı otların, bazı küçük kuşların bulunduğu yerde erbabı derhal güzel şeyler sezinler. Buranın suyu iyi, toprağı bereketlidir der. Bisikletli köylü çocuklarını görmek bana buna benzer bir sevinç verdi. Bisikletin girdiği yerde muhakkak güzel şeyler vardır. Bir şeyler olmuştur. Köy kı-

mıldamıştır. Muhakkak okulu, öğretmeni, hele hele yolu vardır değil mi?.. Çocuklardan birisi bir türlü suyun derinliğine güvenemeyene takılıyor:

– Atla be! Uzatma... Ölüm urganda da gelir yorganda da...

Denizli'de üç dört gün kaldık. Az kalsın Nazilli'deki bir ahbabın sözüne kanıp sadece Pamukkale'yi görüp geçecektik. On altı seneden beri Nazilli'de bulunan bu zata:

– Pamukkale'ye kadar gideceğiz. Denizli'yi de görmek nasıl olur? diye sorduğumuz zaman bir kelime ile "Değmez!" demişti. Bu zatın Denizli'yi görmediği muhakkaktı. Görse böyle korkunç bir hüküm veremezdi. Bugüne kadar gezdiğim yerlerin en güzellerini saymaya mecbur olsam Denizli'yi nasıl unuturdum? Denizli memleketimizin en güzel, en sevimli yerlerinden birisi. Her bakımdan insanı doyuruyor. Evlerinin, bahçelerinin güzelliği, sokaklarının temizliği. Hele Allahım o su bolluğu.

Bu su bolluğundan kinaye Denizli'ye Denizli demişler.

Bir rivayete göre de fi tarihinde buraları denizmiş. Bilmem hangi dağın doruğunda yalnız denizde rastlanan mahlukların dökün tülerine rastlamışlar. Sonra deniz alıp başını Akdeniz'e doğru hicret etmiş. Hiç de fena etmemiş doğrusu. Arkasında dünyanın en güzel köşelerinden birisi yaşarmış.

Denizli sokaklarında dolaşmak bir zevk. Evlerin duvarlarına kulağını daya, bir su sesi. Bir su şırıltısı. Bir küçük derenin şarkısı. Şaka maka değil her evin bir küçük deresi var!.. Evin bütün işlerini görüp gidiyor. Ne harçlık istiyor, ne bahşiş. Hani bir parça daha üzerine düşecek olsanız, evin deresine:

– Al şu mektubu postaya at. Yahut git bana fırından ekmek al deseniz, dere:

– Baş üstüne deyip, postanenin, fırının yolunu tutacak!..

Ne güzel bir liseleri var. Bana eski Trabzon Lisesini hatırlattı. Yalnız yapısı değil, her şeyi güzel. Bazı öğretmenlerini tanıdım. Hepsi de çalışkan. Dinç insanlar. Okul bir arı kovanı gibi işliyor. Geçen sene liselilerin oynadıkları bir piyesi seyredenler anlata anlata bitiremiyorlar. Mükemmel bir spor sahaları var. Akademiden yetişmiş bir ressam olan resim öğretmeni çocuklara yalnız resmi sevdirmekle kalmamış, ressamlığı da elden bırakmamış. Öğretmen olur olmaz elinden paleti bırakan akademi mezunlarının kulakları çınlasın. Kolay iş değil her ikisini bir arada yürütmek, ama işin kolayından hoşlanmak da sanat adamlarının şanına yakışmıyor.

Yalnız müzik öğretmeni çok dertli:

– Niçin Ankara, İstanbul Konservatuvarları yurt gezilerine çıkmazlar, arasıra buralara uğrayıp kulaklarımızın pasını gidermezler? diye dert yanıyor.

Yerliler arasında çok uyanık insanlara rastladım. Yeni yapılan evlerde codad yadigârı olanın güzel sağlam taraflarını almışlar. Çürük taraflarını atmışlar. Birkaç tanesi hariç yeni yapıların çoğu güzel. Uydurma kübik evler yerine çok sevimli yerli yapılar gördüm. Her biri bir ressamı âbad edecek kadar cömert renkler içinde. En çok kullanılan renk mavi. O kadar mavi boyalı ev var ki, gökyüzü sık sık mahallelerin arasına dalıyor. Yer yer gök mavisi ile ev mavileri birbirleri içerisinde eriyip gidiyor.

Denizli'nin uyanık yerlilerinden birkaç tanesi ile konuştuk. Aralarında beş vakit namazını kılan bir tanesi:

– Geçen gün dükkânda oturuyordum. Bir cami inşaatı için para toplamaya geldiler. Çok üzgündüm. Aynı gün hastanede yakınlarımdan birisini görmeye gitmiş, bir yatakta iki hasta yattığını görünce yüreğim parçalanmıştı. Cami inşaatı için ufak yardımda bulundum ve onlara dedim ki:

– Eğer yeni bir hastane yapmak için para istemeye gelmiş olsaydınız size kasamda ne var ne yok hepsini verirdim.

Denizli'de bir otobüs gördüm. Biletçisi yok. Şoför iskemlesinin yanı başında kumbara gibi bir kutu var. Her giren on kuruş atıp yerine oturuyor. Bugüne kadar hiç kimse sırasını savmaya kalkmamış.

Denizli'de Varlık ve Yeditepe yayınlarının oldukça geniş bir ilgi uyandırdığına şahit oldum. Sanat ve kültür sevgisini birinci plana, işin ticaret tarafını ikinci plana alan bu yayınların İstanbul ve Ankara kadar burada da takip edilmesi insanı sevindiriyor.

Denizli'nin köylerini göremedim diye üzülürken, eksik olmasınlar köylüler Denizli'ye kadar geldiler. Anadolu'da eşine az rastladığım bir pazar kuruldu. Köylüler pazara akın ettiler. Bir turist gözü ile Denizli pazarı bir ziyafetti. Bir ressam için bulunmaz bir nimetti. Ama Denizli pazarını dolaşırken ne turistliğim kaldı, ne ressamlığım!

Cumhuriyet, 15 Kasım 1953

GÜLCEMAL

İstanbul deyince aklıma
Gülcemal gelir
Anadolu'da toprak damlı bir evde
Gülcemal üstüne türküler söylenir
Süt akar cümle musluklarından
Direklerinde güller tomurcuklanır
Anadolu'da toprak damlı bir evde
çocukluğum
Gülcemal'le gider İstanbul'a,
Gülcemal'le gelir.

Bir de "Gülnihal" vardı. Yavuz önde, Gülcemal'le Gülnihal arkada, işte bizim Anadolu'nun ortasında geçen çocukluğumuzun müthiş filosu... Üçü bir araya geldi mi yarım düzineden fazla bacaları olmalı. Bu bacalardan zifiri karanlık, palabıyık bir dumandır fışkırmalı. Bir araya geldiler mi direkleri bir ormanı andırmalı. Hele bayrakları! Gelincik tarlasında buğday misali, her yere, her yana serpilmeli. Kamara pencerelerine gelince, bunlar da metelik çevrelerine dayatılan renkli kalemlerle dizi dizi çizilmeli...

Karadeniz kıyısında doğan, ama daha elini denize değdirmeden Anadolu'nun içerisine dalan bizler; yaylılar, kağnılar üstünde Görele kazasından Niksar'a, oradan Sıvas'ın Pınarbaşı'na, sonra Hav-

za'ya, Kütahya'ya, Kütahya'dan Artvin'e gidip gelirken bu müthiş filoyu her zaman beraberimizde taşıdık. Hey Allahım, bu gemileri bize ne güzel anlatırlardı, biz onlara nasıl vurulur, ne güzel âşık olurduk.

Biz dönüp dolaşıp Trabzon'a gelene kadar Gülcemal'le Gülnihal tekaüde sevk olunmuşlardı. Gülcemal namına Trabzon'da kala kala hantal bir futbolcu kalmıştı. Kolay kolay manevra yapamayan, boyuna ıska geçen, 47-48 numara pabuçlar giyen bu battal oyuncu ile bizim tığ gibi, çakı gibi Gülcemal'imizin ne alâkası vardı?

1928'de İstanbul'a hangi gemi ile geldik hatırlayamıyorum; ama Gülcemal olsa unutabilir miydim? İstanbul'a geldim ki ne göreyim? İki tane minnacık tuhafiye dükkânı. Birinin adı Gülcemal, ötekinin adı Gülnihal. Çocukluğumun masal kahramanlarının yüzüne atılan ikinci şamar bu oldu.

Bir üçüncüsünü de Gülcemal'i hurda demir fiyatına İtalyanlara sattıkları zaman duydum. Aradan seneler geçti; geçenlerde Gülcemal'in esaslı bir onarımdan sonra yine büyük denizlere açıldığını duyunca enikonu sevindim:

– Yaşa Reis... diye bağırdım. Gemi dediğin böyle olur işte...

Ama benim çocukluğumun Gülcemal'i gülden kurulmuş bir pazardı. Şimdikine tepeden tırnağa petrol yüklemişler, eski güller petrol olmuş...

Horon dergisi, sayı: 1, 24 Şubat 1954

LAMBRİ HAZRETLERİ

Bak daha neler olacak
İstanbul baştan başa
İki çeşit dükkânla dolacak
Birisi kunduracı öteki banka
Gir bankaya doldur ceplerini
Sonra doğru kunduracıya
Bir kundura bir pabuç daha derken...
Bak daha neler olacak
Vallahi günün birinde analar
Kırk ayaklı çocuklar doğuracak

Çocuklar erecek muratlarına, bizler de çıkıp oturacağız –eğer kaşla göz arasında onu da banka binasına çevirmemişlerse– kırk yıllık kerevetimize.

Aynı günün içinde sizin de başınıza üç–dört defa geldiyse yukarıdaki derme çatma satırların arasında bir tutam doğruluk payı bulacaksınız: Nalburâ gideyim dedim, kırk yıllık dükkânın yerinde acayip yeller esiyor. Kerli ferli bir vitrin, göz kamaştıran ışıklar, kristaller, çeşitli parlak madenler, efendime söyleyeyim, kasalar, tank biçiminde, denizaltı biçiminde, uçak biçiminde, elmalı, armutlu, fındıklı, fıstıklı kumbaralar.

Sonra aynı gün yolunuz emektar terzinizin sokağına düşüyor. Ara ki bulasın. Terzi dükkânı da

uçmuş, yerine bir heybetli banka oturtulmuş: Mercimek bankası. Sonra muhallebiciye uğramak istiyorsunuz. Ne münasebet, böyle yerde muhallebici olur mu? O da olmuş sana dağ gibi bir banka. Ya bizim emektar turşucu dükkânı, ızgara köfteci, ikisini de kökünden kazımışlar, yerlerine bir banka daha. Çitlembik bankası, Ahududu bankası, Kocayemiş bankası. Bankası da bankası! Allah versin bizim bu alışverişte güzümüz yok. Bizim sözümüz bu yeni banka yapılarında sık sık rastladığımız lambri hazretlerine dairdir.

Lambri de ne kelime? Bu kelimeyi çoğunuz bilmezsiniz, yani bilmemekle de hiçbir şey kaybetmezsiniz ya, adını konumuza bağışladığı için ne olduğunu anlatalım: Lambri demek bir çeşit tahta kaplama demek. Frenklerin büyük sözlüğüne baktım. Aslı Latince imiş. Herhalde henüz duvarları cilalı tahtalarla kapatmak moda olmadan önce icat edildiği için mermer kaplamalara lambri derlermiş. Sonra mermer yerine duvarlar çeşitli nesnelerle kapanmaya başlamış. Bunların arasında çok düzgün parlatılmış tahta kaplamalar ağır basmış, bugün lambri dediniz mi akla gelen bu sonuncusu.

Peki duvarlara tahta kaplanmış da ne olmuş sanki? Pırıl pırıl menevişli, hareli, ebruli tahta kaplamalarla örtülmüş bir odaya sinen sıcaklığı, zenginliği, temizliği düşün, fena mı? Sen ki nakış delisisin, bu kaplamalar üstünde ne güzel nakışlar belirir. Dışbudağın nakışları başka, cevizin yolları bir başka, meşenin, gürgenin ebruları bambaşka bir âlemdir. Tahta deyip, kütük deyip geçme. Çorum'da bir marangozdan duymuştum. Bir ceviz kütüğü varmış, yaşlı bir kütük. Tepeden tırnağa öyle acayip nakışlarla dolu imiş ki sorma. Meğer ceviz kütüğü boyuna dalına konan kuşların fotoğrafını çekermiş. Neresine mi? Sinesine. Bunlar arasında

Hazreti Ali Efendimizin de resmi varmış. Marangoz gözleriyle görmüş.

Ya... Bir yanda Hazreti Ali Efendimizin profili, ötede binbir çeşit ebru. Tahta kaplamalarda çok iş var. Tevekkeli değil, Ankara'da bir vekil odasına giriyorsunuz; duvarlar safi tahta kaplama, bir umum müdür odasına giriyorsunuz, o da öyle. Çitlembik bankasına uğruyorsunuz. Müdürün odasından tut da muhasebecinin omuz başına kadar tahta kaplama; Kocayemiş bankası, o da öyle silme dişbudak kaplama. Bir tahta kaplamadır gidiyor vesselam.

Mimar arkadaşlara soruyorsunuz:

– Yahu nedir bu?

– Ne olacak lambri! diyorlar.

Üç–dört gün evvel gördüğüm yeni banka yapılarından birisinde gene lambri hazretleriyle burun buruna geldik. Bu yapıyı onaran mimarı tanıyordum. Bizim akademiyi bitirdikten sonra Avrupa'da, zamanımızın en kudretli mimarlarıyla da çalışmıştı. Memlekete kupkuru bir mimar olarak değil de renk ve biçim tiryakisi bir sanatkâr olarak dönmüştü. Lecorbusier'nin adı ikide bir dudaklarına takılıyor, rengi, biçimi, yalnız bir yapının bazı duvarlarının üstüne değil de, yapının harcına, çimentosuna, böğrüne karıştırmaktan bahsediyor; resim ve heykel zevki olmayan mimarın kupkuru bir mühendisten başka bir şey olamayacağını ileri sürüyordu.

İlk yapılarında, pir aşkına bu genç arkadaşa resimler yaptık, tutkallı badana fiyatına duvarlarına nakışlar çizdik. Bundan böyle yapacağı bütün yapılara resmi zorla kabul ettireceğini söylediği için bu işi keyifle yaptık.

Aradan seneler geçti. Genç mimarımız yavaş yavaş göbek salıvermeye ve yaptığı duvarlar da birbiri arkasından lambri koyuvermeye başladı. Hele

onun yaptığını duyduğum Böğürtlen bankaları yok mu? Boğazlarına kadar lambriye gömülmüşler.

En son gördüğüm bankayı da o donatmıştı. Banka müdürü ahbap çıktı. Gırtlağına kadar lambriye bulanmış bir odada oturduk. Müdürün odasından bankanın her yanı görünüyordu. Hey Allahım! Ne yana baksam lambri. Deli olmak işten değil. Hani meşhur patlıcan hikâyesindeki gibi. Adam sonunda dayanamamış:

– Evladım bir bardak su ver. Patlıcansız olsun, demiş.

Banka müdürü de kahve ısmarlayacak oldu:

– Nasıl içersiniz deyince:

– Nasıl olursa olsun. Lambrisiz olsun da!..

Sonra anlattım, bu lambriden çektiklerimizi. Nereye gitsek karşımıza bir lambrili duvardır çıkıyor. Nedir bize bu mimar arkadaşların ettiği. Biz lambriden bıktık, usandık, yoksa sizler mi ille de lambri istiyoruz diye dayatıyorsunuz? Şurasını bilin ki, bu tahta kaplama modası bütün yapılarımızı kapladıkça biz ressamlara bu memlekette yaşamak hakkı yoktur. Eğer mimarlarımızı:

– İlle de lambri istiyoruz, diye sizler sıkboğaz ediyorsanız, söyleyin de bizler de kimlere sitem edeceğimizi bilelim.

Banka müdürü, kaşlarını çattı:

– Hâşâ!.. dedi. Biz mimarlarımızın işine katiyyen karışmayız. Eğer mimarımız bu odaya lambri yerine kocaman bir tablo koymayı münasip görseydi, bankamız ona katiyyen karışmazdı. Biz banka işlerinden anlarız. Ondan ötesine pek aklımız ermez...

Buyrun bakalım mimar arkadaşlar... Çıkın bakalım bu sözün altından.

– Niçin yaptığınız binalarda tabloya, panoya

yer vermiyorsunuz? Niçin size iş verenlere buraya bir resim koymak şart demiyorsunuz? diye sorduğumuz zaman senelerden beri:

– Ne yapalım mal sahipleri resimden hoşlanmıyorlar; tabloya, panoya para ayırmıyorlar, diyerek bizleri avutuyordunuz. Demek bugüne kadar yaptığınız binalardaki yüzlerce kilometre kareyi kaplayan lambri hazretlerini iş verenler değil doğrudan doğruya sizler başköşeye oturttunuz.

Günahı vebali boynunuza, elbette bir gün bu memlekette renksiz ve biçimsiz yapılardan gık diyen insanlar yetişecek. Elbette bir gün devlet mekanizması içine sahici renk ve biçim dostları karışacak. Elebette bir gün; tutarı şu kadarı aşan yapılarda resme, heykele, nakış sanatına şu kadar pay ayrılacaktır, diye bir kanun çıkacak. Siz seyreyleyin o zaman lambri hazretlerinin başına gelecekleri!..

Biz ressamlar, tahta üstüne resim yapmasını da pekâlâ biliriz!..

Cumhuriyet, 19 Nisan 1954

PUNDUNA GETİRMEK

447 Tırnak Numaralı Beyaz At

Ama sen çoktan miadını doldurmuş
447 tırnak numaralı beyaz bir atmışsın
Ama senin iler tutar tarafın kalmamış artık
Ama sen tökezliyormuşsun
Sağ böğründe sızı sol böğründe yara
Üç buçuk senedir sakatmışsın
Ama seni insanca değil
Hayvanca değil
Bilmem nece yüklemişler
Vurmuşlar yokuşa
Ciğerlerin ateş alev tutuşa

Ama sen kaç defa artık yeter demişsin
Böyle yaşayacağına geber demişsin
Bir çifte bir çifte daha sallamışsın boşuna
Sonra boş bir çuval gibi yolun ortasına serilmişsin
Kaskatı kesilmişsin ama becerip ölememişsin
Gözlerinden yaş boşanmış: Ter demişler
İnim inim inlemişsin geber demişler
Derin derin çekince içini
Kalp musibet, eşekten beter demişler
Basmışlar kırbacı, muştayı, sopayı
Ne güçmüş hakketmek Allahım bir avuç arpayı

Bel kemiğin çentik çentik
Külbastıya dönmüş sağrıların
Sen 447 tırnak numaralı beyaz bir atsın
Çoktan miadını doldurmuş
Kimin umurunda ağrıların

Ama yağmur yağıyormuş
Seller akıyormuş
Arap kızı damdan bakıyormuş
Seni görünce başlamış bağırmaya
Anne anneciğim nolursun
Şu ata söyle bana beyaz bir tay doğursun
Anası ömründe beyaz tay görmemiş
Arabacıya seslenmiş:
Bu atın tayı beyaz mı olur
Bir kadına bakmış arabacı bir ata
Bir tövbe estağfurullah çekmiş
Tayına, tavanına, kızına kısrağına

Beyaz atın tayı beyaz mı olur
Ah gözünü sevdiğim beyaz at
Hanım hanımcık taylardan vazgeç de başka bir şey [doğur
İnsan gücünün başa çıkamayacağı
Bir milyar beygir kuvvetinde olsun
Bir tay ki yüreği taş kesilmiş insanlardan
Kahrolan sülâlenin hesabını sorsun.

Rıhtımda bekliyorlardı. Karadeniz'den gelen vapurlardan birisinin vinci durmadan işliyor, bellerinden yakalar yakalamaz kocabaş hayvanları ikişer üçer vapurdan kıyıya indiriyorlardı. On iki on üç yaşlarında bir kız gözleri faltaşı gibi açılmış hayvanların başına gelenleri seyrederken ağlamaya başladı.

Şaşırmış ineklerin, gözleri korkudan dışarı uğramış öküzlerin vincin demir pençesi içinde debelenmeleri, böğürmeleri, inlemeleri insanın yüreğini ağzına getirecek bir şeydi.

Kızcağız, küçük mendili dudaklarında ılık ılık, tatlı tatlı ağladı, durdu.

İnsanların hayvanlara ettiği eziyetin hesabını kimden sormalı diye düşünüp dururken bekledikleri gemi yanaştı. Yolcularını alıp düğün arabası gibi donanmış bir taksiye bindirdiler. Sofrada yolcu herkesi gülmekten kırıp geçiren hikâyeler anlatırken, küçük kız ekmeğin yumuşak tarafını nar gibi kızarmış dana budunun suyuna banarken:

– Anneciğim, ne güzel olmuş. Eline sağlık. Kasabı değiştirdiğimize ne iyi etmişiz! diyordu.

Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde bir evliya üç çırağı ile uzun bir yolculuğa çıkmış. Az gitmişler uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler, gece gitmişler, gündüz gitmişler, günlerden bir gün bir çölün orta yerine varmışlar. Bakmışlar bir sürü kemik. Ama şöyle böyle kemikler değil, her biri adam boyunda acayip kemikler. Ne kol kemiğine benzer yerleri var, ne uyluk kemiğine. Hayvan kemiği deseler değil, insan kemiği deseler değil. Başta evliya olmak üzere hepsini bir meraktır almış:

– Acep bu mahluk aslında neydi? Kuş mu? Kuzgun mu? Fil mi? Timsah mı? Ejderha mı? Evliya çıraklarını yoklamak için en küçüklerine:

– Hadi yaradana sığın da duaya başla. Duan makbule geçerse bu kemiklerin aslında ne olduklarını anlarız, buyurmuş.

Çırak aşk ile şevk ile duaya başlamış. O kadar candan dualar eylemiş ki kemikler yavaş yavaş kı-

mıldamaya başlamışlar. Dua kızıştıkça kemikler işi azıtmış, öteye beriye koşuşarak şıkır şıkır birbirlerine eklenmeye başlamışlar. Bir şıkırtı, bir takırtıdır derken ömürlerinde benzerini görmedikleri yirmi fil boyunda bir hayvan iskeletinin ana çizgileri belirmiş. Belirmiş ama küçük evliya da nefesi tüketmiş şırak diye düşüp bayılmış. Deneme sırası ikinci çırakta. O da okuyup üfleyince devanası boyunda, iskeletin bütün takım taklavatı tamamlanmış, ağzından köpükler saçarak kendinden geçen ikinci çırağın bıraktığı yerden üçüncüsü almış. Açmış ağzını yummuş gözünü, sen misin!.. Devanasının, takır takır kurumuş iskeletinde sinirler, damarlar mekik gibi işlemeye başlamışlar. Sonunda dağ gibi bir canavardır meydana gelmiş ama çıraklarda canavarı görecek göz nerede!.. Büyük evliya bir bakıma çıraklarını iyi yetiştirdiği için memnun. Bir bakıma karşısına dikilen ejderhanın karşısında ne durum alacağını şaşırmış. Ejderha dağ gibi ağzını açmış, put gibi duruyor. Kelle kulak yerine gelmiş ama henüz can gelmemiş. Büyük evliya ejderhayı şöyle bir yoklamış:

– Cansız, çok şükür, demiş. Ya üçüncü çırağın nefesi tükenmeseydi halimiz nice olurdu? Sonra okuyup üfleyerek çırakları daldıkları gaflet uykusundan uyandırmış.

Çıraklar dualarının kabul edilmiş olmasına çocuk gibi sevinip büyük evliyanın ellerine sarılmışlar. Üçü de büyük evliyanın girişeceği sonuncu duanın kerametini seziyor, onun nefesinin ejderhaya can vermesini sabırsızlıkla bekliyorlarmış. Büyük evliya bir ejderhaya bir de çıraklarına bakmış; sonra diz çökmüş, Tanrıya yalvarmış:

– Allahım demiş, biz kullarını en yakın tehlikeden koru.

Duanın burasında bir çatırtı duyulmuş. Ejderhanın kemiklerini ören sinirler, damarlar gevşemiş, tel tel çözülmüş. Arkasından kemikler de birer birer geldikleri yerlere dönmüşler.

Bu müthiş hikâyeyi nerede, ne zaman, ne münasebetle anlattılar, hatırlayamıyorum. Yerinde anlatılsa ne yaman otururdu. Mesela atom bombasından söz açılırsa derhal bu hikâyeye girişin. Dünyamızın ensesinde boza pişirmek için ağzını açmış bekleyen atom bombası ile bu ejderhanın benzer tarafları yok mu?.. Renkli sinema resimleri için ne güzel bir konu olurdu. Ama bu masalı beslemek, ambalajını yapmak, bir punduna getirmek lazım. Çok uğraştım ama punduna getiremedim. Beyaz tayla ejderha kemikleri senfonisi arasında istediğim köprüyü bir türlü kuramadım.

Zaten şu punduna getirmek meselesi yok mu, Allahın belası bir iş. Bunun üzerine de çok hoş bir hikâye anlattılar.

Biçimine getirip çok güzel hikâyeler anlatan adamın birine çok hoş bir av hikâyesi anlatmışlar. Ziyafette bu hikâyeyi bir yere sıkıştırmak için can atan adamcağız bir türlü fırsat bulamamış. Ziyafet bitmiş, kahveler içilmiş, millet neredeyse dağılacak. Adamın içi gider, bakmış sözün dönüp dolaşıp bir türlü av hikâyesi anlatacak bir duruma geleceği yok, durup dururken ayağa kalkmış. Tüfek atar gibi davranarak birbiri arkasından üç defa:

– Bum! Bum! Bum! diye gürlemiş.

Davetliler, adamcağız oynattı, diye etrafını sarınca, bizimki gayet pişkin:

– Şimdi, sırası gelmiş iken size çok hoş bir av hikâyesi anlatacağım diye girişmiş.

Cumhuriyet, 16 Ağustos 1954

BİR TÜRKÜNÜN PEŞİNDEN

Türkü şöyle başlıyordu:

Ankara'da yedik taze meyvayı
Boşa çiğnemişiz yalan dünyayı

Yanı başımızda kurulan yapının işçilerinden birisi hem çalışıyor, hem söylüyordu. Anadolu'nun ortasından bir yerden sökülmüş bir sesti. Ankara'nın A'sını, Galata Köprüsü kadar uzatıyor, ondan ötesini, Eminönü Meydanı gibi bir çırpıda atlıyordu. Sesi hiç de öyle altın, elmas, billur, zümrüt gibi, mücevherler üstüne çalışan bir ses değildi. Basbayağı bir erkek sesi. Hepimizin kolaylıkla bekleyebileceğimiz, sesimizden utanmadan söyleyebileceğimiz bu türküyü o kadar tadını çıkartarak söylüyordu ki, aynı anda nasıl olur da başka bir iş tutabileceğine şaşar kalırdınız.

Kendisini dinlediğimizi bilmiyordu. Arkadaşları da herhalde bu türküden şikâyetçi değillerdi. Bazı parçaları birkaç defa içli içli tekrarladı.

Keskin'e gelince yıkın künyeyi
Söyleyin anama, anam ağlasın
Babamın oğlu var, beni neylesin?

Haa... Demek babasının anasından başka bir karısı daha var. Ondan da bir erkek çocuğu olmuş, eğer ikinci hatun kız doğursaymış...

Tirene bineyim de tiren salladı
Zalim doktor ciğerimi elledi
Eyolursun diye köye yolladı
Söyleyin anama anam anlasın

Demek bizim delikanlı hastalanmış. Hava tebdiline giderken Keskin'de olanlar olmuş. Öyle ya durup dururken adamın künyesi yıkılır mı? Şu bizim dilimizde neler yıkılmaz. Ev bark yıkılır. Kaş göz yıkılır. Birisi de: *"Kaşlarını yıktı geçti"* der.

Fes yıkılır, şapka yıkılır, dünyalar başımıza yıkılır ama bir defa insanın künyesi yıkılmaya görsün... Niçin insanın künyesi silinmez de yıkılır? Burasını şairlere sormalı.

Türkü bitmişti. Bu türküyü "iflah olmazlar" hanesine koydum. Bizim türküleri çeşitli bölümlere yerleştirmek mümkün. Bunların arasında çapkınları var. Sevinçli, umutlu türküler vardır. Bir de kapkara, umutsuz, iflah olmaz türkülerimiz vardır ki alimallah insanın soluğunu keserler. Ankara'da, taze meyveyi yiyen türkü de bunlardan birisi.

Yer yer birçok türküde rastladığımız beylik sözler de vardı içinde, başıboş tekrarlar da vardı. Ama bütün bunların yanı başında boylu boyunca bir insan vardı.

Ben o insanı tanıyor, onu seviyor, onun acısını ana–baba, kardeş, sevgili acısı gibi bölüşmek istiyordum. Şunun şurasında ayağı çarıklı bir türkü idi bu? Ondan daha ne kadar isteyebilirdim. Avuç içi kadar bir türküye birkaç ton zerzevat yükleyemezdi ya?.. *"Ankara'da yedik taze meyvayı"* diyordu. Ankara'ya geldiği zaman yeni yeni söktürmüş. Buradaki taze, bayatın karşılığı olmamalı. Turfanda olacak... Yeni çıkmış meyve olacak. Ben bu meyvenin buruk yeşilini de duydum. Özel antenlerim

olduğu için değil. Türküde sahici bir şeyler olduğu için. Onu hepiniz duydunuz. Duyacaksınız, çünkü bu türkü yaşama gücüne ulaşmış türkülerden.

Bu ham, bu buruk meyve yeşilinden sonra, damdan düşer gibi: *"Boşa çiğnemişiz yalan dünyayı"* demesi bence insanı hiç şaşırtmıyor! Bunu; yarım yamalak *"meyvayı, dünyayı"* kafiyesine mi borçluyuz. Hayır, biz bu damdan düşercesine bir yerden bambaşka bir yere atlamayı, yüzyıllar boyunca sürüp gelmiş bir şiir geleneğine borçluyuz. Köy türkülerini dinlerken, bunları hiç mi hiç yadırgamıyoruz. Türkü: *"Hezerine hezerine/Nur damlamış mezarına"* derken, hezerineyi bir kalem geçiyor, ondan sonra da sözde soluğu alıyoruz.

Bizler, yani şiir meraklıları köy türküleri kaynağına yeni yeni uzanıyoruz. Şimdiye kadar çoğu okur yazarlarımızın zenginliğini, kudretini kavrayamadıkları bu kaynak şimdi şiirimize damla damla katılıyor. Günümüzün ne iyi şairleri kendi kişiliklerinden bir zerre bitirmeden bu kaynaktan faydalanıyorlar. Fakat bana öyle geliyor ki bu faydalanma işi tesadüflerin yardımı ile oluyor. Bir gün bir ahbap, bir türkü duyuyor. O türküyü, bazı yerlerini de unutarak bize getiriyor. Biz de orada bazı kelimeleri, bazı deyimleri benimsiyoruz. Yani henüz garplı şiir ustalarına karşı gösterdiğimiz haklı sevgi ve saygının benzerini kendi dilimizin, isimsiz, şöhretsiz ustalarından esirgiyoruz. Bunun bütün günahı da bizlerin sırtına yüklenmemeli. Ortada bu konuda yüzde yüz güvenilecek kitap hemen hemen yok gibi bir şey.

Hani Karadenizlinin kafası kızmış da:

– Kim indi denizin dibine de koydu bu balıkların adını? demiş.

Hangi aydınımız memleketi karış karış dolaştı,

köy türkülerini kendi kulağı ile derledi, kendi eli ile topladı da, biz bu güvenilir kaynağa boş verdik?

Köy türkülerindeki bu bir yerden olmayacak bir tarafa sıçrayışlardaki tadı birkaç şiirde kullanmamak için kendimi zorladım. Olmadı. Aynı tada, Rimbaud'nun bir şiirinde rastladım. Bugünkü Fransız şiirinin faydalandığı en deli dolu kaynaklardan birisi olan şair, bir çırpıda insan aklında kalan şiirlerinden birisine, *"Ey mevsimler, ey şatolar"* diye başlar; sonra birdenbire damdan düşercesine, *"Günahı olmayan kim var?"* diye sorar.

Şair günah yerine kusur, kimi yerine de can, ruh anlamına gelen bir kelime kullanır. Ama bu kadarcık kusur, cümle şiir tercümelerinde bulunur:

Ö sisons Ö chateaux
Qelle âne est sans de faut?

Kendinden evvelki Fransız şiirini cübbenin içi gibi bilen bu şaire, şatoların, mevsimlerin üstünden birdenbire insanların dertlerine atlamak hızı, kendi köy türkülerinden gelmiş olmasın?

Çeşitli milletlerin, kavimlerin, kabilelerin nakışlarını inceledikçe aradaki benzerlikler insanı şaşırtıyor. Bir de bakıyorsunuz bizim Sıvas'ta Avşar kilimindeki nakışın bir tıpkısı, milattan bilmem ne kadar önceki Amerika yerlilerinde. Bir başkası İsveç köylüsünün eldivenlerinde. Hani durup dururken dememişler: Akıl için bir tek yol vardır!

Biz ressamlar, yerli nakışlarımıza kancayı taktık. Onları, garplı ustaları incelediğimiz sevgi ile eşeliyoruz. Darısı edebiyatçılarımızın başına!..

Cumhuriyet, 7 Şubat 1955

KÖROLASI

Hey canına yandığımın dünyası
Hepimizin boynunda ölüm künyesi
Sevda bir yana çeker körolası
Şarap bir yana
Bela desen bre şahin aman
Başucumda dolanır
Ekmek parasına gelince
Sırat köprüsünden beter
Kıldan ince kılıçtan keskin
Öyle bir musibet ki kardeşim
Ne sen sor
Ne ben söyleyim

En belalısı ekmek parası, kabul. Ama ya ekmek parasının yarısından çoğunu içkiye verenler? Ya bu dünyaya yalnız içki kadehinin camından bakanlar? Ya bu dünyayı yalnız içki içtikleri zaman görebilenler? İçki içmediği saatlerde kaldırım taşı kadar ağır, bostan korkuluğu kadar tatsızken birkaç kadehten sonra kuş misali kanatlanan, bülbül misali şakımaya başlayanlar?

Tersi de var. Bütün gün, dünyanın en neşeli insanı iken birkaç kadehten sonra arpacı kumrusu gibi düşünceye dalanlar? Karşısında adam boğazlasalar göz kırpmadan seyredebilirken birkaç kadeh sonra su bardağına düşüp boğulan sineğe ba-

kıp hüngür hüngür ağlayanlar? Turp gibi adam iken içtikten sonra efkârlanan, yamrı yumru kesilenler?

İçtikten sonra efkârlananlar, efkârlandıkları için içenler. Küfür etmek için içenler, küfür etmemek, melek kesilmek için içenler. İçmeden önce dünyanın en hasisi, en cimri adamı, sonra bir cömert bir cömert sorma!.. Tam bunun tersi de var. Ya, bütün gün sanat eserlerinin yanı başında, içinde iken en ufak bir sanat sevgisi göstermediği halde içtikten sonra en küçük bir sanat olayı karşısında deli divane olanlar? Ağzına kadar telefon numarası, fatura, kambiyo, esmer, kara, sarışın, kumral, borsa fiyatlarıyla dolu not defterlerine, meyhanede duyduğu sevgi, saygı, din, iman yüklü sözleri, türküleri, beyitleri yazmaya, ezberlemeye savaşanlar? Ertesi gün ayıldığı zaman, kendi el yazısıyla çiğneyip geçtiği kıymetli rakamları karmakarışık görünce çileden çıkıp, şiirine de, şairine de, atasözüne de, dinine, imanına da dümdüz gidenler? Ayık kafa ile kadın karşısında kulaklarına kadar kızarırken, içtikleri zaman kadın meclisinde aslan kesilenler, dövmeye, sövmeye başlayanlar. Bu çeşidin de tam tersi var.

Dostlar, sözlerimde hilaf yok. Bu anlattıklarımın hepsini gözlerimle gördüm, kulaklarımla duydum. Haşmetlû alkol hazretleriyle tanışalı on sene oldu. On senedir birbirimizi gözetliyoruz. On senedir birbirimizi yenmek için çeşitli hilelere başvuruyoruz, kâh dost oluyoruz, kâh azılı düşman. Dostluk düşmanlık arasında her zaman bir kıl boyu kalıyor. Elinden gelse tepeme çıkacak, elimden gelse yeryüzünden kökünü kazıyacağım oluyor. Bir bakıyorsun olmayacak bir yerde karşına çıkıyor. Sana öyle bir güç, öyle bir kuvvet sağlıyor ki:

Bunun neresi düşman! diyecek oluyorsun. Ama daha sözünü tüketmeden sana öyle bir alicengiz oyunu oynuyor ki hayatta biricik düşmanının o olduğunu derhal seziyor, kendine geliyorsun. Sigaraya çok geç başlayanlar gibi, onunla olgun denecek yaşta tanıştığıma şükür ediyorum. Eğer daha çelimsiz bir yaşta karşıma çıksaydı, çoktan hesabımızı görürdü.

On sene oluyor. İlk defa Eminönü'nde Balıkpazarı'nda teşerrüf eyledik kendileriyle. Aman ne sevimli, ne tadına doyum olmaz şeydi. Sanki İstanbul'un bütün balıkları bu zıkkımı ömür billah başımıza musallat etmek için sözbirliği etmişlerdi. Yalnız balıklar mı? Bütün bağlar, bahçeler, yemişler hepsi, hepsi onun emrinde çalışıyor, onun gözünün içine bakıyorlardı. Sonra Eminönü Meydanını üç adımda aştığımı, uçarcasına yürüdüğümü, daha sonra yedinci katta oturan bir arkadaşımın evine çıkarken, bütün katlarda durup, bütün kapı zillerini birer birer çaldığımı (meğer her katta üç daire yok mu imiş!..), sonra bir cemmi gafirin peşim sıra arkadaşın kapısına dayanıp hesap sorduğunu hayal meyal hatırlıyorum. Daha sonra yemyeşil kesilen ellerimi görür gibi oluyorum. Yüreğimin ortasına abanan pençeyi sökmeye, kurşun torbasına dönen başımı kaldırmaya, kana kana bir yudum temiz nefes almaya uğraşıyorum. Miyavlar gibi bir sesle:

– Boğuluyorum, doktor! diyorum. Nefes alamıyorum.

Doktor ne diyor bilmem ama içimden bir ses,

– Geber! diyor! Geber!.. Nasıl kapıp da kaçan mı cenneti?!..

Mernuş mırıldanıyor:

Sarhoşum çok şükür dilediğim gibi
Bi ben yok artık benden içeri
Onunla göz göze diz dizeyiz
Sarhoşum sarhoşum sarhoş
Çok şükür biz bizeyiz

Sarhoşum caddenin göbeğine oturmuşum
Aklıma eserse nara atabilirim
Sırtüstü yatabilirim.
Kem gözler umurumda değil
Ben kendi gözlerimden kurtulmuşum

Sarhoşum, sarhoşum, sarhoş
Doğrudur
Bırakın bağırayım avazım çıktığı kadar
Görüp göreceğim rahmet budur.

Mernuş sesleniyor:

– Hadi bağırsana! Nara atsana!

Kuyu dibinden gelen bir sesle:

– Doktor, boğuluyorum. Mernuş yalan söylüyor. Ben bu şiiri alkol için yazmadım. Bu şiiri yazdığım zaman alkol nedir bilmezdim. Allah belasını versin alkolün doktor!.. Hava alamıyorum!.. Bu bir sevinç sarhoşluğu idi. En sevinçli günümün sarhoşluğu idi.

Doktor, susuyor, Mernuş:

– Sen onu külahıma anlat! diyor. Sonra en dokunaklı sesi ile başlıyor:

Ala dağdan kalkan karlar
Al topuklu beyaz kızlar
Yârimin yüreği sızlar
Vardar ovası Vardar ovası
Kazanamadım rakı parası

– Ekmek parası. Rakı parası değil, doktor sustur şu münasebetsizi. Doktor, nefes alamıyorum doktor...

Sonra, bana güzel öğütler veren, bana canımı bağışlayan doktora rastlıyorum bir gün Tepebaşı'nda, ben diyeyim tepenin doruğunda, sen de yedi kat yerin dibinde; körkütük, zilzurna, fitil:

Ben atımı nallatırım okkada nal ile
Amanın amanın
Ben yârimi oynatırım dökmede zil ile
Amanın amanın

diye tutturmuş şakır şakır oynamıyor mu? Bizi alkolden soğutmak için kırk dereden su getiren, sonunda gözümüzü yıldıran sevgili doktorumuz, yolun ortasında! Aman Allahım, onu evine götürüp yatağına uzatana kadar çektiğimizi biz biliriz!

Tabii ertesi gün "ele verir talkını" deyip doktorumuzu içtiğine de içeceğine de...

Ah bir roman yazmasını becerebilseydim adını alkol, yahut herkesin anlaması için de alkol değil rakı kordum. Şarap sözüne divan edebiyatı o kadar su karıştırmış ki şarap kırmızısı, camgöbeği yeşiline, softa yeşiline bulanmış. Romanımın adını, adı ile sanı ile Rakı kordum. Bir kırk dokuzluğun pardon iki yüz doksanlığın hikâyesini anlatmaya çalışırdım.

Köyünde çobanlıkla geçinen bir delikanlının şehre ineceği tutmuş. Bakmış beyler bir sofra başında ha bre içiyorlar. İstim tutturanlardan birisi ağzına kadar bir bardak rakı doldurmuş. Delikanlıya bir nefeste dikmesini söylemiş, bardağın içinde su kadar masum duran rakıyı bir nefeste diken delikanlının küçük, büyük bütün dilleri ateş alev tutuşmuş. Yüzü binbir kırışık içinde, gözleri faltaşı gibi

açılmış. Dudaklarındaki son damlaları iğrenerek silerken, sofradakileri birer birer gözden geçirmiş. Sonra:

– Bre ağalar, bre beyler; Allah aşkına söyleyin devlet zoru ile mi içersiniz şu zıkkımı? Kendi rızanızla içmiyorsunuz değil mi? Söylesenize dostlar? Niçin, niçin içiyoruz bu Allahın belasını. Ben on senelik tecrübemle şu sonuca vardım: Rahat rahat dövüşebilmek için bir, rahat rahat sevişebilmek için iki, rahat rahat konuşabilmek için üç, yanılmıyorsam en baskını da üçüncüsü. Tecrübesi bedava. Bir içki meclisinde toplananları bir delikten seyredin. İçki başlamadan önce hepsi put gibi. Bir saat sonra her kafadan bir ses. Konuşan konuşana. Atasözü ne buyurmuş:

– Hayvanlar koklaşa koklaşa, insanlar konuşa konuşa!..

Bayanlar, baylar! İçen konuşuyor. Hem de nasıl! Susturabilene aşkolsun.

Cumhuriyet, 30 Mayıs 1955

AZILI SEVGİ

Sevmek bu dünyayı kiriyle pasıyla
Sevmek bu dünyayı çerden çöpten,
Sevmek bir zerresin ziyan etmeden
Severek üflemek
Sevmek durup dinlenmeden sevmek
Mümkün müdür ey dost mümkün müdür?

Meğer bizim Mernuş'un ağlamaklı bir sesle, sorduğu şeye Walt Whitman tam yüzyıl önce gereken cevabı vermiş:

– Elbette!.. diye gürlemiş.

Hem bunu, öyle apaçık söylemiş ki Mernuş hayretler içinde:

– Nasıl olmuş da ben bu sesi ancak kırkından sonra duymuşum? Bu sapına kadar erkek, sapına kadar insan, sapına kadar Amerikalı şair nasıl olmuş da dağları delip geçecek kudretteki sesini bir çırpıda bizlere kadar ulaştıramamış?

1900'den bu yana, şiire merak salıp da Whitman'in ismini duymamış olmanın imkânı var mı? Hepimiz duyduk. Zaman zaman, yer yer kıyıda bucakta, onun uzun nefesli, erkek sesine kulak kabarttık. Fransızcaya çevrilmiş bazı şiirleriyle, dilimize çoğu zaman Fransızcadan aktarılmış örneklerine rastladık. Fakat itiraf edelim ki geçen sene Yeditepe'nin yayımladığı "Çimen Yaprakları"nı okumasaydık:

– Walt Whitman mi?... Ha... Evet büyük şair! Yaman adam! der ve... Kalırdık.

Aşağıya olduğu gibi alacağım bu şiirin on–on beş yıl önce Fransızcasını okumuş ve irkilmiştim. Bu sefer Çimen Yaprakları'nı doyurucu bir önsözle bize sunan Memet Fuat'ın Türkçesiyle tekrar okuduğum zaman tepemden tırnağıma kadar elektriklendim. İçimde sıcak sıcak gözlerin kaymaya başladığını, kanımın tomur tomur tomurcuklandığını duydum. Katıksız sevginin, hilesiz hurdasız sevginin, karşılıksız, bedava sahici sevginin böylesine yalnız bizim köy türkülerimizde, Dede Korkut'ta, Yunus Emre'de "çoğu zaman bir demet halinde değil bir tek yaprak, bir tek kıvılcım hâlinde" rastlamıştım. Memet Fuat özlü ve akıcı Türkçesiyle Whitman'in hayatını anlatırken bu kudretli şiirin doğuşunu şöyle anlatıyor:

"Walt Whitman hayatının en büyük acısını Abraham Lincoln'ün, güneylilerin yenilgisinden beş gün sonra, 14 Nisan 1865'te, bir tiyatro locasında öldürülmesiyle tatmıştır. Ölüm haberini aldığı zaman, Brooklyn'de babasının evindeydi. Hastalıktan yeni kalkmıştı. Beyninden vurulmuşa döndü. Bahçede leylaklar çimenleniyordu. Bir kuş ötmekte idi. Dayanılmaz bir üzüntüye kapılmıştı. En güvendiği, en sevdiği insanın, büyük kurtarıcının ölümüne yeryüzünün en güzel ağıtlarından birini söyledi. 'Çimen Yaprakları'nın Başkan Lincoln'ün hatırasına ayrılmış olan bölümünde birbirinden güzel dört şiir vardır."

İşte o şiirlerden birisi:

Ey kaptan! Canım kaptanım!
Ey kaptan! Canım kaptanım! Korkulu seferimiz
[sona erdi
Bütün tehlikeleri atlattı gemi, kavuştuk,
[isteğimize kavuştuk

Liman şuracıkta, bak sesleri geliyor, sevinç
[içinde halkımız
Gözler dümdüz ilerleyen teknemizde, teknemiz
[gururlu, korkusuz
Ama ey yürek! Yürek! Yürek!..
Al kanayan kırmızı damlalar!..
Orada güvertede kaptanım yatıyor
Buz gibi olmuş, ölmüş.
Ey kaptan! Canım kaptanım! Ayağa kalk,
[çanları dinle.
Dinle:
Ayağa kalk, bayrak senin için çekildi, borular
[senin için çalınıyor
Buketler, kordelalı göğüsler senin için,
Senin için dolup taşıyor kıyılar
Herkes seni çağırıyor, yerinde duramıyor
[kalabalık
Herkes seni görmek istiyor.
Gel kaptan! Sevgili babacığım
Koluma daya başını, koluma daya!
Bu bir düş, bu bir yalan, böyle güvertede
Senin buz gibi olman, ölmen.

Kaptanım cevap vermiyor, dudakları soluk,
[cansız
Babam kolumun dokunuşunu duymuyor, nabzı
[atmıyor artık
Gemi demirledi, yeri sağlam, yolculuğu sona
[erdi bitti,
Korkulu seferinden şanlı gemi isteğine
[kavuşmuş olarak dönüyor.
Sevinin ey kıyılar, çalın çanlar
Ama ben üzüntülü adımlarla
Kaptanımın yattığı güvertede dolaşıyorum
Buz gibi olmuş, ölmüş.

Sen gel bunu oku da: "Kaptan! Heyy canım kaptanım!" diye, sesinin bütün gücü ile, yüreğinin bütün ateşiyle bu şiirin arkasına düşme. Sen gel bu şiiri oku da, Kağızmanlı Hıfzı'nın ikide bir bıçak gibi sineye saplanan "hani?" sorulu ağıtını hatırlama:

Kaldırsam ayağa kalkamaz mısın
Uzatsam elimi tutamaz mısın
Azad eyleseler uçamaz mısın
Ses ver nazlı balam dillerin hani?

Hem garip, hem fakir, hem aç, hem susuz
Felek fıkarası malların hani?

Ağıt kelimesini yerli yerinde kullandığına göre "Çimen Yaprakları" hazırlayıcısı Kağızmanlı Hıfzı'nın feryadını duymuş olmuyor. Eğer bu ağıt eline geçmemiş ise arayıp bulsun. Aradaki kardeşliğin tadını herhalde hepimizden daha çok, o çıkarabilir.

"Çimen Yaprakları"ndaki şiirlerin çoğunu Memet Fuat çevirmiş, bazılarını da, başta rahmetli Orhan Buran olmak üzere, İlhan Berk, Bülent Ecevit, Suat Taşer, Nevzat üstün ve Can Yücel çevirmişler. Hepsi de büyük şairin nefesini sıcağı sıcağına dilimize ulaştırmak için uğraşmışlar; elleri, dilleri dert görmesin.

Bana öyle geliyor ki, Whitman'in şiirindeki azılı sevginin elinden kurtuluş yok. Bundan böyle daha nice niceleri bu sevginin hışmına uğrayacak. Anadilimizi daha iyi öğrendikçe, kıyıda bucakta saklanmış değerlerimizi daha iyi inceledikçe, köy türkülerimize, halk sanatımıza sinen insan kokusunu daha iyi kavradıkça bu kartal kanatlı Amerikalı şair, daha çok bizim olacak.

Onu gün geçtikçe daha çok benimseyenlerin yanı başında başıbozuk sesler de çıkacak. Haddin-

den ziyade mülayim yazarlarla, erkeklikleri veya kadınlıkları burulmuş zenne kişiler Whitman'in gök gürültüsünü andıran şiirine kulaklarını ve yüreklerini sonuna kadar tıkayacaklar. Ama bu şiir öyle bir hızla öyle kanatlarla bir havalanış havalanmış ki önünde zor durulur. Herifçioğlu civciv değil kartal kanadıyla uçuyor. Kümeste değil gökyüzünde. Ama bir ayağından nasıl telgraf direği gibi toprağa çakılı.

Hey heyyy! Gene de hey heyyy!

Sevmek! Ne zor, ne belalı meslek. Yaşlandıkça bir kat daha ağırlaşan gerçek: En zor şey bu dünyada sevmek, sonuna kadar, kana kana sevmek, her şeyi, herkesi sevebilmek. Bu azılı Amerikalı şair böyle söylüyor işte:

Yalnız iyiyi, güzeli değil. Kötüyü ve çirkini de sevebilmek!..

Ne tuhaf, bambaşka bir dil ile Mevlana da aynı şeyi söylemiyor mu?

Mevlana'nın;

Baza baza herhençi hesti baza

Ger kâfirü Rindü bütperesti baza" diye başlayan, nasıl olursan, kim olursan ol gel diye bütün insanları sinesine basan rubaisi aynı azılı sevginin çağrısı değil mi? Ama böylesine mangal kadar yürek gerek.

Bir kişilik, iki kişilik sevgiler, istedikleri kadar azılı, istedikleri kadar candan olsun idare etmiyor, kurtarmıyor adamını. Adamı otluktan, böceklikten ayırt ettirmiyor böylesi. Yalnız anasını, babasını, yalnız sevgilisini sonuna kadar sevmek mi? Bu kadarını ebegümeci de beceriyor, kurbağalar da, filler de.

Sevginin insancası, sevginin sahicisi, azılısı bütün dünyamızı kaplayabileni... İnsan yüreği buna

göre hazırlanmış, buna göre donanmış. Ama Allahım, yüreğimizin kapılarını sonuna kadar açabilmemiz için ayağımıza öyle estekler, öyle köstekler dolamışsın ki, dünya çapından vazgeçtik memleket ölçüsünde sevgilere hasretiz. O da mı çok zor, şehir çapında olsun. O da mı belalı? Mahallemizi, sokağımızı olsun kaplasın razıyız.

Cumhuriyet, 8 Ağustos 1955

İBECİK KÖYÜ

Aşağıdaki şiiri Ceyhun Atuf Kansu'nun geçen hafta çıkan "Haziran Defteri" adlı kitabından olduğu gibi alıyorum:

Eflatunun Bahçesi

Kaçmıyorum bu yaşayıştan bu yaşayış zor
Sefilliğimi yaşıyorum yurttaşlarımın yanyana
Olmaz diyorum bu çamurdan evlerle
Olmaz diyorum bu dar sokaklarda
Olmaz diyorum bu uçuk renklerle bu solgun
[renklerle
Olmaz diyorum bu uygarlık değil.

İlk önce açacaksın pencerelerini
Açacaksın kadınların yüzlerini
Güneşin insanlar için doğduğunu öğreteceksin
İlk önce her eve güneş girmeli güneş

Utanıyorum, başım eğik, olmaz diyorum
Olmaz diyorum böyle yaşanamaz
Biz hayatın güzel olduğunu öğrendiysek
Kardeşlerimize de öğretmeliyiz bu şarkıyı

Bağırıyorum isyan ediyorum haykırıyorum
Bir kere kımıldatmalı bu ağır taşı
Gürültülerle yuvarlamalıyız üstümüzden
Bir kere gücümüz ortaya çıksın.

Bergamayı görmelisiniz ilk önce
Aralarında otlar biten o anfilerde
Bakmalısınız doya doya o aydınlığa
Nerede diye haykırmalısınız o miras

Katılmalı gündelik işlerine Atinanın
Hem önder gibi hem yurttaş gibi
Bir zeytin ağacı altına bağdaş kurup
Bilge Eflatundan ders almalıyız.

İlk önce çocuklarımızı yıkıyacağım
Ayaklarını yıkıyacağım küçük derelerde
İlk önce çocuklarımızı giydireceğim
Çocuklarınız çullar içinde çırılçıplak

Doğurmanın kutsallığını ilk önce sorumunu
Çiftleşmenin anlamını öğreteceğim size
Yüz yirmi milyon erkeğin hücresinden
Bence biri kalıyor öğreteceğim size.

El ele tutuşmanın, sevmenin, akşam sofrasının
Yorgun gündüzleri dinlendiren uykuların
Sabahları kutsal işlere uyanışların
Güzelliğini tazeliğini öğreteceğim size.

Ağaçları aşılamayı, çiçekler yetiştirmeyi
Tuğla evler görmeyi, geniş yollar açmayı
Pencerelerinize saksılar dizmeyi, sulanmış
Parklarda dinlenmeyi öğreteceğim size.

Birbirinize saygı göstermeyi vatandaşça
Birbirinize inanmayı, birbirinize dayanmayı
Birbirinizi sevmeyi, birbirinizle yaşamayı
Birbiriniz için ölmeyi öğreteceğim size.
Bu gökyüzü altında mesut olacaksınız.
–Ey, Anadolu göğü sana tapıyorum–
Nasıl da sana bakmadan yaşıyoruz
Anadoluyu sevmeyi öğreteceğim size.

Bu ağaçların, bu göklerin, bu güneşin değeri
[yok
Siz bilmedikten sonra, siz sevmedikten sonra
Siz karanlıklarda kahrolduktan sonra
Baştan ağaçlarınızı, göklerinizi, güneşinizi
[öğreteceğim size.

İlk önce şunu bilmeliyiz ki bu gökyüzü altında
Yaşanırsa kardeşçe yaşanır. İnsanca
–Sana baktıkça ürperiyorum, utanıyorum
Ne kadar habersiz yaşıyoruz senden
Sen Anadolu göğü, anam gözü, bengi sultan!–
Evliya Çelebi olsan böyle gökyüzü bulamazsın
Her gün sana yaşamanın kutsallığını hatırlatan
Bu gökyüzüne layık olmayı öğreteceğim size.

Ceyhun'un şiir anlayışı üstüne tam bir fikir edinebilmekliğimize yardım eder diye en uzun şiirini olduğu gibi aldım. Şimdi öteki şiirlerinden birkaç tutam daha:

"Bir Köy Hekiminin Sabahı" adlı şiirin sonunda:

Anneler, halkımın anneleri ilkokuldan geçmeli
Daha güzel bakacaklar çocuklarına daha bilgili
Daha çok sevecekler çocuklarını bilinçle

Öğleye doğru, kat kat olmuş dertler içinde
Anneler, çocuklar, yurttaşlar adına
Artık yorgunsun.

Bu da "Bir Köy Hekiminin Akşamı" şiirinden:

– Yolda ot yolan bir adam gördün
Birden tâ içine bir toprak kokusu
Koparılmış otun kokusu doldu.
Çalıştım işimi sevdim, işim güzel
Her şeyden önce yaşatmak istiyorum
Yaşatmak, yaşamak kadar güzel

Ben çalıştım diyenin güzelliği
Ben yoruldum diyenin güzelliği
Bölünmüş taze ekmek gibi tüter insanın yüreği
Çalışılmış, günlerin akşam üstlerinde.

Bu da Van Gogh'un Tarlası:

Van Gogh, bu tarla senin tarlan
Sararmışsa böyle yakıcı böyle güzel
Senin yüzünden sararmıştır.

Bir ay doğuyor Pasinden
Ay insanlar için doğuyor
Görebilsin diye bütün bunları
Oturmuş Van Gogh usta gecemize
Bir ay boyuyor kavun içi.

Ceyhun'un kitabında en çok sevdiğim şiirlerden birisi de "Ara Treni" şöyle bitiyor:

Ara treninde bir kadın yanık,
Nenni eder bebesine
Bebesinin gözleri sönmüş
Gözlerinin çevresinde sinekler
Kadınım o çoktan uyumuş
Varmış kendi nennisine.

İbecik köyünü bilir misiniz?
Bilmeseniz de olur
Neki trendeki bu nenni
Bu kadın, Şerife kız, bu bebek
Irgatlar istasyon çeşmesinde
Hepsi de oralıdır.

Ceyhun'un şiirlerini birkaç defa okuyup kitabı kapadıktan sonra dilde, kulakta, yürekte kalanı yokluyorum:

– İbecik köyü diyorum, ömrüm oldukça dilimden düşmez artık.

Bölünmüş taze ekmek gibi tüter insanın
İyüreği

İşte söylenir söylenmez, kulak kıvrımlarının hiçbir köşeciğini incitmeden, şiir varacağı yere böyle rahat varır.

Sonra bütün kitabın yüreğe ulaştırdıklarıyla dile ve kulağa bağışladıklarını ölçüyorum: Ceyhun'un şiirinde yüreğime işleyen ağır basıyor. Dünyasına doyamadan göçüp giden köylülerimizin, dünya gözü ile etrafına bakmadan kavrulup giden sabilerin cansız ellerini sımsıcak avuçları içinde ısıtmak isteyen bir insan görüyorum. Öyle bir insan ki; "Erkek dediğin ağlamaz!" diyerek dudaklarını çiğnemiyor, bir parçacık himmet ile önüne geçilebilecek, vakitsiz ecelin çala tırpan götürdüğü dalyan gibi delikan-

lıların karşısında bal gibi ağlıyor. Yanağından düşen yaşların sıcaklığını kendi ellerimin üstünde duyuyorum. Sonra gözlerini sildiğini; "Biz hayatın güzel olduğunu öğrendiysek kardeşlerimize de öğretmeliyiz bu şarkıyı," dediğini duyuyorum.

Acaba Ceyhun'un şu anda Anadolu'nun orta yerinde, küçücük bir ilçede doktorluk yaptığını bildiğim için mi bu şiirler beni sardı diyorum? Acaba onun durumunu bilmeyenler de bu kitabı okurlarken aynı sıcak sevgiyi duyacaklar mı?

Acaba benim de çocukluğum Anadolu'da geçtiği için mi, bu şiire sinen köy kokusunu daha iyi tadıyorum?

Köy ve köylü konusuna kulak kabartmak bütün aydınlarımız için bir namus borcudur, diye tutturduğumuz için mi bu şiirleri övüyorum?

En iyisi mi siz bu şiirleri alın, ömründe köylerimize ayak basmamış kimselere okuyun, biz peşin yargılarımızı bir tarafa çekelim, şiir varacağı yere varsın.

Fakat müsaade edin de sözümü Ceyhun'un gözlerinden öperek bitireyim. Onu çok az gördüm, çok az tanıdım, gözlüklü olduğunu hatırlıyorum ama gözleri ne renkti bilmem. Gözlerin rengini ne bileyim, gözyaşı dünyanın her tarafında ılık. Aynı tuz, aynı su. Hep o yürekten yüreğe sızan sıcaklık.

Cumhuriyet, 5 Aralık 1955

HÜZÜN MÜZÜN

Türküler bitti
Halaylar durdu
Horonlar durdu
Al damar mor damar
Şah damar sustu
Bahçeler put kesildi birer birer
Meyveler salkım saçak taş
Bir bulut uçardı başıboş bedava
Yandı kül oldu.

Hüzün geldi baş köşeye kuruldu
Yoruldu yüreğim yoruldu

Mevsimler ne zaman geleceklerini önceden haber verirler. Kulak versek gününü saatini bile yakalarız. Belanın büyüğü, afetlerin afeti de damdan düşercesine çullanmaz başımıza, dolam dolam gelirler hepsi de yavaşça yavaşça. Ama hüzün ne zaman gelir? Geldiği yerde ne kadar durur? Niçin hep sessiz sedasız gelir konar ve hep aynı belirsiz, ıssız, yapayalnız adımlarla gelip gider? Niçin hüzün deyince aklıma hep Chopin gelir. Chopin deyince yağmur ve ölüm? Yağmur bereket demektir, ölüm cenaze marşıdır. Ölüm nedir ölüm? Ölüm bir cenaze marşından başka ne olabilir?

Bir gün bir tatlısu kabadayısı:

– Ölmeliydi namussuz be dedi. İşte orada ölmeli idi! Bu kadar!..

Mernuş, gözleri faltaşı gibi açılmış tatlısu kabadayısına sordu:

– Affedersiniz ama siz hiç öldünüz mü?

Elini ateşe sokmalı idi. Boğazına kadar çamura belenip beklemeli idi. Saçlarını kökünden tıraş ettirmeyi gözüne almalı idi. Bir parmağını feda etmeli idi. Bütün dişlerini kökünden söktürebilmeli idi.

– Kabul, kabul diyordu Mernuş, ama ölmeli idi ne demek!.. Bağırmalı idi, çağırmalı idi, dövüşmeli idi, dövmeli, sövmeli idi. Bir insandan bütün bunları istemek insancadır. Ama peynir ekmek yemesini dilercesine ölmesini dilemek; insanca değil, hayvanca mı? Ne münasebet? Siz hangi hayvandan böyle hayvanca bir istek, bir dilek duydunuz?

– Kişiyi nasıl bilirsin?

– Kendim gibi.

Başka türlü bilmesine imkân var mıdır? Peki sen hiç ölmediğin halde, ölümün tadı tuzu üstüne en ufak bir fikrin olmadığı halde başkalarının ölmelerini nasıl dilersin?

Siz "Sünger Avcıları" filmini gördünüz mü; bizim Halikarnas Balıkçısı'nın kulakları çınlamamış herhalde yeryüzünün bütün çanları gibi çalınmıştır. Bu filmi Cevat Şakir çevirdi deseler hayret etmezdim. Onun bundan yirmi sene önce ortaya attığı denizaltını bugün başkaları babalarının evleri gibi ele almışlar. Bizden söylemesi, onlardan yapması. Bizden özlemesi, onlardan gerçeği.

– Sizde deniz var mı?

– Var.

– Denizde balık var mı?
– İstediğin kadar.
– Sünger münger?
– Âlâsı var.
– Balıkçı? Süngerci?
– Tümen tümen.
– Pazar?
– O da var.
– Film, makine, falan filan?
– En aşağı on beş senedir var.
– Peki niçin "Sünger Avcıları"nı siz çevirmediniz?

Bu filmi biz çevirebilirdik, biz daha neler yapabilirdik neler?

Ha... Bu filmde canını dişine takarak denizin dibine dalan sünger avcısının uzun bir boğuşmadan sonra başına gelenleri gördük. Adamcağız güçbela suyun üstüne çıktı ama olanlar olmuştu. Sünger avcısının bir can çekişmesi vardı!.. Nefes alamayan adamın bir bağırması vardı!..

Gitmeliydi, ölmeliydi! diyenlerin kulaklarını çınlatacak bir feryattı bu.

Hüzünden kalktık, Chopin'e uğradık, cenaze marşında karar kıldık.

Hüzün denilen nesnede ölümden bir şeyler olsa gerek. Hüzün, ölümün milyonlarca parçaya bölünmesinden doğmuş olsa gerek. Gözle görülmeyecek kadar ufalmış tozların ötemize berimize konması, haberimiz bile olmadan gündelik hayatımızı bulandırmaya yetiyor. Hüzün, ölümün milyonda biri ise, dilediği zaman emdiğimiz havaya karışıyorsa, yaşama sevincimiz sağolsun. Hüznün hakkından gelecek biricik dostumuz odur. Ama mübarek

de öteki gibi dilediği zamanda gelir. Bir gelmeyegörsün! Öyle hüzün müzün dinlemez siler süpürür.

Hüzün üstüne pis pis düşünürken onun karşısına yaşama sevincini koyarak boyu bosu, tadı tuzu hakkında bir fikir edinmeye çalışırken kapı çalındı. Bilirkişi geldi, çattı:

– Saçmalıyorsun, dedi:

Hüzün hüzün bahçeler dolusu

Düşün düşün kitaplar dolusu

derken çok daha gençtik. Ama hiç olmazsa hüznün arkasından kitap lafı edecek kadar kafan işliyordu. Şimdi neden hüznü havalara, bulutlara, tozlara karıştırmak istiyorsun? Eğer kitaplar dolusu düşünebilseydin, hüznün de, yaşama sevincinin de bir tek kaynağı olduğunu pekâlâ kavrardın. Hüzün ölümün milyarda bilmem kaç parçası imiş! Laf ola beri gele. Yaşama sevinci güneşlerden, bulutlardan, denizlerden, tarlalardan, bayırlardan gelirmiş!.. Laf ola biraz daha beri gele. Hüzün de, yaşama sevinci de, efkâr da, çıldırtan sarhoşluk da, belaların belası, afatların afatı da bize hep bir tek yönden geledurmuştur. Bir tek kaynaktan: İnsandan, insanlardan. Hele aklını başına devşir de bir kurcala bakalım? En belirsiz hüzün dediğinle en bedava, en başıboş sevincin altında, yedi kat, yetmiş kat altında bir insan yüzü çıkmazsa, bana da Bilirkişi demesinler. Hodri meydan.

Cumhuriyet, 23 Ocak 1956

ALTI NUMARALI KOĞUŞ

İstanbul deyince aklıma Sait Faik gelir
Burgaz adasında kıyıda sımsıcak bir çakıl ıslanır
Mavi gözlü bir çocuk büyür döne döne
Mavi gözlü ihtiyar balıkçı gencelir, küçülür
İkisi bir boya geldiler mi Sait kesilirler.
Bütün İstanbul'u dolaşırlar
El ele, kol kola, baş başa
Ana avrat küfrederler
Eşe dosta, uçan kuşa
Sivriada'da martı yumurtası toplarlar çilli kıllı
Zibâ mahallesinde gece yarısı...
Sabaha Galata'dan geçer yolları
Kahvede maytaba alırlar hırsız bir deliyi:
– Ula Hasan! derler. Gazeteyi ters tutaysun!..
Çaktırmadan gazetesinin ucunu yakarlar fakirin
Sonra, oturup ağlarlar.

İstanbul deyince aklıma Sait Faik gelir
Taşında, toprağında, suyunda
Fakir fukaranın yanında
Bir kalem bir yürek bilenir
Kıldan ince, kılıçtan keskin
Hep iyiden güzelden yana
Hep kimsesizlerin.

İstanbul deyince aklıma
Sait'in son yılları gelir
Hey Allahım! En güzel çağında Sait'e
Dört beş yıl ömrün kaldı denir
Sait Sait olur da nasıl dayanır?
Mavi gözlü çocuk boş verir ölüm haberine
İhtiyar balıkçı şakaya vurur
Ama bir zehir yeşilidir peyda olur
Bir yeşil ki ciğerine işler adamın
Bir zehir ki değdiği yeri kasıp kavurur.

Küçük mavi gözlü çocuk
İhtiyar balıkçı
Ve zehir yeşili.
İstanbul çalkandıkça bu denizlerde dipdiri
Dilimiz yaşadıkça yaşasın Sait'in şiiri.

Bu hafta A. Çehov'un büyük bir hikâyesini okudum. Bundan on altı yıl önce dilimize Hasan Ali Ediz eliyle çevrilmiş. Kitabın adı "6 Numaralı Koğuş."

Küçük hikâyelerinin çoğunu ve Düello'sunu büyük bir zevkle okuduğum halde bunu şimdiye kadar nasıl görmemiş, duymamışım? Nasıl olmuş da yazar dostlardan birisi bu kitaplar üstünde uzun uzadıya durmamış? Nasıl olmuş da bu kitap tam on altı yıl kabına sığabilmiş?

Zararın neresinden dönülse kârdır ama böyle bir kitabı iş işten geçtikten sonra okumak insanı kötü kötü düşündürüyor. Bana öyle geliyor ki insanoğullarına yapılacak en büyük iyilik hangi yaşlarda, hangi kitapları okumaları gerektiğini bildirmektir.

Düşünün biraz: Henüz kafanızda kavak yelleri

eserken bize hiçbir zaman tadını çıkaramayacağımız kitapları okuturlarsa ve bizler de kabadayılığı elden bırakmamak için:

– Ha!.. O kitaplar mı? Biz onları ta şu kadar sene önce okumuştuk dersek!..

Bir de; aklımızı başımıza devşirir devşirmez okumamız şart olan kitapları iş işten geçtikten sonra keşfedersek!..

Şimdi düşünüyorum da eğer ben Çehov'un "6 Numaralı Koğuş"unu bundan dört-beş yıl önce okumuş olsaydım, "kaç mumluk aydın" konusunda ondan ne güzel faydalanabilirdim. Hâli vakti yerinde, işi tıkırında aydınların fakir fukara üstüne neler düşündüklerini, nasıl davrandıklarını, iyi yürekli, namuslu aydınların bu sıfatlara layık olabilmek için nelere katlanmaları gerektiğini daha iyi kavrar, daha iyi savunurdum. Sahici aydının ne biçim bir kuş olduğu hakkında hâlâ doğru dürüst bir fikir edinemeyenlere bu kitabı sıcağı sıcağına salık veririm.

Basılalı aradan çok zaman geçtiği için kitabı ele geçiremeyeceklere küçük bir özet: Hastalarına en ufak bir yardımda bulunamayacak kadar perişan bir hastane. Kimisine sülük, kimisine hacamat salık veren birkaç hekim. Başhekim iyi kalpli, namuslu bir insan, vazifesine önceleri bağlı, sonra o da tamamiyle boş veriyor. Hastanede hırsızlık gırla gidiyor. Başhekim çalmıyor çalmasına ama çalanlara da tamamiyle boş veriyor. Sıcacık odasına çekilip kocaman kocaman kitaplarına dalıyor.

Yürekler acısı hastanenin bir de deliler koğuşu var: 6 numaralı. Bunlar hepsinden daha perişan. Aralarında arasıra aklını başına devşiren bir deli var. Bizim iyi kalpli doktorcuk zaman zaman onunla dertleşir. 6 numaralı koğuşun bir bekçisi var; ko-

güşlardan uzak! Deliler bir parça azacak oldu mu bir yumrukta bellerini çökertiyor. Gel zaman, git zaman iyi kalpli doktorcuk, akıllı deli ile dostluğu artırınca onun yerine göz diken muavini:

– Başhekim oynattı! damgasını yapıştırıyor.

Adamcağızı apar topar tekaüde sevk ediyorlar. Aklından zoru olmadığını pek iyi bildikleri için, bir gün gelir başımıza bir iş çıkartır, verdiği borcu geri istemeye kalkar, haksız yere beş parasız tekaüde sevk olunduğunu ispat eder diyerek işi sağlama bağlıyorlar. Sonuna kadar adamcağızın damarına basıp coşturuyor, bir punduna getirip tımarhaneye kapatıyorlar. Birkaç ay önce önünde elpençe divan duran koğuş bekçisi yüzüne bile bakmıyor. Doktorcuk:

– Benim hiçbir kabahatim yok! Ben deli değilim. Beni niçin buraya kapattınız? diye dayatınca, azılı gardiyan ona öyle bir sopa çekiyor ki adamcağız, yediği dayağın zoru ile birkaç saat sonra ölüp gidiyor.

Çehov'un aydınlar ve fakir fukara konusunu nasıl ele aldığını düşünürken, bizim Sait Faik'i hatırladım. Bundan on beş yıl önce Çehov'un "Vişne Bahçesi" adlı piyesini Şehir Tiyatrosu'nda Sait'le yan yana seyretmiştik. Ne güzel oynamışlardı bizimkiler bu piyesi!.. Gözyaşlarımızı zor tutmuştuk.

Piyesin sonunda Sait'in:

– Ne yaman adam bu Çehov! dediğini gayet iyi hatırlıyorum.

Çehov'un Sait'e ne güzel, ne faydalı bir etki yaptığını 6 Numaralı Koğuş'u okurken daha iyi anladım. Sevgili Sait! Sağ olsaydı bu kitabı okur okumaz ilkönce ona koşardım. Nedenini, niçinini sormasına vakit bırakmadan boynuna sarılır öperdim onu.

Cumhuriyet, 20 Şubat 1956

YENİNİN YENİSİ

Haydarpaşa önünde dizilir taşlar
Taşların üstünde denizci kuşlar
Yüzlerce karabatak, binlerce martı
Siyahlı beyazlı uzun bir türkü.

Haydarpaşa önünde yeni bir yapı
Denizin içinde kınalı kapı
Kınalının böğründen sökülmüş taşlar
Kınalı parmaklarını uzatmışlar

Kınalı taşları görür görmez kuşlar
Baba yadigârı taşlara boş verip
Yepyeni taşlarda mesken tutmuşlar.

Sizi gidi kuş beyinliler sizi!
Nasıl bir nefeste unuttunuz
Kırk yıllık emektar yuvanızı.

Ama hiç de romantik üstüne çalışmıyorlar
Denizden gelip denize giden kuşlar
Birisi konuştu martıca, dedi ki:
Boş ver. Eskiye rağbet olsaydı eğer
Bitpazarına rahmet yağardı.
Bizim bembeyaz kanatlarımız
Hiç durmadan tazelenen sularda ağardı

İşte hep böyle konuştu kuşlar
Minicik beyinli martılardan ibret alsın
Her şeyin yenisini ama sanatın eskisini savunan
Koca kafalı baykuşlar, bayan kuşlar!..

Kuşlar bahsi burada biter. Ama sanatın eskisi yenisi olur mu, tartışması uzar da gider.

Önümde Fransızca haftalık bir dergi var. Bu dergi hiç olmazsa ayda bir dört sayfasını bugünün ressamlarına ayırır. Tablolarından beş-altı tanesini renkli basar. Renkli resimlerin yanı başında ressamın hayatı incelenir: Kundakta, üç yaşında deniz kenarında, altı yaşında çember çevirirken, on sekizinde bir yumrukta koca bir kütüğü devirirken, yirmisinde savaşta. Üniformalı arkadaşlarıyla kolkola. Yirmi beşinde evlenmiş; kucağında bir numaralı çocuğu. Sonra iki numaralı. Gazeteci, ressamın karısına sorar:

– Zamanımızın en iyi ressamı?

Hatun, göz kırpmadan yapıştırır:

– Kocam.

Sonra ressama sorar:

– Günümüzün en güzel kadını?

Ressam, gazetecinin kulağına:

– Kimse duymasın ama, karım.

Sonra şuna benzer şeyler: "İşte, bundan on sene önce bir tablosunu yüz franga sattığı zaman bayram yapan ressamımızın bugün bir tablosunu bir milyon franga satması işten bile değildir."

Haftalık derginin son sayısı bugün yirmi sekiz yaşında fırçası sayesinde zengin olan bir Fransız ressamının tablolarını ve hayatını ele almış. Bernard Buffet adlı şöyle böyle bir ressam, hiç övünmeden söyleyelim, bizde bu çapta en aşağı bir düzine ressam var. İşe bisikletle başlamış, sonra bir Pe-

ugeot, daha sonra bir Renault, derken bir Citroen, ha babam bir Buick, en sonunda bir Rols sahibi olmuş ama yanılmıyorsam bu arada asıl sanat otobüsünü da kaçırmış. Bundan on sene önce "yeni" denecek işleri bu kadar az bir zaman içinde eskiyivermiş. Kendisini şöhrete ve servete ulaştıran anlayış, tamamiyle "yeni resim" yolu olduğu halde, tabloları resim dünyasına yeni bir çeşni getirdiği için tutulduğu halde, genç milyoner çoktan bayatlamış bir fikri savunuyor:

– Ressam denilen kişinin fikri mikri olmamalı, o, ancak kendi yaptığı resimle uğraşmalı!

Yani kafasını, yüreğini sımsıkı kapamalı, yalnız, sonuna kadar gözlerini açmalı.

Peki ama, ya renkli filmlerin gözleri?

Resim, sadece göz işi olsaydı renkli fotoğraflar çoktan resim sanatını yeryüzünden kazırdı. Yeni resim, dörtnala, has bir fikir işi olduğunu ispata giderken; onu sadece bir çift göze havale etmek günah olur.

Müzikte de kulak şarttır. Ama, Beethoven'ın en büyük eserlerini kütük gibi sağırlaştığı yaşta ortaya koymasına ne buyurulur?

Tablonun, boyaya, fırçaya dökmeden önce kafanın içinde olup bitmesini şart koşması bakımından Picasso'nun şu sözünü gel de ikide bir hatırlama: "Bazı saka kuşlarını daha güzel ötmeleri için kör ederlermiş. Ressamların da daha iyi resim yapabilmeleri için gözlerini oymalı!"

Her şeyin yenisini ama, resmin eskisini tutanlar için aranıp da bulunamayacak bir söz değil mi? Yeni ressamları sıraya koysunlar, birer birer hepsinin gözlerini oysunlar!

Milyoner ressamın hayatını okumaya devam

edelim: Onu zengin eden, resim meraklısı bir diş doktoru. Öyle bir doktor ki, resim sergilerini gezerken adam olacak ressamları derhal keşfedermiş. Yazar, bu konuda kalem oynatırken şöyle diyor:

– Henüz hiç kimse tarafından değerlendirilmemiş bir sanat eserini benimsemek kolay değil! Çoğu zaman, yeninin tadını eleştirmenler on yıl sonra; tablo tacirleri yirmi yıl sonra; halk da ancak otuz yıl sonra çıkarabilir. Ama diş doktoru tam zamanında madeni keşfetmiş. Onun o güne kadar bu konuda yanılmadığını gören tablo tacirleri işe koyulmuşlar. Genç milyoner de öyle verimli ki! Maşallahı var. Hiç de tembel olmayan baba Renoir'ın seksen yılda yaptığı kadarını o, yirmi sekiz yaşında başarmış!.. Yani onun kadar eser koymuş ortaya.

Önümüzdeki mevsimde Venedik'te açılacak büyük resim sergisinde genç milyonere yalnız başına bir salon ayırmışlar. Gene bugünlerde bilmem hangi şehirde yapılan bir dev yapının içine değil de, meydana bakan duvarlarına tam bir kilometre uzunluğunda bir resim yapacakmış! Doktorlarımızın, mimarlarımızın kulakları çınlaya!..

Cumhuriyet, 27 Şubat 1956

HABUDİYAR

Eledir yârim eledir (öyledir)
Şimdiki zaman beledir (böyledir)
Almış yârı dizine
Hem öpir (öper) hem söyletir.
Habudiyar!..
Habudi habudi habudiyar

Gece çıktım ayaza
Sarıldım bir bayaza (örtüye)
Ele (öyle) bir yâr sevem ki
Hem okuya hem yaza
Habudiyar!..
Habudi habudi habudiyar

Oyun havalarını kulaklarımızla değil de ellerimizle, ayaklarımızla dinliyoruz. Habudi ne demek? Habudiyar da ne kelime diye düşünmeye vakit bırakmıyor ki mübarek!.. Bir de bakıyorsunuz ki haberiniz bile olmadan, eller ayaklar tempo tutmaya başlamışlar. Size danışmadan kendi kendilerine oyun havasının arkasına takılıp gitmişler.

Trabzonlu kolay kolay "bu" demez. İlle de "habu" der. "Bunu" demez, "habuni" der. "Habudiyar"

Trabzon dilinde "işte bu diyar" demektir. Ama Trabzonlu "öpir" demez "öpi" der.

Eledir, beledir, öpir derse derse Erzurumlular der. Bunlara peki ama habudi şeytan kulağına kurşun, benim otuz senelik bir arkadaşım vardır. Yarısı İstanbullu, yarısı Trabzonlu ama aslı Erzurumludur. Beyazın, bir çeşit çarşaf "ehram" olduğunu ondan öğrendim. Habudi de "haydi" demek oluyormuş. "Haydi göreyim seni yâr" gibi bir şey. Diyar ile hiçbir ilişiği yok. Diyarla yok ama, şu okuma yazma işine ne buyurulur?

Öyle bir yâr sevem ki
Hem okuya, hem yaza

Ah sevgili türkü! Biz de öylesini istiyoruz ama, şu bilirkişiler bırakmıyorlar ki!.. Onlar yalnız mutlu bir azınlığın okuyup yazmasını diliyorlar. Önce kana kana onlar okuyacaklarmış, sonra bir vuruşta hepimizi okutacaklarmış!.. Ama bu ara daha bilmem kaç yüz topumuz körkütük cahil kalacakmışız. Mutlu bilirkişilerin umurunda mı? Bu dünyayı yaratan, onlar için yaratmış.

Bu mutlu baylardan birisi, bir gün ne dese beğenirsin?

– Köye okul yaptık da ne oldu sanki? Ne çıktı köyden?

– Nurtopu gibi çocuklar çıktı. Daha neler neler çıkacaktı ama bırakmadınız ki!.. Altından girip üstünden çıktınız.

– Bir sürü yarı aydın çıkardı, o okullar başımıza.

– Köy okulları bize hiçbir şey vermediyse, bir Makal, bir Başaran, bir Talip de mi vermedi?.. Köyümüzün boğazına kadar hangi gerçeklere gömülüp kaldığını bize Makal'dan daha iyi anlatanı çıktı mı?

Bay Mutlu küplere bindi. Bastı kırbacı:

– Makal mı? Başaran mı?.. Neuzübillah!.. Bunlara yazar, bunlara şair demek, edebiyata küfür etmektir! Bunları bir kalem geçelim de köylünün o okullardan faydalanıp faydalanmadığına bakalım. Bana kalırsa bu okulların köylüye hiçbir faydası dokunmamıştır. Köylüyü kalkındırmak mı istiyorsunuz? Okula değil, demiryoluna, trene, yataklı vagona kavuşturun köylüyü. Şu trenler yok mu? Şu yataklı vagonlar yok mu? Köylü onları göre göre adam olacak! Onlara baka baka...

Bu parlak fikirleri savunan Bay Mutlu yok mu, sevdiğimiz, saydığımız bir bilirkişi idi. Sözün burasında gülmeye başladım. Gözümün önüne Eskişehir, Ankara arasında serilen bozkır, bozkırda eriyip gitmiş köyler, eli tezekli çocuklar;

– Gazete, gazete! diye yataklı vagon pencerelerinden yirmi beş senedir gazete dilenen, aldığı gazeteyi kesip sigara sardıran çocuklar geldi. Yataklı vagon mu? Al sana âlâsı. Her gün geçiyor işte dizi dizi. Hey Allahım! Hey otobüsü çoktan kaçıran bilirkişi! Niye kırk yıldır bozkırdan geçen tren bir türlü uyarmıyor köylümüzü? Niçin? Niçin? Niçin?..

Bu sorunun cevabını gene köylümüz vermiş:

– Bakmakla olsaydı, it kasap olurdu, demiş.

Diline sağlık!..

– Peki bu söze ne buyurulur sayın Bay Mutlu kişi?

Sözün lamı cimi yoktu. Bay Mutlu da:

– Bu söze bayılırım! demez mi? Resim gibi, tablo gibi bir şey demez mi?

Habudi, habudi, habudiyar

İşte böyle sevgili Erzurum türküsü!..

Sen bu isteği, bu önüne geçilmez dileği söyleyeli, aradan belki yüzyıl, belki de daha çok geçti. Sen daha yüzyıl önce yârin en iyisinin, okuma yazma bilmesi gerektiğini savunmuşsun. Allah senden razı olsun, bizden değil...

– Hiç sevgilinin de okuma yazma bilmesi bir şiirde yer alabilir mi? Şiir başka, edebiyat başka. Roman başka, okuma yazma bilip bilmemek bambaşka değil mi? İnsaf be birader! Aklın böylesine göldeki kurbağalar güler?

Öyle bir yâr sevem ki
Hem okuya hem yaza

Bak hele! Böyle bir dilek olsa olsa bir gazetede başyazı konusu olur. Bir dergide ağırbaşlı dört beş yaprak kaplar. Sen tut böyle önemli bir meseleyi türküye sok! Hem sadece türkü olsa şaşmam. Bir oyun havasına!.. Sen gel şimdi başmakale havasına adım uydur da halay çek, horon tep bakalım!.. Âşık Veysel'in Kızılırmak türküsünü bilir misiniz? Kızılırmak onun köyünün yanı başından geçer, her yıl coştu mu ırmak, köprü möprü demez, inek, öküz, davar demez alır götürür, gidenlerin arasına yüzünün duvağı ile gelinler, tabancasının dumanı ile güveylerin de karıştığı olur. Veysel dışarıya kapandığı boyda içeriye açılan gözlerle ırmağın arkasından bakar da:

– Fabrikaya tutam seni!.. der.

"Ah! Senin başıboş gücünü bir fabrikanın eline verebilsem!" diye içini çeker.

Köylümüzün en önemli konularını mektuba, makaleye, kitaba değil de sadece türkülere yüklediğini biliyorduk. Ama en kıvrak oyun havalarından birisi-

ne, ömründe hiçbir türlü oyundan nasip almamış kimseleri, oldukları yerde fıkır fıkır kaynatan oyun havalarına da girebileceklerini düşünmemiştik!..

Habudiyar havasını dans meraklıları herhalde benden önce keşfetmişlerdir. Hele şu en son sistem dans figürleri var ya onlar için biçilmiş kaftan. Kıvır kıvırabildiğin kadar. Nereden ince ise oradan kopsun.

Bu Erzurum türküsü öteden beri kafamı kurcalayan bir konuya daha dokundu:

– Biz en önemli meselelerimizi hiç olmayacak yerlerde ortaya koyuyoruz. Şöyle ki: Dilediğimiz gibi sapasağlam uyandığımız bir sabah vaktinde değil de, aklımız başımızda, sevincimiz yüreğimizde, soğukkanlılığımız, iyiliğimiz üstümüzde iken değil de bütün bunlardan yoksun olduğumuz zaman. Çoğu zaman içkili toplantılarda; kurtların kuzu, kuzuların aslan, aslanların lağım faresi kesildiği, her kafadan bir ses çıkartan zavallı içkili toplantılarda.

Ayık kafa ile semtine bile uğramadığımız konular alkol alevinde birden tutuşur. Şifreli kasalar gibi sımsıkı kapalı duran yürekler açılır, pinti keseler çözülür, herkes varını yoğunu ortaya koyar, ama bunu yaparken pekâlâ bilir ki karşısındaki gözlerin görecek hâli, yanı başındaki kulakların duyacak hâli kalmamıştır.

Gözünü sevdiğim Erzurum türküsü! Sen bir punduna getir de seni elleri, ayakları, pabuçları ile dinleyenleri bir şabah erkenden yakala, akılları henüz omuzlarının üstünde dolaşırken kulaklarına sokul, onlara de ki:

– Bana öyle bir sevgili bulun ki hem okuma bilsin, hem yazma. Hem de Latin harfleriyle!..

Cumhuriyet, 12 Mart 1956

BİR ŞİİRİN HİKÂYESİ

Müştak Erenus'a...

Nen var?

Bir bardak şarap
Bir salkım üzüme
Ne kadar benzerse
Bir nefes duman
Bir yaprak tütüne
Ne kadar benzerse

Nen var canım kardeşim
Her nefeste biraz daha buğulanıyor cam
Hep bir buzlu camın arkasından
Bakıyormuşsun gibi geliyor yüzüme

Çıldıracağım.
2 nokta
1 benek
Gözlerim
Erimiş bulanmış kirlenmiş
Dağılmış gitmiş her yanım
Nen var canım kardeşim
Hay camına camekânına
Büyüsüne buğusuna bakanın
Kırmak mı dedin
Kırmayanın.

Bir şangırtı bir kıyamet, buğulu cam tuz buz, eller kan içinde ama gözler pırıl pırıl bir perde dolusu öpücük, bir salon dolusu öpücük, bir salon dolusu mutluluk. Onlar ermişler muratlarına, biz de yapışıp kalacak değiliz ya sinemadaki kerevetlerine. Herkes evine, sıçan deliğine evi olmayan.

Evi olmayan nereye gidecekti? Unuttum.

– Ben şu şiiri yazdım atlı talimde...

Cahit Külebi'nin "Atlı Talimde" yazdığı şiir nasıldı? Nasıl olur da:

Ben bu şiiri yazdım atlı talimde

Sözünden başka o şiirden bir tek kelime kalmamış? Kabahat Külebi'de mi? Bende mi? Bırak şu kabahati be birader. Sana her okuduğun güzel şiirden bir çift söz kalıyor mu? Ondan haber ver.

Ne güzel söylemiş Külebi o sözü. Ne rahat, ne kadar yerinde söylemiş ki duyalı, okuyalı on beş yıl geçmiş aradan ne güzel oturmuş kalmış. Bu kadar yetmez mi?

Ne iyi etmiş de söylemiş şair o şiiri nerede yazdığını.

Ah ne olurdu, bütün sevdiğimiz şiirlerin nerede, nasıl, niçin söylendiğini, yazıldığını, dizildiğini öğrenebilseydik.

Ey gözle görülmeyecek kadar küçük yaratıkların nasıl döl saldıklarını fotoğrafla kitaplara aktaran ilim! Sen bir punduna getirip sanat adamlarının yüreğine girmeyecek misin?

Bir şiir nasıl karıncalanır, nasıl kök salar, nasıl gelişir, nasıl kanatlanıp uçar gider memleketler aşırı?

Şairler taş çatlasa bunu açıklamamaya karar vermişe benzerler. Eleştirmenlere gelince onlar yanı başlarında doğup, yanı başlarında yaşayıp ölen

sanat adamlarının ne biçim bir yaratık olduklarını anlamamak için sözbirliği etmişler sanki. Sanat adamı onların umurunda mı? Onlar sadece sanatın ardı sıra giderler. Meşhur hikâyedeki gibi onlar patlıcanın değil patlıcanı yiyenin adamıdırlar.

Eleştirmenlerin en kabadayıları sanat adamlarının canlısından değil ölmüşünden hoşlanır. Eleştirme bu! Kolay zanaat değil. Sanat adamının ötesini berisini, gelmişini geçmişini çekip çekiştirmek, kesip biçmek var işin içinde. Hangi canlı böyle bir şakaya dayanabilir? İnsanoğlu bu. Hiçbir şey olmazsa gıdıklanacağı tutar. Basar kahkahayı, yahut tekmeyi. En iyisi mi eleştirmen el ayak kesildikten sonra girer onun canevine. Dilediği gibi arama tarama yapar. Ama böylesi incelemelere de bol bol bir naftalin kokusudur siner.

Böylesine üzümü yiyip bağını sormamak denir. Elma ağacının yalnız meyvesini inceleyip ağacını da ocakta yanarken incelemek ne kadar acayip ise sanat adamının da sadece eserine bakıp hayatına boş vermek o kadar insafsızca bir davranış değil midir?

Eleştirmenleri sanat adamlarının canlısından çok cansızları üstünde çalışmaya götüren tasalardan birisi de şu olsa gerek: Çürük tahtaya basmamak! Öyle ya, yaşayan adam değişir. Bugün şiir yazıyor, resim yapıyor, aktör, falan filan. Ama ya yarın vazgeçer de köşede bir nalbur dükkânı açarsa? Ya sanattan bıkıp sivil polis olmaya, pilot olmaya, şoför olmaya kalkarsa? Hele dur bakalım, yaydan çıkan ok, gideceği yere kadar gitsin. 12'den vurursa o zaman eleştiririz. Acelemiz ne?

Eleştirme sözünü burada kesip yukarıdaki şiir denemesine dönelim. Bu şiirin çıkış noktası şuydu:

Nen var canım kardeşim
Bir buğulu camın arkasından bakıyorsun...

Hayır böyle değildi ilk geldiği zaman: Kendi yüzümü senin gözlerinle seyrettiğim zaman buğulu bir camın arkasından bakıyormuş gibi geliyor.

Peki ama şiir bunun neresinde? Hayır böyle de değildi.

Sen beni çatal matal görüyorsun, söylediklerimi dinliyorsun ama duymuyorsun.

Kozan dağı çatal matal
Arasında aslan yatar.

Hoppala? Aslan da nereden çıktı? Bir bu eksikti. Camları kırdığın yetmiyormuş gibi. "Mutlu son" happy end yetmiyormuş gibi.

Hayır bunların hiçbirisi yoktu daha ortada, boz bulanık, belirsiz, hayal meyal, şaşı, sakar, ters gelen bir çocuk başı kadar sakar, hiçbir zaman adam olmayacak bir çocuk kadar sakar, sakar, sakar. Sakar oğlu sakar bir mırıltı idi bu. Işık almış bir fotoğraf camı idi. Bununla bir şey çıkarılamazdı. Ters gelmişti musibet.

Nen var canım kardeşim
Niçin yüzüme öyle aptal aptal bakıyorsun?
Sen böyle değildin Naciyem aman!..

Hay Allah, Naciye'nin de belasını versin. Ne Naciyesi? Bir buğulu cam. Bir buğulu cam. Bir buğulu camın altından görülen yamru yumru bir surat. Bakan da sen görünen de sen. Çıldıracağım! Yok daha da neler? Çıldıracakmış. Bal gibi kolay kafiye. Yukarıda cam var ya tabii aşağıda çıldıracan! Atalım bu kolay kafiyeyi; onun yerine ne yapacağım? Deli olacağım? İlle de cam, cam değil mi? Gel öyle ise çıldıracağım!

Ama olmadı. Nafile. Beş para etmez.

Bu şiir denemesi henüz boz bulanık bir niyet hâlinde dolanıp dururken, Müştak çıktı geldi: Erenus. Şiir canlısı, dost canlısı. Saat akşamın dokuzu. Çarşıya gidiyoruz, beraber öteberi alacağız.

– Ne olur bir şiir söyle!

– Nen var canım kardeşim, hep bir buğulu camın altından bakıyorsun yüzüme.

– Aman kesme, devam et.

– Hepsi bu kadar.

Aradan iki hafta geçti. Şair dostuma rastladım. İlk sözü:

Nen var canım kardeşim
Bir buğulu camın arkasından bakıyorsun
[yüzüme

diye başlamaz mı? İki hafta önce hayal meyal duyduğum, çarşıya giderken rastgele birkaç kelimenin sırtına yüklediğim denemeyi olduğu yerde bırakmış, tam iki hafta güzel güzel unutmuştum. Şair arkadaşım bu şaşı gözlü şiiri bana tekrar musallat edeli aradan iki ay kadar geçti. Zaman zaman onu adam etmek için uğraştım. Fakat bu işin içinde bir sakarlık vardı. Şiir kelimelerin yatağından çıkmış, münasebetsiz bir mantık, bir buğulu cam mantığına saplanıp kalmıştı. Bir adamın kendisini bir başkasının gözü ile seyretmesi yetmiyormuş gibi bir buğulu camın arkasından seyretmesi hikâyesi, ressamın şaire oynadığı tatsız bir oyun. Günahı vebali Müştak'ın boynuna.

Cumhuriyet, 26 Mart 1956

SEVİNCE GEL

Tek tek te ke
Tek tek te ke
Tek tek
Çek çek çe ke
Çek çek çe ke
Çek çek

Ankara treni bu sefer de bu tempoyu tutturdu. Başımı ne tarafa koydumsa nafile! Tempo, bir nabız kadar açık seçik zonkladı durdu.

Bilirkişi:

– Tren hep hece üstüne çalışacak değil a, bu sefer de aruzu deniyor, dedi. Neresi deneme? Bu, bal gibi aruzdu. Şunu bir tarafından kesip heceye aktaralım dedik. Ne mümkün! Çek çeklerin, tek teklerin arkasından gene aruz kisvesine bürünmüş ve gene sonu ekle biten sunturlu bir küfür geldi.

Tren, işi o kadar ciddiye almıştı ki ünlü şairimiz Yahya Kemal'in bundan on sene önce bir defa kendisinden dinlediğimiz rubaisi, yağdan kıl çekercesine dudaklarımızdan dökülüverdi:

Bilmem kime, bilmem neye uyduk gittik,
Gâhi meye, gâhi neye uyduk gittik,
Erbabı zekâ riyayı minnet bildi,
Bizler dili divâneye uyduk gittik.

Gidiş o gidiş. Ama ne yaman bir gidiş değil mi? Rubaiyi kuran kelimelerden bir tanesini hatırladınız mı tamam!... Ondan ötesi başdöndüren bir kolaylıkla kendiliğinden gelip yerli yerine çakılıyor.

Şiir sanatının hepsi değil ama, bismillahı bu olsa gerek: Sözü kafaya çakabilmek. En kötü, en zayıf, en delik deşik hafızaya perçinleyebilmek.

Tintinli hamam
Kubbesi tamam
Bir gelin aldım
Kocası imam.

– Peki bu ne? Bu da mı şiir?

– Yooo! Şiir değil kandil. Kandil için söylenmiş bir bilmece. Hiç de şiir olup, başköşeye kurulmak için söylenmemiş. Ama herifçioğlu, öyle takmış takıştırmış, öyle yapmış yakıştırmış ki, aradan kırk sene geçmiş de bir kelimesi bile yerinden oynamamış.

Ama sen gel de bunu bizim trene anlat bakalım! O, bir defa:

Tik tak taka

diye tutturmuş. Bilmem kime diye başlayan rubaiden başka ne uzattıksa geri çevirdi. Biz de ona uyarak rubaiyi aşındırana kadar tekrarladık, bir ara dilimiz dolandı:

Erbabı riya zekâyı minnet bildi

diyecek olduk. Bilirkişi derhal kaşlarını çattı. Erbabı riyayı şöyle bir evirdi çevirdi, sonra:

– Zararı yok, böyle de oluyor. Hem belki daha iyi oluyor. Durup dururken yeryüzündeki bütün zeki insanlara niçin çatmalı? Değil mi?

Bilmem kime, bilmem neye uyduk gittik, deyip dururken araya pırıl pırıl bir pazar günü girdi.

Pırıl pırıl bir dost yüzü girdi, pırıl pırıl bir araba girdi. Önümüze ayna gibi bir de yol serildi mi sana? Şöyle üç yüz kilometre kadar bir parça. Ver elini Konya, ver elini Mevlana, günü birliğine Meram bağlarına gittik, geldik.

Tik tak nokta.
Bir ucu Mevlana
Bir ucu Meram
Birin görmeyene
Öteki haram
Biri Allah, biri insan yapısı
Ne güzel kaynaşmış, gitmiş ikisi

Ankara-Konya yolu bugüne kadar gördüğüm memleket yollarının en düzgünü. İyi bir araba, ortalama yüz yirmi kilometre ile gidince, iki buçuk saatte Konya'dasınız. Bir o kadar da dönüş, etti beş saat. Yedi saat gezip dolaşabilirsiniz. Ama eğer bu yedi saati sadece müze dolaşmaya, türbe dolaşmaya, biri ötekinden çok ilgi veren yapıları incelemeye harcarsanız yandınız, demektir.

Eğer bizim gibi günübirliğine giderseniz, bir saat alıcı gözü ile görülecek yerleri gezin. Bir saat de doğru Meram bağlarına. Biz, Meram'da bahar başlangıcını gördük. Bahar orkestrası hazırlığını bitirmiş, bütün sazlar yerli yerinde. Ortalıkta çıt yok. Şef d'orkestr, sopasını kaldırmış, bahar ha başladı, ha başlayacak!

Konya'daki saatlerimizin çoğu, Mevlana türbesinde geçti. Günlerden pazar olduğu için mi bilmem, türbenin avlusu dolup taşıyordu. Kalabalığın yüzde sekseni köylülerdi.

Genç müze müdürü Ahmet Önder'le tanışmak bizi sevindirdi. Bu kadar önemli bir müzenin başın-

da mesleğine vurgun bir genci görmek, Mevlana'yı tam manasıyla anlamış bir aydını görmek hangimizi sevindirmez? Bizim kendi başımıza bir haftada göremeyeceğimiz, birkaç ay içinde duyamayacağımız kadarını bize gösteren ve duyuran o oldu. Bize Mevlana'nın alçakgönüllülüğünü, kalenderliğini, her türlü gösterişten, süsten, cafcaftan nasıl kaçındığını, el ile tutulanı, göz ile görüleni şahitlerle anlattı. Şu güzel hikâyeciği, onun ağzından dinleseydiniz, siz de benim gibi ürperirdiniz:

– Mevlana, sema için ne dekor arardı, ne de saz seçerdi. Sevinç, bir defa içine dolmayagörsün. Günün hangi saatinde, nerede ve nasıl olursa olsun semaya başlardı. Bir çimdik kuş cıvıltısına, bir fakir çeşmeden akıp giden su sesine uyar, dönmeye başlardı. Bir gün şu köşedeki kuyumcu dükkânının önünden geçerken çekiç seslerine kulak kabarttı. Kuyumcu (deminki bizim trenin temposu gibi olacak) kıvrak bir tempo ile bir şeyler dövüyordu.

Mevlana dükkânın yanı başında bir yerde bu sese uyarak dönmeye başladı. Çarşı o saatte tenha olduğu için onu neden sonra ilk gören kuyumcu oldu. Gözlerini ondan ayırmadan ve gittikçe hızını arttıran bir tempo ile elindeki işi dövmeye başladı. Mevlana'nın rüzgârı onu kökünden söküp götürmüştü. Kuyumcu çekici atıp sokağa fırladı. Mevlana'ya uyarak döndükçe sevincinden uçacaktı. Sonunda büyük bir kalabalık birikti. Kuyumcu öyle coşmuş, öyle kendinden geçmişti ki bir vuruşta ağzına kadar altın ve gümüş işlerle dolu camekânını kırdı ve kalabalığa seslendi:

– Ey cemaat! Ben bütün gümüşlerden, bu altınlardan çok daha iyisini buldum. Gayri bunları neyleyim! Haydi girin avuçlayın, kendi malınız gibi alıp gidin! demiş, kendi eliyle kendi dükkânını yağma ettirmiş.

Canlar canını buldum,
Dükkânım yağma olsun.

Mevlana türbesinde gözüme çarpan şu oldu: Köylülerin çokluğu. Bir de Mevlana'yı ziyarete gelenlerin yüzlerindeki sevinç ve sevgi. Bilmem bana mı öyle geldi... Ama girenlerin de, çıkanların da yüzlerine çok dikkatle baktım durdum. En aşağı on beş yirmi grubun fotoğrafını çektim. İnşallah benim sezdiğim sevinç ve sevgi parıltısını fotoğraf daha iyi belirtir.

Yolda dönerken Makal'ın Forum dergisinde çıkan bir yazısını hatırladım. Bir ay kadar oluyor. Makal bu yazısında şimdiye kadar hiç kimsenin dokunmadığı bir yere, bir tele, bir zembereğe dokunuvermiş. Bir köy mevlidini anlatırken hocalardan birisinin hiç durmadan Allah korkusu, Peygamber korkusu, din korkusu, âhiret korkusu, Sırat köprüsü korkusu, münkirle nekir korkusu, günah–sevap defterleri korkusu, aman Allah!.. Korkusu da korkusu diye tutturduğunu görünce, dayanamayan Makal, şunun gibi bir şey söylüyor:

– Aman hocam! Şu din konusunda korkudan başka bir şey yok mu? Allah rızası için sevgi yok mu? Sevinç yok mu?

Hey gözünü sevdiğim Makal!.. Eline, diline sağlık. Sevgisiz, sevinçsiz taş taş üstünde durur mu?

Cumhuriyet, 2 Nisan 1956

BELALI SADELİK

El veriyor, el veriyor
Orta direk bel veriyor
Döndüm baktım sağ yanıma
Mehemmedim can veriyor.

Bu bir deprem ağıtıdır. Bazı aletler, depremlerin ne kadar geniş bir alanda olup bittiğini, ortasını, kenarını, kaç türlü ocak söndürebileceğini belirtirler. Depremlerin acısını sızısını belirtmek de adı sanı bilinmez köylü şairlere düşer. Büyük şehirlerde nam vermiş ünlü şairlerimiz, köylerimizde olup bitenlere öteden beri kulak asmazlar. Kulak kabartacak olsalar bile ellerindeki saz idare etmez. Telleri yetmez, elleri gitmez, taş çatlasa köy akordu tutmaz!

Bütün köyü bayram yerine döndüren bereketli yağmurlar mı yağmış? Yahut köyün altını üstüne getiren rüzgârlar mı esmiş? Dolular mı düşmüş? Şehirli şair için bunlar gazetelerde havadis sütunlarında okunan olağan olaylardandır. Şiir denilen nesnede ille de güller açılmalı, bülbüller şakımalı, efendime söyleyeyim sâki gerdan kırmalı ki şiir olsun, ondan ötesi için gazete sütunları ne güne duruyor?

Bir yaz geçti
Tozu dumana katarak
Kavun karpuz yüklü

Bir yaz geçti
Bütün iştahlar tetikteydi
Ağaçlar kolum kanadım kadar benim
Deniz anam babam kadar iyiydi.

Bir yaz geçti yanı başımızdan
Dişimizden tırnağımızdan
Alı al moru mor
Nefes nefese bir yaz geçti.

Bu şiiri öteden beri güller ve bülbüller üzerine çalışan saygıdeğer bir yazarımız okumuş. Beğenecek olmuş, yalnız kavununa karpuzuna fena halde içerlemiş:

– Şu kavunları karpuzları yüklemeseydiniz şiirin sırtına ne olurdu sanki?

– .....

– İnsana manav dükkânını hatırlatıyor! Heyy! Gözünü sevdiğim manav dükkânı! Senden ne isterler bilmem ki!.. Bir ara da ikide bir manav dükkânlarının resmini yapıyoruz diye takılmışlardı. İşte böyle üzerinize güller, bülbüller, karanfiller, zencefiller, sinamekiler!..

Gelgelelim, deprem ağıtına.

"Orta direk bel veriyor"

Yapıyı sırtlanmış ana direk, çatır çatır kırılmaya, bükülmeye başlıyor. Peki. Ama şiir:

"El veriyor el veriyor"

diye başlıyor. El veren kim ola? "El veriyor" diye özel bir deyim var. Yetişiyor anlamına. Ama şiir başlar başlamaz onun burada işi ne? Kimin el verdiğini uzun uzadıya aramak neye yarar? El veren sadece kafiye. Saz şairi sadece bir ayak yapıyor. Kü-

çük bir ses benzerliğine basıp söylemek istediğini söyleyecek. Kafiyeye köylü dilinde ne derlerdi? Bilirkişi duymasın ama galiba ayak olacak. Ayak yapmak hazırlamak anlamına geldiğine göre bundan âlâsı can sağlığı.

Şu dağlar olmasaydı
Çiçeği solmasaydı
Ölüm Allahın emri
Ayrılık olmasaydı.

Dağlar olsa da bir, olmasa da. Çiçeklerin yazı, kışı da önemli değil şair için. Şiirin yüreğinde ölümle ayrılık var. Ondan ötesi yastık, döşek, daha doğrusu bir çeşit ambalaj. Portakala kabuk, çileğe çöp, kiraza sap, üzüme deri.

Ondan ötesi ambalaj derken bu işi küçümsediğimi sanmayın. Şiirin yüreğini kötü bir ambalajla paramparça etmek işten bile değildir.

Merdini yavrum merdini
Kim bilir kimin derdini.

Peki ne demek bu? Merdini... Yani mert olanını mı? Ne münasebet. Sadece ambalaj meselesi. Portakala kabuk, üzüme salkım, karanfile sap ne kadar lazımsa şairin yüreğini koyduğu beyitlere de bu ambalaj o kadar lazım. Portakalı yerken kabuğunu unutur gideriz. Ama manavın biri müşterilerine kolaylık olsun diye portakalları cascavlak soyup satmaya kalksa iflas ettiğinin resmidir.

Halk şairi, köylü şair, saz şairi bu ayakları, bu ambalaj dediğimiz hazırlığı acemi olduğu için mi kullanır? İkide bir bunlardan faydalanan Karacaoğlan mesleğinin ehli olmadığı için mi bu kolaylığa başvurur? Buna inanmak zordur. Bu ayaklar, bu

ambalaj dediğimiz hazırlık yüzyıllar boyunca denenmiş, bin bir süzgeçten geçmiş, şiir dili yoklamalarını kazanmıştır.

Şiirde ayak konusu bana gene meşhur hikâyeciği hatırlattı. Hani adamın biri toplantılarda birkaç fıkra anlatmazsa hasta olurmuş. Bakmış toplantıların birisi dağılmak üzere hâlâ kendine söz veren yok. Millet kalktı gidecek derken adamcağız ayağa kalkmış, bir silah omuza taklidi yaparak:

– Bum! Bum!.. diye gürlemiş.

Herkes şaşırmış. Hayretle adama bakakalmışlar. Bundan faydalanan hikâye delisi:

– Şimdi sırası gelmişken size bir av hikâyeciği anlatayım! diyerek girişmiş.

Zoraki ayaklara, insanı yadırgatan ambalajlara düşmeden, şiiri portakal kabuğu gibi sarıp sarmalayanlara ne mutlu!

Siz hiç her satırı sımsıcak, yepyeni bir özle dolu şiirler hatırlar mısınız? Usta şairlerde öz, hesaplı duraklarla gelir. İnsana nefes alma payı bırakırlar. Birbiri arkasından biri ötekinden yüklü mısralarla insanı delik deşik etmezler. Şiirin bu kadar zorlusu lüzumundan çok kuvvetli bir içki gibi insanın dudaklarını parçalar. Bir durup dinlenme payı, aklı, yüreği küçük bir zaman için susturma, oyalama payı iyi şairlerde rastlanan ustalıklardan birisidir.

Resimle uğraşanlar bilirler ki aynı oyuna renklerde ve biçimlerde de sık sık rastlanır. Baştan başa alacalı deli bozuk renklerle işlenmiş bir resim ancak renk bilgisi olmayan ressamların elinden çıkar. Renk bilgisi, en sevdiğimiz renkleri değerlendirmekle başlar. Bir damla çingenepembesini değerlendirmek için belki bir metrekare suspus boz renge başvurursunuz. Biz atölyede bir türlü adını bağışlamayan renklere sağır renkler deriz. Seslenir-

sin, oralı olmaz. Sarı desem sarı değil, turuncu değil, şu değil, bu değil. Adı sanı herkesçe bilinen renklerin çın çın ötebilmeleri için bu adsız renklere başvururuz. Ve çoğu zaman bunları hatırlamak ötekilerden çok daha fazla zaman alır. Çünkü adsız renkler piyasada yoktur. Hazır tüpler içinde satılmaz. Biçimlerde de aynı tasa vardır. Biri ötekine konuşma payı vermeyen biçimlerle dolu çevreler, insanı bir bakışta yorarlar. Biçimleri sıralarken bunların aralarında sizin haberiniz olmadan öyle acayip boşluklar peyda olur ki sizin üzerinde aylarca kafa patlattığınız biçimleri bir çırpıda yok ederler.

Susan renklerle şarkı söyleyen renklere, söze karışmayan biçimlerle yüksek sesle konuşan biçimlere sayısız örnekler bulmak isterseniz köy nakışlarına alıcı gözle bakın.

Bulandırılmamış has köy şiirlerinde rastladığımız ustalıkların benzerini bol bol nakışlarımızda da bulacaksınız. Yalnız şurasını tekrar edeceğim. Marifet bunları olduğu gibi bugünün şiirlerine, bugünün resmine aktarmak değil, marifet halk sanatındaki, köylü sanatındaki sağlam tarafları, işçilik güzelliğini, akıl ölçülerine vurulmuş zenaati, hele hele her şeyden önce sadeliği yakalamakta. Öyle bir sadelik ki ancak üç kaynakta, üç gözde bulunuyor:

Su katılmamış halk sanatında, dâhi sanatkârlarda ve henüz cemiyetin sillesini yememiş yaşlardaki çocuklarda!

Cumhuriyet, 4 Haziran 1956

"ÇANLAR KİMİN İÇİN ÇALIYOR?"

Elma dalından uzağa düşmez
Ne yana gitsem nafile
Memleketin hâli gözümden gitmez
Binbir yerimden bağlanmışım
Bundan ötesine aklım ermez.

Siz hiç sandalla Kadıköy'den Kumkapı'ya geçtiniz mi? Vapurla Adalara gidip gelenler de farkına varmışlardır. Sarayburnu'ndan Samatya'ya kadar dolgun halkalarla uzanan şehrin Zeytinburnu'na doğru bir uzanışı vardır. Turist gözüyle insanı sevindiren, oyalayan bu dizi, alıcı gözüyle bakıldığı zaman hepimizi utandırır.

Evet; kubbelerin fıkır fıkır kaynaması, minarelerin üst üste çekilmiş fotoğraflar gibi akla gelmeyecek, dünyanın hiçbir tarafında benzerine rastlanmayacak bir örgü dokumaları gözü sevindirir. Minareler, kubbeler, türbeler, İstanbul'a büyük şehir düzeni veren yapılardır. Bu eşsiz dizinin alabildiğine uzun bir fotoğrafını çekin. Fotoğrafta kabaran kubbe balonlarını bir saniye için söndürün, minareleri kaldırın, ondan sonra efendim geçin geride kalanların karşısına, ağlayın. İşte Süleymaniye pençelerini Haliç'e kadar geçirmiş, işte Sultanahmet Marmara'ya kadar uzanamadığına pişman, onların yanı başında da evlerimiz, çarşılarımız, okullarımız,

dairelerimiz, yapı sanatı bakımından yan yana eklenmiş bir sürü sıfır; şehircilik bakımından ele alınırsa sıfıra bile yazık olur.

Dünyanın herhangi bir yerinde böyle bir şehir bulmak imkânsızdır. Dünyanın hiçbir yerinde ibadet edilen yapılarla oturulan evler arasında böylesine dik, böylesine amansız, böylesine iflah olmaz bir uçurum görülmemiştir.

Süleymaniyeler, Yenicamiler kurabilecek mimarlar yetişen bu memlekette bu kargacık burgacık sokaklar, bu ev demeye utanılacak yığınlar, bu insanı ağlatacak çatılar nereden türemiş? İnsan bu ulu ulu camilerden çıkıp bu murdar yapılara nasıl girer?

Hadi Allah uğruna kurulan yapıları, kul için yapılanlardan büyük tutmayı uygun gördüler diyelim. Evlerimiz küçük, camilerimiz büyük olsun kabul, küçük olsun ama bir hesabı kitabı, bir çekisi, bir düzeni olsun değil mi? Nerede! Canı isteyen dilediği yere tükürürcesine bir yapı kondurmuş. Bir tane, bir tane daha, olmuş sana bir şehir. Ortada birkaç han, birkaç hamam, beş–on köprü de olmasa Osmanlı mimarları gökten zembille inmişler, camilerini kurup tekrar geldikleri yerlere dönmüşler denebilir.

Avrupa'yı Avrupa yapan özellikleri araştırırken ister istemez şehircilik ve yapı sanatı üstünde uzun uzadıya duracağız. Bizim kadar büyük bir tarihi olan milletler arasında şehircilik konusunda bizim kadar yaya kalmış bir millet gösteremezsiniz. Biz yapı sanatını da, şehirciliği de güzel bir cami kurarak kökünden çözdüğümüzü sanmışız. Bu hal köylerimize kadar işlemiştir. Anadolu'nun göbeğinde yolunuz bir köye düşer. Ortada ne ev görünür, ne sokak. Ama kocaman bir cami vardır. Hasbanın

minaresi tahtadan bile olsa alımlı çalımlıdır. Köy, boğazına kadar tezeğe toprağa gömülmüştür ama caminin sıvası tazelenmiştir. Uzaktan pırıl pırıl yanar...

– Ne dini bütün köy! diyecek olursunuz. Oturacak evi yok ama kılınacak namazı var.

Ortada köye benzer bir şey bulamayınca camiye sokulursunuz. Bakarsınız kapısını örümcek mühürlemiş. E... peki?. Safi gösteriş. Hani şu "Ayranı yok içmeye..." derler ya o biçim.

Yugoslavya'da eski adı Saraybosna yeni adıyla Sarayevo'da otelin penceresini açtım. Pencereye irili ufaklı on–on beş minare doldu. Otelimizin adı Avropa Oteli idi. Yatak, duvar kâğıtları, masalar, her şey Avrupai idi. Muslukların birisi sıcak, öteki soğuk üstüne çalışıyordu. Ama pencereye tıka basa bütün bir Bursa dolmuştu! Saraybosna Bursa'ya benziyordu. Denizli'ye benziyordu. Bugünkü hâli ile bizleri andıran köşeleri çoktu. Ne yazık ki bizleri andıran nesi varsa hepsi eski idi. Aşınmıştı. Yüzyıllar ötesindeki "biz" bir tablo gibi, bir heykel gibi donup kalmışız. Saraybosna'da bizi bir medreseye götürdüler. Akılları durduracak kadar Osmanlıca kitap yüklü bir kütüphanesi vardı. Medreseyi bir nevi müze yapmışlar. Müdürü sarıklı bir zat:

– Esselamünaleykümden başka bizimle hiçbir ilgisi olmayan bir hafız...

Medreseden çıkarken önümüze kocaman bir imza defteri koydular:

– Alın elinize kalemi, yazınız aklınıza geleni! gibi bir şeyler söylediler. Aldık elimize kalemi, yazdık aklımıza ilkönce geleni: "Hey gidi günler hey!"

Sonra... Çanlar çalmaya başladı. Otelin pen-

ceresini dolduran minarelerden ezan sesi duyuluyordu. Buna karşıl:k nerede olduğu pencereden görülmeyen yapılardan irili ufaklı çan sesleri geliyordu.

Hıristiyanlığa karşı en ufak bir sevgim bulunmadığı halde çan sesleri çok uzaktan geldiği zaman fena olmuyor. Davulun sesi gibi.

Biz buralarda vaktiyle, camilerimizi şehrin en göz alıcı yerlerine kondurmuşuz. Kiliseler kıyıda bucakta kalmış olmalı. Ama bu çan seslerinin dağlara, tepelere kulak astıkları yok ki. Şehrin bir ucundan girip, ötekinden çıkıyorlar. Şehri dilediklerı renge hemen boyayıveriyorlar.

Çan sesleri çaya karışan şeker misali pencereden odamıza dolarken kapıdan da Yaşar Nabi girdi. Yugoslavya'nın başına gelenleri hepimizden iyi o biliyordu. Üsküp'te doğup büyümüş, ilkokulu orada bitirmişti. Yugoslav dilini anlıyor, fakat aradan çok zaman geçtiği için olacak konuşmaya cesaret edemiyordu. Bizim bildiğimiz Yaşar Nabi sessiz bir insandı. Öyle durup dururken etliye sütlüye karışmak istemezdi ama, gerek uzun senelerden beri çıkardığı dergi ve bu dergi çevresinde yayımlamaya başladığı kitaplar et ve süt bakımından hiç de yabana atılmazdı. Çan sesleriyle birlikte odaya, o da gelince:

– Yaşar Reis, çanlar kimin için çalıyor? diyecek oldum.

Bu sorudaki; bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu kokusunu sezen Yaşar Nabi birden coşmaz mı? Meğer biz hâlâ uyuyormuşuz. Atı alan çoktan Üsküdar'ı geçmiş. Yugoslavya'da çanlar çalmaya başlayalı çok olmuş, bizde onu duyacak kulak nerede imiş!..

Şu Yugoslavların erik rakısı yok mu! Yükte ha-

fif ama pahada bir hayli ağır. Yaşar Nabi'ye o kadar yaraşıyordu ki sormayın! İkinci, üçüncü minicik kadehten sonra kaşlarının düğümü çözülüyor, dili çözülüyor, gözlüklerinin camı da parlayı parlayıveriyordu.

Ben Yugoslavya'daki çanların daha çok turistik tasalarla çalındığını sanmıştım. Öyle ya turistçikler bu çanları duydukça:

– Oh! Ne iyi ettik de buralara geldik, ne de olsa dini bütün millet! derler sanıyordum.

Yaşar Reis, bunun hiç de böyle olmadığını, çan seslerinin çok daha derinlerden geldiğini öyle güzel açıkladı ki... Çanların niçin, kimin için çalındığını anladık gitti...

Zagrep'de Mestroviç'in heykelleri ve onun dilediği duvar resimleriyle süslü bir kiliseyi geziyorduk. Mestroviç, trenin son basamağına yetişmiş ama güçlü kuvvetli bir heykeltıraş. Ben kendi hesabıma evime heykel koymaya mecbur olsam onun bir heykelini seçmezdim. Seçmezdim ama sanatına bu kadar sıkı yapışmış kimi görsem şapkamı çıkarıp selamlamaya da hazırım. Riyeka'ya giderken küçük bir kıyı şehrinde üç adam boyu bir heykeli vardı, irikıyım bir papaz. Kolay kolay unutulur heykellerden değildi. Halen Amerika'da yerleşmiş olan bu sanatkârdan sırası geldikçe söz açacağız. Ha... Kiliseyi geziyorduk. Bizim gruptan başka kimse yoktu. Derken sekiz, on yaşlarında birkaç çocuk peyda oldu. Kilisenin içinde koşuşuyorlardı. Ben ilkönce saklambaç oynuyorlar sandım. Bir de baktım saklambaç değil de ona benzer bir şey. Çocuklar koşa koşa İsa ve Meryem heykelleri önüne geliyor, gayet acemice diz çöküp yarım yamalak bir istavroz çıkardıktan sonra: Pırr!..

Öylesine koşarak geliyor, öylesine koşarak geri dönüyorlardı ki bir tanesinin ayağı takıldı, tepesinin üstüne yuvarlanıverdi. Çanlar bu küçükler için çalınıyor zahir!

Cumhuriyet, 24 Eylül 1956

KÜÇÜK KURBAĞA

Bizim Kıtmir'ın yüzünden düşen bin parça olurdu. Kara kara düşüncelere daldığı belli. Havadan sudan açacak oldum, beni bir güzel payladı:

– İnsaf be kardeşim! Ortalığı kara kara petrol dumanları bürümüş, sen tutmuş hâlâ Venedik'teki sırça köşklerden, bilmem neredeki turistlerin kaşından gözünden dem vuruyorsun. Fırçalarımızı temizlemek için gazyağı bulamazken nereye dokunsan bir petrol kokusudur bulaşıyor insanın üstüne. Kimi kesersen kes, damarlarından kan yerine petrol, can yerine de esans, benzin kokusu gibi bir şey çıkacak sanki. Sabah sabah gazeteye göz atar atmaz her yanıma bir gaz kokusudur siniyor. Bu koku burnumuzun direğini kırarken gülden bülbülden söz açmanın sırası mı?

Bu sefer bizim Mernuş'un tepesi attı:

– Dinle öyleyse, dedi:

Acımak lazımdı geç kaldık
Gözyaşlarımızla sadece
Sinema koltuklarını ve
Zifaf yastıklarımızı ıslattık
Acımak lazımdı acıyamadık
Çatlar mıydı bu yürek kahrından kıyamadık
Acımak lazımdı kana kana
Acımak yana yana

Buram buram tatlı canını
Fitil fitil anasının ak sütünü terleyenlere
Acımak diri diri gömülenlere
Acımak sabilere yiğitlere
Yarmak şu yüreği sonuna kadar
Acımak acımak acımak

Acımak lazımdı iğrendik
Merhamete murdar dediler beğendik
Maraz hasıl olur dediler
İşimize geldi
Halbuki bu merhamet balı dağarcığımıza
Bayramdan bayrama yalamak için doldurulmadı
Bu kahpe tasarlama perdesi kafamıza
Yalnız kendi suretimizi oynatmak için kurulmadı.

Mernuş enikonu coşmuştu. Kıtmir'in yüzünü buruşturduğunu görmedi bile. Bir tane daha okudu:

Çok uzaklardan ebabil kuşları geçiyor
Kavrulmuş kiremitlerin üzerine
Yemyeşil ölüler dökülüyor
Kel ölür sırma saçlı olur
Kör ölür badem gözlü
Meltem gibi delikanlılar kardeşim
Çürüyor
Ne keldiler ne de kör.

Şu dağın başında bir top gülüm var
Uzun sözün kısası hepimize ölüm var
Ama bu gelen ecel benim ecelim değil
Bu açılan çukur
Bu çakılan tahta boyuma göre değil
Hey geçmişi kınalı
Herkesin kendine göre bir huyu var
Herkesin kendine mahsus bir ölümü olmalı.

Kıtmir'in kılı bile kıpırdamadı:

– Bunlar malum! dedi. Bunlar söyleneli neredeyse on beş yıl olacak. Bana öyle bir şiir söyle ki tepeden tırnağa petrolle dolu olsun. Öyle bir şiir ki, onu okurken bir kibrit çakılsa ateş alev parlasın. Öyle bir şiir ki, onun aydınlığında dünyamıza çöken karaltıların arkasında olup bitenleri seçelim. Öyle bir şiir ki, içimizi yuyup yıkasın. Uçak benzini gibi bütün lekelerimizi çıkarsın. Öyle bir şiir ki, her şeyden önce petrol kadar aziz, benzin kadar leziz olsun. Var mı?

– Var! diye bağırdı Mernuş. Dinle:

Benzin kokuyor akşam akşam
Benzin kokuyor akşamüstü
Suadiye'de dolmuşta
Felsefelere dalmak sana mı düştü.

Kıtmir, şapkasına sarıldı:

– Bana düştü! Ne sandındı! dedi.

Onu kapıdan güçbela geri çevirdik:

– Dünyamızda olup bitenler üstüne söyleyecek sözünüz varsa, söyleyin.

Yoksa... Yoksa "Allah belanızı versin" dercesine gene yüzünü buruşturdu.

Baktım bizim Mernuş'ta şiir söyleyecek takat kalmamış. Giriştim:

– Bir varmış bir yokmuş...

– Masal dinlemeye, uyumaya niyetim yok, dedi. Kesti Kıtmir.

– Dinle be kardeşim. Sonra ister uyu ister uyan. Vur ama dinle. Aklımda kaldığına göre Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Romanya dağlarında bir çoban varmış. Günlerden bir gün Rumenlerin sevgili prensi Kuza'nın çobana bir işi düşmüş. Ço-

banla ahbap olmuşlar. Prens çobanı çok sevmiş, bir ara:

– Dile benden ne dilersin! gibi bir şey söyleyecek olmuş.

O güne kadar birkaç savaşa girip çıkan çoban prense demiş ki:

– Senden bir tek dileğim var. Ben şu kadar savaşa girdim çıktım. Çok şeyler gördüm. Çok şeyler öğrendim. Ama bir tek şeye aklım ermedi. Büyük savaşları çoğu zaman büyük milletler icat eder. Savaş olup biter. Büyük milletler gene yerli yerinde dururlar ama arada bazı ufak tefek milletler güme giderler. Bunun hikmeti nedir? Senden bir tek dileğim bu. Hele şunun nasıl olup bittiğini bana bir anlatıver?..

Prens Kuza akıllı bir adam olacak, düşünmüş, taşınmış, bakmış pabuç pahalı:

– Dinle çoban demiş, bir varmış bir yokmuş...

Sözün burasında bizim Kıtmir gene silaha sarıldı:

– Eyvah! dedi. Masal içinde masal mı dinleyeceğiz şimdi. Etti sana iki "bir varmış bir yokmuş." Masaldan korkarken katmerlisi çıktı. Evvel zaman içinde...

– Evet, evvel zaman içinde köylünün biri en sevgili öküzünü pazarda satmaya karar vermiş. Katmış öküzü önüne, giderken bir hırsız peyda olmuş. Bakmış öküzde çok iş var. Besli mi besli. Köylüye gelince hâşâ minelhuzur öküzün iki misli mübarek. Yarma mı yarma. Halbuki hırsız yarım porsiyon bir şey. Çelimsiz, yamru yumru. Üstüne üstelik bir çakı bıçağı bile yok üstünde. Ama herifçioğlu meslekten yetişme hırsız. Öküze de gözünü koymuş:

– Evvel Allah bir kolayını buluruz! deyip yaklaşmış.

Bir hayli hoşbeşten sonra bir göl kenarına varmışlar. Gölde kurbağalar gırla... Hep bir ağızdan bir türkü tutturmuşlar. Derken kurbağalardan biri hırsızın ayakları altına sıçramış. Hırsız bir çırpıda kurbağayı yakalamış. Kurbağayı şöyle gökyüzüne doğru uzatmış:

– Ne mübarek bir hayvandır, bilmezsin, demiş. Bunun eti üstüne yeryüzünde yenecek et yoktur.

Köylü bir taraftan öküze deh! derken bir taraftan da kurbağaya bakıp yere tükürürmüş.

– At şu musibeti. Dünyada bundan sevimsiz bir yaratık yoktur.

– Musibet mi?.. Bunun yanında körpe kuzunun eti ağıza alınmaz. Bunun üstüne lezzetli et yoktur. Hele diri diri yenirlerse tadına doyum olmaz. Havyardan lezzetlidir mübarek.

Hırsız bir yandan kurbağa etinin lezzetini göklere çıkarır, bir yandan da planını kurarmış. Köylü:

– O kadar lezzetli ise canlı canlı yesene? diyecek olmuş.

Hırsız:

– Elbet yerim. Ama bir şartla. Ben daha beş, on dakika önce tıka basa karnımı doyurdum. Bunu sadece senin hatırın için yiyeceğim. Canlı canlı şu kurbağayı yersem bana ne verirsin?

Köylünün cebinde metelik yok. Varı yoğu bir tek öküz. Onu da pazarda satacak da, evine bir şeyler götürecek. Ama kurbağanın canlı canlı yenebileceği görülmüş şey mi? Yerim, yiyemezsin. Yersem bana ne verirsin? Yiyemezsen sen bana ne verirsin? Bir münakaşa, bir kıyamet, bir pazarlık. Sonunda hırsız kurduğu planı gerçekleştirmeye başlamış. Yerse öküzü alacak. Gözleri faltaşı gibi açılan

kurbağanın münasip tarafına bir diş atmış. Atmasıyla onun da gözleri yerinden fırlamış. Bakmış öyle bir öküz hatırı için yenir yutulur şey değil. Ama olan oldu bir kere diye ıkına tıkına kurbağanın yarısını mideye göndermiş. Kurbağanın geri kalanı hâlâ kıvranır dururmuş. Köylü hayretler içinde hırsızı seyrederken bizim açıkgöz bu işi sonuna kadar götüremeyeceğini anlamış:

– Bak!.. demiş. Şurada bir yudumluk kurbağa daha var!.. Nasıl yediğimi gördün. Öteki parçayı da yutarsam senin öküz gitti. Ben yemesine yerim ama, demin de söyledim, karnım tok. Eğer geri kalanını da sen yersen sayım suyum yok. Öküz sana kalacak.

Köylü düşünmüş taşınmış, öğüre öğüre, kusa kusa kurbağanın öteki yarısını yemiş. Onlar erememiş muratlarına ama arada küçük kurbağa güme gitmiş.

Cumhuriyet, 3 Aralık 1956

SUDAN YAZI

Aldı sazı "Kirazlı Çeşme" bakalım ne söyledi:
Bir elinde ekmek
Bir elinde su
Böyle gelmiş
Böyle gider insanoğlu
Ana sütü gibi helal
Ana sütü gibi iyi
Kuran eller dert görmesin bu çeşmeyi.

Aldı bizim Terkos musluğu:
Kara kara kazanlar oy oy
Kara yazı yazanlar oy oy
Cennet yüzü görmesin Mernuş'um aman
Suyumuzu kesenler.

Çeşmelerin her çeşidine karşı büyük bir sevgim ve saygım vardır. En büyük şehirlerimizin en büyük alanlarında kurulan çeşmelerimizden tutun da kuş uçmaz, kervan geçmez dağ başlarındaki garip çoban çeşmelerimize kadar sanatkâr eli değmiştir. Ustaca yontulmuş bir kütük, taşa kazılmış iki nakış, bir çift söz, içtiğimiz suya her zaman bir başka tat katmıştır. Çeşmenin her çeşidinin başımızın üstünde yeri var ama ya şu yedi, sekiz katlı apartmanların sonuncu katına kadar tırmanan çeşmeler? Ufacık bir el hareketi ile bütün bir yuvayı sesle-

rin en tatlısı olan su sesine boğan terkos muslukları? Onlara karşı beslediğim sevgi ve saygı çoktan sevda sınırlarını aşmıştır. Çeşme iyidir, su şendir ama, dağın başında, alanın ortasında olursa.

Sen kocaman bir apartmanın sonuncu katında otururşan, mahallenin öteki bucağındaki çeşmeden ne bekleyebilirsin?

Mesela biz tam yirmi senedir Tophane'de, Salıpazarı'nda bir apartmanın dördüncü katında oturuyuruz. Her katında üç daire bulunan beş katlı, elli, altmış yaşlarında bir apartmandır bu. Her dairesinde su, havagazı vardır. Daha doğrusu vardı. İlk on yıl ne suyumuzun kesildiğini hatırlarım, ne de havagazının azaldığını, yok olduğunu. Ama neredeyse şöyle böyle on yıl olacak bizim terkosa bir hal oldu. İlk zamanlar günde birkaç saat kesilecek oldu. Sonra haftada bir–iki gün tamamiyle sırra kadem bastı. Sonra gene düzeldi. Arkasından gündüzleri akar, geceleri akmaz oldu. Daha daha sonra hemen hemen iki, üç senedir gündüzleri suya paydos. Geceleri nöbet bekleyeceksin. Terkos musluklarında bir hareket oldu mu, evdeki kabı kacağı dolduracaksın. Sonra bunlarla gündüz idare edeceksin. Suyumuzun mızıkçılığa başladığı günler, telaşa düşerdik. O zamanlar telefonu olan bir komşuya koştuk:

– Telefon ettim. Öğrendim meseleyi, dedi. Gündüzleri bizim su ile Dolmabahçe'deki fidanlıkları suluyorlarmış. Bize de gece sıra geliyormuş.

Bu kadarını öğrendik ya, yetti. Öyle ya, bizim yüzümüzden o güzelim fidanlar kurayacak değil ya... Sonra... Sonrası yazları bizim apartmanda oturmak hemen hemen dayanılmaz bir hâle geldi. Her yaz, başımızı suyu olan bir tarafa attık. Daha doğrusu denize koştuk.

Su durumumuz son beş–altı aydır tam mana-

sıyla bir rezalet oldu. Küçük hanım her sabah saat sekizde terkos borusundan kaçıp gidiyor. Bütün gün nerelerde dolaştığını bir Allah bilir, bir de su işleri müdürümüz. Sonra her gece bambaşka saatlerde teşrif buyuruyor. Eğer siz o ara tetikte kendisini beklemezseniz, kabı kacağı dolduramazsanız, deyimin bütün manasıyla hava aldığınızın resmidir. Hele hele şu son aylar içinde birkaç hafta tam üç gün üst üste musluklarda bir damla su yoktu. Rehberde su işleriyle uğraşan makamı aradık. Gayet nazik bir ses:

– Bunda şaşılacak hiçbir şey yok efendim. Sularımız yetişmiyor. Ne yapalım! Hele dördüncü kata kadar nasıl çıkar? En iyisi siz suların aktığı saatleri kollayın. Kabı kacağı boş koymamaya bakın.

– İyi ama, durmadan yeni yeni yapılar yapılıyor. Bu su darlığında onlara nasıl su buluyorsunuz?

– Onların suları da böyle. Yalnız bazıları büyük depolar yaptırıyorlar da...

Açtık ev sahibimizin telefonunu:

– Affedersiniz efendim. Sizin sularınız akıyor mu?

– Akıyor, çok şükür.

– Peki nasıl oluyor da bizim, daha doğrusu sizin apartmanınızda üç gündür bir damla su akmıyor?

– Aşağı katlara geliyor da, sizin kata...

– Bizim katı sormayın. Boya kokuları bir yandan, bulaşık kokuları bir yandan. İnsaf buyurun...

– Bizim elimizde bir şey yok ki, Sular İdaresine...

Sen misin susuzluktan yanıp tutuşan. Arkasından havagazı:

– Çıt pıt, pat küt! Allahaısmarladık, demez mi?

Öyle ya bayan terkos dilediği zaman gelip gidecek de havagazı niçin ona uymayacak... O da onun arkasından kayıplara karıştı. Herhalde bizim bayan terkosu bir yerde yakalamıştır. Şimdi, bu saatte kim bilir kolkola nerelerde dolaşıyorlardır? Havagazının o canım mavi yeşil çiçekli nefesi, bizim bayan terkosu ne güzel sarıp sarmalamıştır, kim bilir. Onları sarmaş dolaş giderlerken görüyorum. Bir ara durup etrafı dinliyorlar. Daha doğrusu bir av köpeği gibi kokluyorlar. Sonra parmaklarının uçlarına basarak bir kapı aralığından mavi mavi, yeşil yeşil içeri dalıyorlar. Doğru mutfağa!.. Birisi cezveyi yakalıyor, öteki kahve kutusunu. Gözünün yaşına bakmadan bol köpüklü bir kahve pişiriyorlar. Karşı be karşı yan gelip höpürdetmeye başlıyorlar.

Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetimize.

Bu yazı sudan bir yazı olacak. Ama neylersin? Ne anarsan işte hikâyesi. Suyun akmaz, ocağın tütmez, kırk yıllık dost kahvelerin pişmezse yazı da böyle tatsız tuzsuz olur. Yazar olduksa evliya olmadık ya!.. Kahve yok ama, kahverengi dolmakalem mürekkebi bulduk. Kahverengi mürekkeble mavi kâğıt üstüne bundan iyisini yazana merhaba!.. Bereket versin yazanlar var. Varlık'ın son sayısında Osman Yalçın imzalı bir yazı gördüm. Bir Rüya başlıklı yazı. Anadolu'nun herhangi bir kasabasından sıcağı sıcağına alınmış notlar. Bu notları okuyunca; suyumuz kesildi, havagazımız kesildi, kahveye hasret kaldık! gibi şikâyetler insanın dudağında donup kalıyor. Hele bizim gibi on sekizine kadar Anadolu'da büyümüş olanlara:

– Affedersiniz ama, sizin Anadolu'da dolaştığınız yerlerin hangisinde havagazı vardı? Hangisinde akar su bulunurdu? diye sorsalar...

Osman Yalçın, notlarının birisinde emekli bir öğretmenin rüyasını anlatıyor. Emekli öğretmenin oğlu kasaba orta mektebinin en gözde öğrencisidir. Bütün öğretmenler onun üstüne titrerler. Çakı gibi bir çocuk. İftihar listesinde. Ama babası bir rüya görür, yani emekli öğretmen olan peder... Rüyasında Hazreti Peygamber "Oğlunu din adamı yap" der. Emekli öğretmen de okula dayatır:

– Çocuğumu alıp din adamı yapacağım!.. diye tutturur.

Güçbela kararını değiştirirler. "Liseyi bitirsin, İlahiyat Fakültesine gider" derler. Emekli öğretmen istemeye istemeye razı olur.

Kasabaya baharın gelişini birkaç cümleye sığdıran yazar, notlarına aynen şöyle devam ediyor:

"Ama bu canlılığın içinde kanımızı donduran olaylar da olur.

Birden sabahın bu erken saatlerinde yakın köylerden kasabaya Kuran kursuna gelen köy delikanlılarını görürsünüz. Başlarında yağlı takkeleri ikişeri üçer yollara dökülürler. Omuzlar düşük, kollar sarkık, başlar eğik. Aralıklı yürürler. Hiç konuşmazlar. Daima düşüncelidirler. Sanki başka bir âlemde yaşıyormuş gibi, ayakları yerden kesilmiş insanlar gibi, boşlukta yüzüyormuş gibi.

Onları görünce, yazın İstanbul'da gördüğüm bir filmi hatırlarım hep. Bazı sahneleri deniz altında geçen bu filmde bir dalgıcın yürüyüşünü hatırlarım. Tıpkı onun gibi, salına salına, yavaş yavaş yürürler. Görünce onları, bazen sokulurum:

– Merhaba, derim. Merhaba.

– Hı?

– Merhaba.

Anlamazlar. Çünkü dalgındırlar. Yüzüme anlamadan, afyon yutmuş gibi, uykulu gözlerle bakarlar.

Sonra:

– Aleykümselam derler.

Her şeyin canlılardan geçtim, cansız maddelerin bile hayat kazandığı bu güzel bahar sabahında bu insancıklar neden böyle ölü gibi?

Bunlar hep birer Mehmetçik. Babaları rüya görmüş olmalı. Babalarının sevabını kazanmaya kasabaya geliyorlar."

Mevlid

Caminin önündeki kalabalıktan bir fevkaladelik olduğu anlaşılıyordu. Tanıdık bir simaya rastlayınca sebebini sordum. Bana: "Caminin mevlidi varmış," dedi. Önce anlamadım. Sonra bir ölü adına mevlid okunuyor sandım. Muhatabım yanlış anladığımı sezdi: "Hayır, dedi, cami adına okunuyor. Caminin geliri fazlalaşmış, hocalar kitabına uydurmuşlar, okutuyorlar, sebepleniyorlar."

Size bir hikâye anlatayım. Vaktiyle kadıncağızın biri ineğini kaybeder, çok arar, bulamaz. Oturur dua etmeye başlar. "Yarabbi," der, "ineğimi hocalara rastlatma, sarhoşlara rastlat." Kadının bu garip duası karşısında şaşıranlar sebebini sorarlar, kadın şu cevabı verir: "Allaha dua ediyorum, ineğimi hocalar yerine sarhoşlar bulsun, zira hocalar ineği bulunca kitabına uydurur, yer-

ler, ama sarhoşlar kitapta yerini bile bulamazlar."

Erken Yatma

Kasabanın elektriği akşam hava kararınca yanar ve her gece saat 24'e kadar devam eder. Bayram gibi özel günlerde, zaman biraz daha uzatılır, hatta gündüzleri de radyo dinlemek için bazen tekrarlanır. Bu böyle sürüp giderken ve bizler 24'ü az bulurken bir gün baktık ki, elektrikler saat 23'te sönüverdi. Belki bir arızadır dedik ve ikinci geceyi bekledik. Aynı hareket tekrarlanmaz mı? Çok üzüldük. Oraya buraya sebep sormaya başladık. Yerli bir memur arkadaş nihayet gerçeği buldu. Bıyık altından gülerek: "Bu kararı veren belediye meclisi azalarının hiçbirinin evinde elektrik yok, hepsi de akşam saat 8'de yatmaya alışıktırlar," dedi.

Sudan yazıya bir parça tuz biber katan notları için Osman Yalçın'a teşekkürler.

Cumhuriyet, 21 Ocak 1957

"DOLANI DOLANI GELİR"

Uçmalı bulutlar uçmalı
Eş dost farkına varmadan
Bu canım dünyadan nasıl göçmeli?

En iyisi heykeltıraş Ratıp gibi yapmalı. Sessiz sedasız çekip gitmeli.

Bir garip öldü diyeler
Üç günden sonra duyalar

Hiç duymasalar da olur. İnsanoğlu kendisini tanıyanların sayısı kadar yaşar, bir o kadar ölür. İşin içine büyük ölçüde bir sevgi, bir sevda karışmayagörsün; ölüm pusulayı şaşırır. Sevdiklerimizin bizimle birlikte yaşadıkları doğrudur. Sevginin kaç kulaç olduğunu bilmem ama sevda en az iki insan boyunda, en az iki canlıdır.

Ölüme pusulayı şaşırtanların başında sanat adamları gelir. Ölüm bazen sürünün içinden bir insan seçer alır. Diyelim, her Allahın günü aynı tatsız tuzsuz işi yüreğinden bir şeyler katmadan işleyen bir kişi tamtakır, kupkuru bir ömürdür sürüp gider. Ölüm bir ona bir de dokunduğu yerden yepyeni canlar fışkırtan bir sanat eserine bakar. "Bu, ya bir taştır, ya bir kâğıt parçası, ya bir dut dalı." Bunlardan birisi canlı, öteki cansızdır. Ama hangi-

si? Diyelim bunlardan birisi Süleymaniye'dir, öteki de köşedeki bakkal Süleyman. Sen can meraklısı ol da can beğen bakalım canlardan. Birisi bir canlı, öteki bin.

Kılına dokunmak haddine mi düşmüş Azrail'in?

İnsanoğullarının sanat adamlarına karşı gösterdikleri sevginin, saygının taşkınlığını burada aramalı. En büyük düşmanımız ölüme kafa tutabilen biricik varlık; sanat adamıdır. Bu dünya bir can pazarıdır. Tabiat ana hepimize bir can verir ama giderken bin can koparır hepimizden.

Sanat adamına da bir can verir ama gider ayak ondan ancak bir tek can kopartabilir. Sanat adamından üreyen yüzlerce, binlerce can arkada kalır. Öyle canlar ki tabiat ananın gücüne eşit, ölümsüz bir hayattır sürer giderler.

Şu "canlı" kelimesi var ya. Sanat eserine en çok yakışan söz odur. Çoğumuz bu kelimeyi:

– Ne güzel! Fotoğraf gibi! Tıpkı! anlamına kullandığımız için; kelime çok genç yaşta emekliye ayrılmıştır.

– Ne canlı!..

Yerine:

– Bin bir canlı! diyelim.

Heykeltıraş Ratıp sessiz sedasız göçüp gitti. Ama Menemen'deki abidesi, Erzincan'daki, Bolu'daki, Ankara'daki abideleri öyle durup dururken, sessizce göçüp gidecek işlerden değil. Tabiat ana Ratıp'ı alıp götürdüğü gibi, tereyağından kıl çekercesine onları yerlerinden kolay kolay sökemez. Onları dikildikleri yerden kımıldatabilmek için ortalığı velveleye vermesi, kıyametler koparması lazım.

Son aylar boyunca ölüm haberleri öylesine bir-

biri arkasından geldi ki... Vaktiyle binde bir açılan bu ağır kapı artık ikide bir açılıp kapanmaya başladı.

Kapı kapı demir kapı
Ağır kapı ölüm kapısı
Canlı aldın
Cansız kodun canım Çebişi
Yerin dibine batsın senin gibisi.

Bundan on yıl önce dişlerini gıcırdatarak ağır ağır açılan, güm güm öterek ağır ağır kapanan ölüm kapısı daha önceleri niçin hiç çalınmazdı? Bundan on yıl önce, çocukluğumu düşünürken:

Biz de çocuktuk Allahım
Günlerimiz uzun
Evlerimiz büyüktü

derken, çocukluğun başıboşluğunu sayıp dökerken "ölüm" aklımın kenarına bile gelmemişti.

Biz çocuk iken ölüm henüz icat edilmemişti. Delikanlı iken çok uzaklarda belirsiz bir nokta, biçimsiz bir leke gibi dururdu. Sonra otuzu aşınca küçük bir çizgi parçası kesildi. Yarım santimlik, kesik bir parça. Kırkı aşar aşmaz bu kesik parça, demiryollarını kovalayan telgraf telleri gibi peşimize takıldı. Şimdi bir yanımızda pırıl pırıl, göz kamaştıran dünya çizgisi, bembeyaz bir çizgi. Onun yanı başında ona paralel uzayıp giden kapkara bir çizgi açılmış, eski belirsiz benek, eski nokta...

Biri, ömür çizgisi ak pak; öteki, dostların ölüm çizgisi.

Şimdi ak çizgi ile kara çizgiyi ölçüyorum da başım dönüyor. Uzaktan yakından tanıdığım, ellerini sıktığım, gözlerinin içine baktığım, eserlerinin sıcaklığını canımın içinde duyduğum, yaşadıklarına

şahit olduğum sanat adamlarımızı bir bir gözümün önüne getirmeye çalışıyorum. Köylü şairimizin:

Dolanı dolanı gelir
Ölüm yavaşça yavaşça

sözü gitgide daha çok sarmaya başlıyor insanı.

Akademi çevresinden çözülüp giden yüzleri hatırlıyorum: Muhiddin Sebati, Namık İsmail, Hâle Asaf, Sermet, Nazmi Ziya, Şevket Dağ, Binbaşı Sami, Kâmil Akdik, İsmail Hakkı Altınbezer, Mahir Tomruk, İhsan Ben, Mari Gerekmezyan, Kenan Temizan, Halit Femir, Müdür Muavinimiz Refik Dinç, Mithat Özer, Feyzi Dayıgil, Ahmet Ziya, Sedefçi Vasıf, Bron Tavt, Mücellit Baha, İsmail Yümnü, Hacı Nuri, İdare Memuru Mehmet.

Sonra Akademik oldukları halde birçok Akademililerin bile tanımayacakları kadar genç yaşta kaybettiğimiz körpe sanatkâr öğrenciler: Bartınlı Kemal, Trabzonlu Rauf, İzmirli Erol, üç müthiş istidat.

Sonra Akademi çevresi dışında tanıdığım sanat adamları: Orhan Veli, Sabahaddin Ali, Sait Faik, Cemal Nadir, Cahit Sıtkı, Reşat Nuri, Ercüment Ekrem.

Ya bir çırpıda adlarını hatırlayamadıklarım?.. Sen gel istediğin kadar hayatın ak çizgisine bağlan da yanı başında uzayıp giden öteki çizgiyi görmemezlikten gel bakalım?

Ratıp'ı, hep Rabia Hatun'dan şiirler okurken hatırlıyorum. Rabia Hatun'un alevlerini alaf alaf okurken ne büyük bir haz duyar, yüzü nasıl pırıl pırıl aydınlanırdı:

Ben tâ senin yanında dahi hasretim sana

Bu şiiri onun kadar candan, onun kadar severekten okuyana rastlamadım.

Cumhuriyet, 28 Ocak 1957

GEÇMİŞ OLSUN

Sana bir destan söyleyeyim
Yanasın Seyid Efendi
İnkisar etmeye kıymam
Pişesin Seyid Efendi

Ölçtüm özeni bezeni
Sen ettin bana düzeni
Her yanın katran kazanı
Pişesin Seyid Efendi

Düştüm de geldim izine
Parmağım patlak gözüne
Kasap itleri yüzüne
İşesin Seyid Efendi

Babanı katmam sayıya
Özün benzettim ayıya
Kendi eştiğin kuyuya
Düşesin Seyid Efendi

Ruhsati'yi buldun söngün
Oturup bir güzel yoldun
Şeytanlıkta yoktur dengin
Şişesin Seyid Efendi.

Tanıdık tanımadık bütün Seyidlere selam olsun. Bizim bu oyunda sayımız suyumuz yok. Bizim

bu çorbada tuzumuz yok. Sutüven bir yana Seyidlere sözümüz yok. Seyid Sutüven'e de bizden yalnız sevgiler yollanır.

Bu şiiri söyleyen Ruhsati. Eli kale gibi ağır, dili kaya gibi katı. İflahını kesmiş biçare Seyid Efendi'nin, ne yüzü kalmış adamın ne suratı...

Almış kalemi eline
Vurmuş adamın beline
Aman düşmeyin diline
Ne dersin Seyid Efendi?

İzahlı Türk Edebiyatı antolojisinden, 1856'da Sıvas'ta doğduğunu, çobanlık yaptığını, 1899'da öldüğünü, asıl adının Mustafa olduğunu öğrendiğimiz Ruhsati'yi elinde dolmakalemle göz önüne getirmek tezdir! O da bütün saz şairlerimiz gibi kalem yerine saz kullanırdı herhalde.

Ruhsati'yi dört-beş satırla bize tanıtan Dr. M. İlhan Başgöz şöyle diyor: "Ömrü çobanlık, çiftçilik yapmakla ve yoksulluk içinde geçmiştir. İcadi Cehdi takma adlarıyla da şiir yazmıştır. Doğduğu köyde Deliktaş'ta ölmüştür. Ruhsati, halk şairlerimiz içinde, biçim güzelliğine en çok dikkat edeni sayılabilir."

Aynı antolojide Ruhsati'nin sevda, kadın, kısrak üstüne de şiirleri var ama bunlar onun hiddet, alay ve hayret şiirleri yanında bir hayli yavan kalıyor...

Sevgilisine:
Gel ha güzel gel ha methin eyleyim
Ağzın şeker, dudakların bal gibi
Yaşta küçük ama boyda münasip
Sallanıyor bir fidanca dal gibi

derken orta halli bir şair gözüken Ruhsati bir kızmayagörsün kendi deyimi ile:

Ah ettikçe duman çıkıyor festen!..

1856-1899 arası onun hışmına uğrayan yalnız Seyid Efendi değil, şuna bakın:

Bir vakte erdi ki bizim günümüz
Yiğit belli değil, mert belli değil
Herkes yarasına merhem arıyor
Deva belli değil, dert belli değil

Farkeyledik âhir vaktin yettiğin
Merhamet çekilip göğe gittiğin
Gücü yeten soyar gücü yettiğin
Boşnak belli değil, Kürt belli değil

Adalet kalmadı hep zulüm doldu
Geçti şu baharın gülleri soldu
Dünyanın gidişi acayip oldu
Koyun belli değil, kurt belli değil

Başım ayık değil kederden yastan
Ah ettikçe duman çıkıyor festen
Haraba yüz tuttu bezmi gülistan
Yayla belli değil, yurt belli değil

Çarh bozulmuş dünya ıslah olmuyor
Fakir fukaranın yüzü gülmüyor
Ruhsati de dediğini bilmiyor
Yazı belli değil, hat belli değil.

Bunu okuduktan sonra demin sevgiliye söylenen türkü bir hayli yavan kalıyor.

Peki, bizim köylü şair 1856-1899 arası bu kadar açık seçik bir dille bu kadar açık seçik konuları incelerken zamanın en yüksek mekteplerinden, medreselerinden yetişenler, Arapçayı, Farsçayı, Frenkçeyi anadilleri gibi okuyup yazanlar hangi şiir hadlerinde

idiler? Niçin o zamanın aydınlarından bu kadar sade bir Türkçe ile bir çift söz hatırlayamıyoruz? Mektebin, medresenin, yükseköğretimin biricik amacı her şeyden önce bizi kendi kendimize getirmek; yanı başımızdakini, en yakınlarımızı, uluorta içinde bulunduğumuz gerçekleri tam manasıyla incelemek değil midir? Elle tutulan, gözle görülen has bilgi o eyyam hiç bizim semtimize uğramadı mı? 1856-1899 arası büyük şehirlerimizin konuşma dilini köstekleyemeyen yabancı kelimeler nasıl oldu da yazı dilimizi tepesinden tırnağına kadar haraca kesti? Has bilim, bir milletin millet sayılabilmesi için, ekmek gibi, su gibi, hava gibi, toprak gibi anadilimizi bölüşmek lazım geldiğini bize nasıl oldu da belletmedi? Yüzde doksanı yabancı dillerden devşirilmiş kelimelerle anadilimizin on buçuk kelimesi nasıl başa çıkabilirdi?

Köylü şairlerimiz:

Ulu ulu kervan geçmiş
Yollar gibi inilerim
Karlı karlı dağlar aşan
Seller gibi inilerim

Yücesinden er haykırmaz
Sığın geyiği böğürmez
Kuş uçmaz kulun yüğürmez
Dağlar gibi inilerim

Yapılan düşmüş bozulmuş
Top tüfek vurmuş ezilmiş
Kiliselerde haç yazılmış
Taşlar gibi inilerim

derken mektep, medrese görmemiş şairimiz ne buyursa beğenirsiniz:

Dünbale ise hemişe cümban!

Kuzu manzumesini süsleyen bu cafcaflı sözler: "Kuyruk ise boyuna oynar" demeye gelirmiş!..

Köylümüzün okumasını, köylü şairlerimizin öğretim basamaklarının en sonuncusuna kadar ulaşmalarını dilemek aklı başında her vatandaş için namus borcudur. Ama 1856-1899 arası mektep, medrese gördükten sonra:

Dünbale ise hemişe cümban

demektense Sıvas'ın Deliktaş nahiyesinde davar gütmek çok daha verimli bir öğretim sayılır.

Ey yalancı taşları yabancı kelime bulamacına daldırıp yüzyıllar boyunca bize inci diye sunanlar, bir defacık yanılıp da köyden geçmediniz mi? Ey bize lise sıralarında zorla ezberletilen tonlarca palavra, tonlarca martaval:

Karlar ki hamuşâne dembedem ağlar!

Ağlayan ne kar, ne kış! Bu işe ağlayan varsa bizleriz. Bu oyuna kurban giden, bu yalancı edebiyata cayır cayır yanan bizim en güzel, en verimli, en istekli senelerimiz. Ey anadilimizi dilim dilim dilen, ey aradan yüzyıllar geçtiği halde bugün sokakta söylenen Türkçe ile ana konuları incelemiş olan köylü şairlerimiz, sizler de olmasaydınız dilimizin kıyısında bucağında bir damla şiir balı bulabilmek için tonlarca keçiboynuzu kemirip duracaktık. Allah sizlerden razı olsun, hem cümlenize de geçmiş olsun. Ya yanlışlıkla sizi de o zamanın mekteplerinde, medreselerinde okutup üfletselerdi yanmıştık vallahi!

Yani sizler de; semavata hâkberser çıkıp semavat ile beraber inseydiniz hâlimiz nice olurdu!..

Cumhuriyet, 15 Nisan 1957

DÂHİLER ADASI

—

DÂHİLER ADASI

Ilık bir bahar yağmuru yağıyordu. Alnını tramvay camına yapıştırmış, "bu da benim yağmurum" diye başlayan şiirine kafiye arıyordu. Bu da benim yağmurum derken, Beşiktaş–Fatih tramvayı köprüden geçiyordu. "Islak bir çiçek gibi" Sirkeci önlerine geldi ve tam Sultanahmet'te ılık bir bahar yağmuruna bağışladığı şiiri şöylece bitirdi:

Bu da benim yağmurum
Islak bir çiçek gibi
Camları kokluyorum

Geniş bir nefes aledı? Etrafına bakındı: İlk defa olarak tramvayı bu kadar sempatik buluyordu. Yağmuru buğulu bir cam arkasında seyretmekten mesut ve iliklerine kadar ıslatan yağmur kokusundan sarhoştu. "Ah" dedi, "bir parça daha iyi koku alabilseydim, ne güzel şiirler yazacaktım." Şiirde koku arayan ve burun delikleriyle şiir yazılamayacağına inanan bu adamcağız hakikaten de şair değildi. O sadece uzun tramvay yolculuklarında şairlik oynamaya kalkar, kafiye avına çıkar, bu oyundan bıktığı zaman da tuhaf tuhaf hikâye mevzuları tasarlardı. Bugün şiirini kısa kesmiş ve birdenbire dâhilere çatmaya başlamıştı. Bakın neden bu adamcağız durup dururken dâhilere çatmak hevesine düştü. Geçen gün yavaş yavaş dehasına inanmaya başladığı adamlardan birinin kitabının başında şu söz-

leri okumuş ve ifrit kesilmişti: ""Ben herkes için değil, yalnız birkaç ince ruh için yazarım..." Bizim adamcağızı asıl çileden çıkaran da bir sayfa üstünde gözüne ilişen: "İşbu kitap dokuz çeşit kâğıt üzerine basılıp bilmem kaç bin tanesi de numaralanmıştır..." satırları oldu.

Birkaç kişi için bu ne kadar kâğıt, bu ne kadar kitap... Sen misin herkes için yazmayan. Bak ben ona bir oyun oynayacağım...

Ve bu muharririn nârına bütün dâhiler yandı. Bu adamcağız hıncını bütün dâhilerden almaya kalktı. Bakın nasıl: Yeryüzü ne kadar dâhi yetiştirdiyse onların hepsini aldı ve hiç kimsenin olmadığı bir adaya yerleştirdi.

Bu adanın adını tramvay Beyazıt'a geldiği zaman koymuştu: "Dâhiler Adası." Fakat Beyazıt'ta tramvaydan inmek lazımdı. Bütün dünyanın dâhilerini o adada bırakıp yapayalnız tramvaydan indi. Ertesi gün gene aynı tramvayda dâhilerine kavuştuğu zaman hepsini neşesiz, somurtmuş buldu. Sevindi.

Adada dehayı yepyeni bir kurutma kâğıdı gibi içecek adam olmayışı ve herkesin kendi dehasıyla uğraşması muazzam bir sıkıntı halinde adanın üstüne çökmüştü. Hepsi o kurutma kâğıdı kafalı adamı beklerken sıkıntıdan patlıyorlardı. Ve bizim adamcağızın ağzı kulaklarına varıyordu...

Bu adamcağızın bir ağabeyi vardı. Ona dâhilere oynadığı oyunu anlattı. Kardeşi güldü:

– Yanılıyorsun, dedi, onların canlarının sıkılmasına imkân yok. İki kişi bir araya geldi mi tenkit başlar.

– Fakat ya bunlar iki kişi değil de iki dâhi olursa?

– Daha iyi ya!

– Fakat dâhilere alkış lazım, ıslık lazım, halbuki onların ne kollarında alkış için kuvvet ne de dudaklarında ıslıklamaya cesaret var, hepsi adanın en yüksek kayaları üstünde bekliyorlar?

– Ne bekliyorlar?

– Dâhi olmayan bir adam.

İşte bu mevzu bizim tramvaylarda kafiye ve mevzu avcılığı yapan adamcağızın kafasına bir çam sakızı gibi yapışıp kaldı. O bir hikâyeci veya bir romancı olsaydı dâhilerini bülbüller gibi konuşturacak, bu mevzudan koca bir roman çıkaracaktı; halbuki bu zavallı adamcağızın yalnız orta tahsili vardı. Dünyadan birçok dâhi gelip gittiğini biliyorsa da hepsinin ilimlerini bilmiyor, onların okurken söylemek için hazırladığı güzel sözlerden bihaber bulunuyordu. Üstelik bu adamcağız duvar boyacısı idi, eline fırçayı aldığı zaman dâhilerini tramvayda bırakıyordu. Aksi gibi Bebek'te de oturmuyordu. Yoksa çoktan bu güzel mevzuun altından girip üstünden çıkacaktı. Neyse, bir gün adada tatsız bir hadise oldu. Michel Angelo'yu bir filozof arkadaşı yemeğe çağırmıştı; koca heykeltıraş o gün adanın son mermerini yonttuğu için çok sinirli ve titizdi ve somurtarak daveti kabul etti. Hadise filozofun sanata hürmetsizliğinden çıkmıştı. Adada mermer kıt olduğu için filozof mermer lavabonun ön tarafından Michel Angelo'nun üzerinde iki sene uğraşarak yaptığı bir yüksek kabartmayı ortasından delerek koymuş ve bu deliğe kocaman bir musluk takmıştı. Michel Angelo musluğu görünce aklı başından gitmiş, koca lavaboyu yakaladığı gibi filozofun kafasına geçirmişti. İşin tuhafı filozofa bir şeycikler olmamış, yalnız musluk için delinen canım yüksek kabartma bu zorlu darbeyle tuzla buz olmuştu.

Bir hadise de, adada berber olmamasından çıktı. Dâhilerin saçları sakallarına o kadar karıştı ki, bir aralık birbirlerini tanıyamaz oldular. Berberlerden nasıl olur da dâhi çıkmadığına hepsi hayret ve esef ediyorlardı. Nihayet kura çekip bu işe içlerinden birini tayine karar verdiler. Berberlik, kurada André Gide'e isabet etti. Bu isabetten bizim adamcağız çok memnun oldu. Çünkü bütün bu işlere sebebiyet veren André Gide'di. Kitabının başında halk için yazmadığını söyleyen oydu...

Dâhiler adasındaki en mühim hadise bir gün ufukta bir karaltının belirmesi oldu. Nihayet bu kadar aktöre bir veya birkaç seyirci geliyordu. Bütün ada koca bir heyecan içinde birkaç saat kıvrım kıvrım kıvrıldı ve nihayet ufuktaki nokta büyüdü, bir tekne oldu, hepsi sahile koştular, azgın bir denizin boş bir çuval gibi sahile fırlattığı baygın bir adamı bin bir itina ile başları üzerinde taşıyıp bütün istirahatini temin ettiler. Kazazedenin odasını bir gelin odası gibi en kıymetli eşyalarıyla süslediler ve bütün gün onu tacize kimse cesaret edemedi. Fakat gece olup herkes yerine çekildikten sonra, adada büyük bir telaş baş gösterdi, dâhiler en çok sevdikleri eserlerini sırtlayıp kazazedenin evine yollandılar. Bu vaziyette hepsi evin önünde buluştukları zaman önce kızardılar sonra sarardılar, fakat hiç kimse geri dönmedi.

İçlerinden en sabırsızı zavallıyı uykusundan uyandırdı ve eserini tenkit etmesini yolcudan rica etti. Adamcağızın, gözlerini açar açmaz ilk işi elini yastığının altına atmak ve oradan bir kâğıt tomarı çıkarmak oldu. Bütün dâhilerin şaşkın bakışları önünde kazazede bir iskemle üzerine çıktı ve gök gürültüsü gibi bir sesle kendisini takdim etti:

Rabindranat TAGOR. Ve derhal okumaya başladı: "Çiğdemler niçin çiçek açtıklarını ve niçin çiçeklerinin solduklarını bilmezler. Sen de çiğdemler gibi..."

Fakat müthiş bir küfür Tagor'u susturdu, arkasından daha müthişleri onu takip ettiler. Kazazedenin istirahati için en yumuşak terliklerini gözden çıkaran bir dâhi terliklerini tekrar koltuğunun altına sıkıştırıp kapıyı kırarcasına kapatıp çıkarken: "Tuh Allah belasını versin, bu da dâhiymiş meğer," diyordu.

Yeni Adam, 6 Haziran 1935

ŞAİRİN İMTİHANI

Yaradan şaire portakalların nasıl yaratıldığını sordu. Şair bir lahza tereddüt etmeden cevap verdi:

– Tesadüfen!..

Yaradan gülümsedi ve:

– Acayip!.. dedi. Maamafih devam et.

Şairin gözleri karanlığı içtikçe parlayan bir çift kedi gözü gibi hazla parlıyordu. Bu sual en çok sevdiği ve üzerinde günlerce muhayyilesini ve zekâsını bilediği bir sualdi. Sesine portakallar kadar dolgun ve renkli bir ton bularak anlatmaya başladı:

– Portakal nardan bir parça sonra yaratıldı. Bütün meyve melekleri sizden aldıkları fikirler üzerinde uğraşıyor ve binlerce meyve eskizi taslakları yapıyorlardı. Siz onlardan beğendiklerinize can veriyordunuz. Narı yarattıktan sonra gözdeleriniz arasına giren en sanatkâr melek bir sabah koşarak yanınıza geldi ve sizden rüyasını dinlemenizi rica etti.. Narı yaratan melek rüyasında bir yıldız yağmuru görmüştü. Gökten iki yumruk büyüklüğünde yıldızlar düşüyordu. Bu yıldızların çoğu suya düşüp kayboluyor, bir kısmı su boyundaki koyu yeşil ağaçların dallarına saplanıyor ve yapraklar arasında birer güneş parçası gibi sarkıyorlardı.

Narı icat eden meleğin rüyası yaradana portakal fikrini ilham etti.

Şair sözünü şöyle bitirdi:

– Eğer narı icat eden melek o gece rüya görmeseydi belki dünya bu en güzel renkli meyveden ve benim lisanım bu en dolgun portakal kelimesinden mahrum kalacaktı. Narı icat eden melek portakal fikri üzerinde bir sürü eskiz hazırladı. Bunlardan birinciliği portakal, ikinciliği turunç, üçüncülüğü limon, dördüncülüğü...

Yaradan şairin sözünü kesti:

– Saçma!.. Yalan! Fakat güzel yalan söylüyorsun. Bu bir meziyettir şairim.

Sonra yaradan ellerini çarptı. Melekler şairin günah defterlerini getirdiler. Çünkü şairin sevap defterleri yoktu. Ufacık, yüz paralık bir cep defterini melekler zorla buldular. Yüz paralık defterin de yalnız baş sayfasında üç tane sevap vardı.

Birinci sevap: Şairin bir gün aklına esmiş, yediği şeftalilerden bir tanesinin çekirdeğini ıssız ve kurak bir yola gömmüştü. Şeftali çekirdeği tutmuş ve bir gün o yolda susuzluktan çatlayacak iki yolcunun susuzluğunu gidermişti.

İkinci sevap: Şair açlıktan ölmek üzere bulunan bir köpeğe sandviçinden bir parça vermiş ve bu sayede köpek beş dakika daha fazla yaşamıştı.

Üçüncü sevap: Şair günlerden bir cumartesi günü üç saat yalan söylememişti!

Yaradan tekrar gülümsedi. Yüz paralık cep defterinin yanında bakkal defterleri kadar kocaman defterler yükseliyordu. Yaradan günah defterlerinden birisine ufak bir göz attı. İlk gözüne ilişen satır şu olmuştu:

– Şair hayatı boyunca 1978 kişiye yalan söylemişti. Bunların aralarında her soydan insan vardı.

Yaradan dudaklarını büktü ve şairi baştan aşağı süzerek:

– Benim peygamberlerimin hepsi de şairdi, en kıymetsizi senin portakal hikâyesini gölgede bırakacak hayal sahibiydi. Fakat hiçbirinin adam aldattığını görmedim.

Şair kendisini müdafaa etmek istedi:

– Yaradan! dedi, sen benim kafatasımı zekâların en kesifi ile doldurup yeryüzüne fırlatıverdin. Ben bu zekâyı senin esrar düğümlerini çözmeye hasredecektim. Fakat bu düğümlerden bir tanesini bile çözemeyeceğimi anladım. Ve zekâmın bir kısmını senin güzelliklerine kafiye aramaya harcadım. Artakalanıyla da senin bana verdiğin en büyük hediyeyi, canımı hiçbir şeyden mahrum etmemeye sarfettim.

Yaradan nefretle:

– Kısacası yalnız kendi nefsin için etrafındakileri istismara kalktın! dedi.

Sonra gök gürültüsü gibi bir sesle meleklerine bağırdı:

– Cehenneme!

Ve şairi cehenneme attılar.

Tan, 22 Temmuz 1935

BENZETMEK İHTİYACI

Berrak bir kış gecesi su kokan temiz yatak çarşafını aydınlatmaya çalışıyor ve o buz gibi bir su ile ayaklarını yıkadığı için kendi kendini tebrik ediyordu. "Meğer ayaklarımın da burun delikleri varmış! Meğer ayaklarım da nefes almasını biliyorlarmış!" derken gözü penceresinin önündeki berrak kış gecesine ve iri birkaç yıldıza ilişti. Ve ayaklarını buz gibi soğuk bir su ile yıkayan adam daha geceyi mavi bir kumaşa ve yıldızları bu kumaşı göğe çivileyen altın raptiyelere benzetmişti ki, yıldızlardan adama en yakın olanı kelimelerini boğazına tıktı; en yakın yıldız bezgin bir sesle:

– Allah aşkına sus! diyordu... Yahut istersen devam et. Sevgili gece dostumuzu neye istersen benzet, yalnız bizim yakamızı rahat bırak!

Ayaklarını buz gibi bir su ile yıkadığı için kendi kendini tebrik ettikten sonra, göğü tavana, geceyi kumaşa ve yıldızları raptiyelere benzeten adam afallamış, gık demeden dinliyor ve yıldızlar gittikçe yükselen ve berraklaşan bir sesle anlatıyordu:

– Artık bıktık usandık benzetilmekten dostum. Gökyüzünde ilk gözümüzü açtığımız günden bugüne kadar insanların bizi benzetmedikleri şey kalmadı! Şairleri, romancıları, yıldız ilmiyle uğraşanları demiyorum, yeryüzündeki bütün insanlardan bahsediyorum. Bilhassa şairlerden çektiklerimizi ayrıca anlatacağım. Pastırmacıdan tut da krallara varınca-

ya kadar herkes hayatı boyunca şartmış gibi bizi muhakkak bir şeye benzetir, ondan sonra ölür. İçimizden insanlardaki bu "benzetmek" ihtiyacına merak salan bir yıldız bir gün yeryüzüne kadar indi ve bu hususta üç ciltlik muazzam bir eser yazdı. Aklımda kaldığına göre bir yerinde şöyle diyordu: "İnsanlar muhakkak benzeterek seviyor, benzeterek nefret ediyorlar." Satıcılardan bahsederken de: "Satıcılar da muhayyilelerinin kuvvetine göre sattıkları eşyayı ellerinden geldiği kadar muhakkak bir şeye benzetmeye çalışıyorlardı... Mesela üzümcü üzümünü kebaba benzeterek satıyor. Muhayyilesi kıt bir cevizci cevizini benzete benzete ancak bademe benzetiyordu!"

Bu meraklı yıldız arkadaşın eseri gökyüzünde müthiş bir rağbet kazandı ve binlerce defa basıldı.

Hepimiz bir aralık insanlardaki bu "benzetme" ihtiyacını mazur görecek olduk. Fakat dostum, bazen muhayyilesi çok küstah edipler tarafından o kadar antika şeylere benzetiliyoruz ki, kimimiz katıla katıla gülüyor, bazılarımız da bu küstahlığa tahammül edemeyerek yeryüzüne küsüyor ve edipleri daha edepli seyyarelerin göklerinde yanmaya gidiyoruz.

Sen yine ne ise bu akşam bizi altın çivilere benzettin. Eksik olma. Fakat bizi memnun etmek istersen gel bu benzetmek sevdasından vazgeç. Bizim hoşumuza gitmek ister misin, bize ıslık çal. Biz bütün yıldızlar dolgun bir ıslığa bayılırız. Şarkılardan da hoşumuza gidenleri vardır. Fakat onların da çoğu "benzetmeler"le doludur. Zaten en güzel melodilerin benzetmeye değil, kelimelere tahammülü yoktur. Nice canım melodiler, sırtlarına abanan saçma kelimeler altında ezilip kayboluyorlar.

Ayaklarını buz gibi bir suyla yıkadıktan sonra,

yıldızları altın çivilere benzeten adam, onları artık hiçbir şeye benzetmeyeceğine can ve yürekten yemin ederken, en yakın yıldız, en güzel gülüşüyle gülüyor ve:

– Teşekkür ederim dostum, diyordu. Fakat sana daha anlatacaklarım var. Bizi şairler yelek düğmesinden tut da, fil gözüne kadar garip şeylere benzetmeye çalışırken, bir gece on yedi yaşlarında harikulade güzel bir delikanlı bizi sevgilisinin gözlerine benzettiği için feci bir şekilde gözlerimizin önünde can verdi. Bak nasıl: Bu güzel delikanlı hasta bir kıza gönül vermişti. Onu son gördüğü gün gözlerinden öpmüş ve ona yıldızlar kadar güzel gözleri olduğunu söylemişti. Genç kız çok az zaman sonra ölmüş ve delikanlı acısından çıldırmak derecesine gelmişti. Hepimiz onu seviyor ve sevgilisine beraber ağlıyorduk. Durgun bir bahar akşamıydı. Onun evinin balkonu üstünde yatıyorduk. O penceresinin önünde diz çökmüş, bize bakarak sessizce ağlıyordu. Bir aralık doğruldu. Balkon parmaklıklarına tırmanarak çatının üstüne çıktı. Bacalardan bir tanesinin üstünde parlayan yıldıza doğru ilerledi. Onu yakalayıp bağrına basmak, öpmek istiyordu. Çılgın ellerini uzattı ve adımları boşluğa gömüldü. Bacanın arkasında parlayan yıldız kayıp gitmişti ve hepimiz günlerce bu güzel delikanlıya ağlamıştık.

Tan, 28 Temmuz 1935

ÇAPKIN DOKTOR

Ufak kasabanın muhasebecisiyle, çapkın doktorun arası açılalı iki ay olmamıştı ki, kasabada şu havadis birer birer bütün evleri dolaşıyordu: Kasabanın en kıskanç kocası olarak tanınan muhasebecinin, yine kasabanın en güzel kadını olarak şöhret bulan karısının göğsünü iri bir böcek ısırmıştı. Kasaba dedikodusu henüz bu zevki selim sahibi böceğin hüviyeti hakkında doğru dürüst bir malumat edinememişti. Şimdilik kantar memurundan tutun da kaymakama kadar herkesin ceplerinin içinde ne olduğunu bildikleri kadar emin bulundukları şey, muhasebecinin karısının üç gündür kırk derece hararetle yattığı ve böceğin ısırdığı yerin bir çıban haline geldiği idi.

Karısının güzel olduğuna inandığı kadar kasabanın doktorunun çapkın olduğunu bilen muhasebecinin kıskançlığı nispetinde de şimendiferli saatler kadar eski bir kafası vardı. Karısını ateşler içinde kıvrandıran yarayı tedavi için ilk aklına gelen şey yakın köylerden birisinde şöhreti etrafa iri bir ağaç gibi kök salan kocakarılardan birisine müracaat etmek olmuştu.

Muhasebecinin taş çatlasa karısının göğsünü tedavi için kendisine müracaat etmeyeceğini bilen çapkın doktorun, muhasebeciyle kavgalı olduğunu herkes biliyor ve doktorun ismi, haberi olmadan her gün kahvelerde çiğnenen bir dedikodu sakızına

karışıyordu. Muhasebecinin körükörüne bir inadı yüzünden kasabanın en güzel kadınının kocakarı ilaçlarıyla harap olup gitmesine bir türlü yüreği razı olmayan doktorun aklına güzel bir fikir gelmişti:

– Ne yapıp yapıp kocakarıyı bulmak. Ondan yaranın şekli hakkında malumat almak ve kocakarı vasıtasıyla lazım gelen ilaçları vermek ve pansumanları yaptırmak.

Çapkın doktor bütün zekâsını bu işe hasretmiş ve hiç belli ettirmeden püsküllü kocakarı şişelerindeki kendisinin hazırlattığı ilaçlar ve merhemlerle muhasebecinin karısı birkaç gün içinde iyi olmuş ve kocakarının şöhreti kasabalara sığamayıp vilayete kadar dayanmıştı.

Her vesile ile çapkın doktoru kötüleyen muhasebeci:

– Karımı ölümden kurtaran kocakarıya ve ilaçlarına nasıl inanmam? Kaç defa doktorların aylarca uğraşıp iyi edemedikleri hastaları kocakarıların birkaç günde iyi ettiklerini gördüm, diye kocakarı ilaçlarını göklere çıkarıyor ve "çoluk çocuk" dediği doktorlar arasında bilhassa çapkın doktoru mütemadiyen yerin dibine batırıyordu.

Aradan bir sene geçmemişti ki, muhasebeci ağır surette hastalandı. Bu sefer kocakarı ilaçları para etmemiş ve vazifesini çok iyi bilen çapkın doktor dargınlığı filan unutarak muhasebecinin evine koştuğu zaman onu hiçbir doktorun kurtaramayacağı bir hastalığın elinde, etrafındakileri tanımayacak kadar ağır bulmuştu. Bütün emekleri boşa gitmiş ve muhasebeciyi kurtaramamıştı.

Çapkın doktorun böcek sokmasında kullandığı ilaçların reçetesini muska gibi saklayan kocakarı, her çeşit yaraya aynı ilaçları ve merhemleri sürerken:

– Bunlar doktor değil, çoluk çocuk!.. O karışmasa ben birkaç gün sonra karısını kurtardığım gibi muhasebeciyi de evvel Allah kurtaracaktım, diyordu.

Tan, 30 Ekim 1935

İNGİLİZCE KONUŞAN MELEKLER

Her gece mescidin mütevazı minaresinde yatsıyı okuduktan sonra beş-on adım ötedeki evine dönen müezzin İdris korkak bir adam değildi. Yağlı meslerinden su nasıl ayağını ıslatmadan kayarsa Tanrısına sigorta ettirdiği yüreğinde de korku bir saniye tutunamaz ve onu ürpertemezdi. Yalnız geçen sene mescitle köşe başındaki evi arasında bulunan türbenin etrafını çeviren mezarlıkta bir koku peyda olmuş ve bu kokunun yalnız geceleri duyulması ve gündüzleri ortadan kayboluşu bizim İdris'i bir hayli düşündürmüştü. Gündüz gözü ile birkaç defa türbenin etrafını araştırmış ve böyle bir kokuya sebebiyet verecek hiçbir şey bulamayınca bunu rüzgârın kendisini üzmek için icat ettiği bir muziplik olarak kabul etmişti.

– Ne olacak canım! Rüzgârın başka mahallelerden getirdiği bir koku... diye kendisini avutmaya çalışmıştı.

Fakat yavaş yavaş bu koku İdris'te bir fikri sabit hâlini almış ve bütün gayretlerine rağmen bu gece yatsı ezanı okumaya giden İdris, türbenin önünden geçerken gene geniş bir nefes almaktan kendisini alamamıştı. Kötü koku gene bir kedi yumuşaklığı ile burun deliklerinden kıvrılıp beynine kadar girmişti...

İdris mütemadiyen "Allahhümmeassabirin"ler tekrarlayarak minareye çıkmış ezanını okumuştu...

Bir türlü aşağıya inmeye ayağı varmıyor ve düşünüyordu. Bu koku nereden peyda olmuştu? İşin tuhafı İdris'in bu kokuyu hissettiği yerde çok muhterem ve hayatını tamamiyle Allahına hasreden "Nurlu Dede"nin mezarı vardı.

Bembeyaz sakalları ve parlatılmış bir elma gibi göz alan pürüzsüz yüzüne ve yaptığı iyiliklere mukabil ona "Nurlu" vasfını vermişlerdi. Nurlu Dede öldükten birkaç gün sonra bekçi Memiş Ağa mezarına nur indiğini gözleriyle gördüğünü iddia etmişti. Fakat ezanını okuduktan sonra bir türlü aşağı inmeyen İdris'in kafasına şeytan fena fena şeyler getiriyordu:

Kim bilir, bu kötü koku, belki de Nurlu Dede'nin mezarından yükseliyordu. Kim bilir belki de Nurlu Dede nurlu yüzüne güvenerek hayatı boyunca ne kötü işler yapmıştı. İdris bu "kim bilir"lere bir on-on beş tane dafıa ilave ettiği sıralarda birden karanlık geceyi masmavi bir ışık aydınlattı. Bir lahza süren bu aydınlık tam Nurlu Dede'nin mezarının üstünde yükselmiş ve bu göz kamaştıran aydınlık içerisinde İdris iki beyaz melek görmüştü.

Korku nedir bilmeyen İdris tir tir titriyor ve rüya görüp görmediğini anilamak için etrafını yokluyordu.

Nurlu Dede'nin ruhu onu açıkça tekzip etmişti. Demek bekçi Memiş'in gördüğü nur hikâyesi doğru idi. İdris bütün bildiği duaları okurken aynı mezarın üstüne ikinci bir nur inince ve demin gördüğü iki beyaz meleği İdris gene görünce bu sefer bir çılgın gibi minarenin merdivenlerinden indi.

İdris çok muhterem ve büyük insanların mezarına nur indiğini işitmiş fakat bu nuru bizzat iki beyaz meleğin getirdiğini duymamıştı! Melekleri iki güvercin gibi ürkütüp kaçırmamak için nefesini tu-

tarak Nurlu Dede'nin mezarına yaklaşan İdris, evvela bir kadın kahkahası sonra hiç de Arapçaya benzemeyen bir kelime işitti. Buna benzer bir kelime de geçenlerde zorla kendisini sürükledikleri bir sesli sinemada duymuştu! İdris meleklerin konuşup konuşamayacağını düşünüyor ve muhakkak konuşmaları lazımsa ancak Arapça konuşabileceklerini tahmin ediyordu!..

Bir ağacın arkasında gözleri faltaşı gibi açılan İdris birkaç cümle daha işitince hiç yanılmadığını anlamıştı. Melekler tıpkı geçen gün gittiği sesli sinemadaki adamlar gibi İngilizce konuşuyorlardı!

İdris'in aklına gene şüpheler girmeye başlarken kendisinden iki adım ötede mezarlığa üçüncü bir nur daha inince bu sefer melekleri görmemiş ve korkusundan olduğu yere yığılıp kalmıştı.

Ertesi gün büyük bir hastalıktan kalkmış gibi uyanan İdris başına gelenleri anlatmak için kahveye girdiği zaman kahveci ona şunları söyledi:

– Dün gece yatsı ezanından sonra nerelere kayboldun be İdris? Amerikalı iki seyyah geldi resimlerimizi çektiler. Tercüman onlara Nurlu Dede'nin hikâyesini anlattı. Tuhaf bir ışık yaktılar. Nurlu Dede'nin mezarının resmini çektiler. Senin de resmini çekmek istediler, aradık, sen meydanlarda yoktun.

Tan, 6 Kasım 1935

MEMO

Asıl ismi Mehmet'ti. Lisede beraber okurken en büyük derdi ismi idi. Bir gün merasimle kürsüye çıkmış, bu ismin dar bir pabuç kadar kendisini taciz ettiğini ilan etmiş ve bu çok sofu ve yumuşak ad yerine kendisine kısaca "Memo" dememizi rica etmişti. O günden sonra kendisine Mehmet diyenlere cevap vermemiş ve bütün vazife defterlerine, hatta imtihan kâğıtlarına da Memo'luğunu imzalamıştı. Ve bu yüzden az kalsın mektepten kovulacak olmuştu.

Bence hakikaten bu isim ona güzel dikilmiş bir elbise kadar yaramıştı; değil anasının babasının nasıl olup da ona Mehmet adını verdiklerine, bizim onu o vakte kadar niye Memo diye çağırmadığımıza hayret ediyordum.

Memo cin gibi, şeytan gibi bir çocuktu. Hiç kimsenin aklına gelmeyen buluşları, fikirleri ve Nasrettin Hoca namı altında hepimizin katılarak dinlediğimiz ayaküstü icat ettiği fıkraları vardı. Senede iki defa talebelerine tebessüm etmek lütfunda bulunan mektep müdürümüzün tebessümlerinden birisini o, bir gün kahkahaya çevirmişti. Yalnız bizim sınıfa sığmayıp taşan, küçük, büyük sınıflara, bütün mektebe sirayet eden bir neşesi ve içlerinde garip bir ışık parlayan simsiyah gözleri vardı. Memo lisenin son sınıflarını başka bir memlekette bitirmeye gittiği zaman hepimiz üzülmüştük. Hatta Memo'nun mektebi terk edişi kapıdan kuş uçurtma-

yan tatlı sert kapıcımız Recep Ağaya iki iri damla gözyaşına mal olmuştu.

Aradan beş-altı sene geçtikten sonra bir gün Memo'ya Paris'te rastlayışım çok tuhaf oldu. Bir kahvede oturuyordum. Mektup yazmak için kâğıt kalem istedim. Her sayfası kahvenin ismini taşıyan blokun mukavva kapağının içinde gözüme eski Türkçe bir yazı ve karalama çizgiler ilişti. Bu sinirli ve okunaklı yazıyı derhal tanıdım. Memo'nun yazısı: "Gâh girerim meyhaneye dem çekerim hak için/Gâh girerim medreseye ders okurum kime ne?" Daha altında karalanmış bir resim ve "Konfüçyüs ya resulallah!" ibaresi. İlk işim garsona buraya bu yazıları yazan adamı tanıyıp tanımadığını sormak oldu. Garson güldü ve:

– Yaman bir Türk! dedi. Bana muhakkak Türkçe öğretmek istiyor. Daha demin yukarı çıkarken gördüm.

Derhal kahvenin üst katına çıkıyorum: Memo!.. Orada bir şeyler karalıyor, kendimi tutamayarak üç-dört masa öteden bağırıyorum:

– Memo!..

O hayretle başını kaldırıyor. Birdenbire beni tanımıyor; halbuki o hiç değişmemiş, yalnız uzamış da uzamış ve gözleri bir o kadar daha fazla parlıyor. İkimizi de bir gülme alıyor ve bir tek kelime söylemeden katılırcasına gülüyoruz. Ben birdenbire mektup kâğıtlarının mukavvasında gördüğüm Konfüçyüs'ü hatırlıyor, hem gülüyor, hem soruyorum:

– Bu Konfüçyüs de nereden çıktı Memo?

– Hangi Konfüçyüs?

– Şu mektup kâğıtlarının mukavvasındaki!.. Seni bana o Konfüçyüs gönderdi işte!..

Memo'yla yine delicesine gülmeye başlıyoruz. Memo masanın üzerine müthiş bir yumruk yerleştiriyor ve kahve sakinlerini ürküten bir sesle bağırıyor.

– Yaşasın Konfüçyüs!.. Bayılıyorum bu herife zaten...

Gülme faslı nihayet bitiyor. Memo gözlerimin içine bakıyor ve:

– Benim güzel ismim. Bana güzel ismimi getirdin. Ona hasret kalmıştım. Fransızlar bana ne diyorlar biliyor musun? Seyfeten!..

– O da nesi oluyor?..

– Ay sen benim dedemin adının Seyfettin olduğunu bilmiyor musun!.. Fransızlar biliyor da senin haberin yok.

Neden sonra birbirimize Paris'te ne aradığımızı soruyoruz. Memo liseyi bitirdikten sonra Avrupa imtihanlarına girmiş, kazanmış, Sorbon'da ruhiyat yapıyor. Benim resmi bırakmadığıma seviniyor. Ve bana Paris'e geleli dehşetli surette kendisinin de resme merak saldığını söylüyor. Resme ait birçok kitap okumuş ve sergilere gitmiş. Yeni resamların en aykırılarına bayılıyor. Memo'da bir şeye dikkat ettim? Konuşurken mütemadiyen gözlerimin içine bakıyor ve mütemadiyen mevzu değiştiriyor ve birden damdan düşercesine ortaya bir fikir salıveriyor. Fransa'da en çok sevdiği şeyden, tramvay memurlarının bilet kesmek için kullandıkları ve zımbalı bir defter kâğıdının koparılırken çıkardığı sese benzeyen bir ses çıkaran makineden söz ederken birden durdu ve bana şu tuhaf suali sordu:

– Sen niçin beni çok seversin bilir misin?

– Fransa'da sevilecek şeyleri çok iyi intihap ettiğin için!..

– Bilemedin!.. Sen beni gözlerim, şaşı gözlerim için seversin de, farkında değilsindir...

Ben onun bu garip keşfinden afallayarak:

– Evvela benim seni çok sevdiğimi, sonra da senin şaşı olduğunu sana kim söyledi.

– Şaşı değil de şehla diyelim... Fransızlara şehlanın ne demek olduğunu anlatmaya imkân yok. Dostum, şarklı şehla gözü severken neyi ispat eder bilir misin?.. Seni çok alakadar edecek bir meseleyi, bir noksanı, bir sakatlığı, bir tenasüp yoksunluğunu yani "deformation"u sever. Şarklı soğuk hendeseden hoşlanmaz. Ayaklarını gözbebeklerin içerisine sokup muntazam daireler çizen pergelin sarahatinden hoşlanmaz. Gözbebeklerimin bir parçacık, ama yalnız bakışa tesir edecek hafifçe mütenazır olmayışını sever. Tenazuru kolay bulur. Dostum bu şehla meselesinden koca bir cilt kitap çıkar. Hele yeni resim cereyanlarını, onlardaki nispetsizliği izah için birebirdir.

O günden sonra Memo'yu Paris'te iki defa daha gördüm. İkinci görüşüm bir hafta sonra, üçüncü ve son görüşüm iki ay sonra oldu. Onu Paris'te ilk gördüğümde bende bıraktığı tesir bir parça bulanıktı. İkinci görüşümde onun hasta bir ruh sürüklediğinin farkına vardım. Donuk gri bir gündü. Her renk çatı ve kiremit kırmızısına iyi giden bu donuk gri gök, ılık bir yaz yağmuru hazırlıyordu. Kahvenin önünde yola doğru uzanan masalardan birinde oturuyorduk. Memo bir aralık bana kahvenin önündeki sıska ağaçlardan birisine dayanmış, üstü başı temizce fakat başıboş bırakılıp uzayan genç sakalları ve etrafıyla hiçbir şekilde alakadar olmayışıyla göze çarpan bir adam gösterdi:

– Ne tuhaf adam, tam bir senedir ona bu kahve önündeki ağaçların dibinde aynı vaziyette dururken rastlıyorum. Hiç kimse ile konuştuğunu görme-

dim. El açıp dilenmiyor da. Kimdir, neyin nesidir, müthiş anlamak istiyorum. Garsonlara sordum. Onlar da benim kadar biliyorlar. Ben onun adını "Dom'un Gölgesi" koydum. Onun duruşu, yüzü ve belki de bu ısrarı müthiş hoşuma gidiyor. Gitgide onun avuç açmaya cesaret edemeyen bir dilenci olduğunu anlıyorum.

– Muhakkak... Madem seni bu kadar alakadar ediyor. Ona birkaç frank sadaka veriver.

Memo birden bozuluyor, rengi atıyor:

– Sadaka mı!.. Sadaka? Dünyanın en iğrenç kelimesi. Ben bu adamcağızı enikonu sevdiğimden bahsediyorum. Sen ona sadaka vermemi tavsiye ediyorsun! Ömürsün...

Memo sustu. Ve gri göğün sabahtan beri bulutlardan sessizce emdiği yağmur, ılık ve bol bir yaz yağmuru başladı. Kahve önünde oturanlar telaşla iskemlelerini geriye çektiler. Yoldan geçenler azaldı. Memo'ya baktım, onun gözleri ağacın altındaki sakallı gençte idi. Tuhaf şey! İki dakikada insanı sırılsıklam edecek kadar iri taneli yaz yağmuru sakallı adama vız geliyordu. Yakalarını bile kaldırmak zahmetine girmeden yine pabuçlarının ucuna bakıyordu. Memo'nun ona bakan gözlerinde müthiş bir humma, bir arzu yanıyordu. Adamcağızın yağmura aldırmayışı kahve sakinlerinin hepsinin gözüne çarpmıştı. Bütün gözler ona çevrilmişti. Memo'ya baktım: Adamcağızın ıslanışını büyük bir zevkle seyrediyordu. Sağnak daha dinmemişti. Memo birdenbire fırladı. Ben "Nereye Memo?" diye bağırdım, duymadı bile. Onun sağnağın altında ıslanan adama doğru koştuğunu ve sonra ellerine sarılıp ıslak alnından öptüğünü gördüm. Kahvede birçokları bu garip sahneye şahit olmuşlardı ve masa komşularımız, bir onun boş iskemlesinde duran şapkasına

bir de tuhaf tuhaf yüzüme bakıyorlardı. Memo'nun başını çevirip kahveye bakmadan köşeyi dönüp kaybolduğunu gördüm. Şapkasını da, beni de kahvede unutup gitmişti.

Tam iki ay Memo'yu görmedim. Aklım onda, şaşı olduğunu iddia ettiği siyah gözlerinde idi. Günde birkaç defa kahveye uğruyor, garsona onu sormaya cesaret edemeyerek gardropta asılı şapkasını alıp almadığına bakıyordum. Bir gün onu yine kahvenin üstünde bir şeyler karalarken buldum. Beni büyük bir sevinçle karşıladı: Memo bir hayli zayıflamıştı, ince kemikli yüzü, gözleri, gözbebekleri uzamıştı. Birden cebinden bir mektup çıkarırken:

– Sen hiç hayatında sevdin mi? diye bir sual savurdu.

– Çoook! Niçin sordun Memo?

– Hiç! Laf olsun diye. Ben hayatımda nişanlımdan başka herkesi ve her şeyi sevdim. Şimdiye kadar bana nişanlı olduğundan hiç bahsetmemişti. Bir ay oluyor. Ona uzun bir mektup yazmış, o zaman içime çöken durgunluğu, etrafıma karşı bigâneliği ona anlatmak için bir hayli edebiyat yapmıştım. Bu mektubumda ona "İçim bir kâğıt olsaydı, ondan ufacık beyaz kayıklar yapar ırmağa atardım" demiştim. Sen misin içini kâğıt yapıp dereye atarak israf eden. Bak nişanlım bana ne diyor?

Bana uzun bir mektubun son cümlesini gösteriyor:

– "Sevgili Memom, benim içim bir kâğıt olsaydı mektup yazar sana gönderirdim."

Memo yine gözlerini gözlerime dikiyor ve:

– Nasıl?.. diyor. Sen hiç böyle sevdin mi?.. İşin tuhafı bu mahluka sevmeyi ben öğrettim.

kat o tuttu dünyada sevilecek daha bir sürü şey varken beni sevmeye kalktı!

Memo birden kalktı. Portakal renginde keten perdelerin çırpındığı pencerelerden birisine yaklaştı. Keten perdeyle oynuyor, boynuna doluyor, alnına sürüyor ve bir çiçek koklar gibi onu derin derin kokluyordu. Yanına yaklaştım. Hem perdeyi kokluyor, hem gözlerini kırpmadan yola bakıyordu. Hâlinde apaşikâr bir gayritabiilik vardı:

– Nen var Memo? dedim.

– Hiç! dedi. Ben keten perdeleri çok severim. Ne tuhaf. İnsanın muhakkak bir insanı sevmesi şart değil a!

Aklıma onun "Dom'un Gölgesi" adını verdiği genç sakallı adam ve gidip onu yağmur altında alnından öpüşü geldi:

– Memo, dedim. Doğru ama sen niçin gidip o adamcağızı kucakladın.

Keşke sormasaydım. Bu söz onda hiç tasavvur edemediğim bir akis yaptı. Beş dakika ne benim yüzüme baktı ne bir kelime söyledi. Yalnız birden umacı görmüş bir çocuk gibi Memo ellerime sarıldı ve tanımadığım bir sesle:

– Geliyor! dedi.

– Kim? Kim geliyor? Nen var Memo?

Tir tir titreyen parmaklarıyla bana kahvenin karşısındaki ağaçların birisine dayanmış, yine bir domuz inadıyla pabuçlarının ucuna bakan adamcağızı g··steriyor. Ve ellerimi kıracakmış gibi sıkarak ba··arıyor:

'ır beni bu adamdan kurtar.

›n eden bir sesle:

'im bana musallat etti Allah aşkı-

qörüyorum. Hele sana dün ak-

anlatsam cıldırırsın. Dün eve

bu ey
larımız;

gece yarısı döndüm. Merdivenden çıkarken aklıma garip bir şey geldi: Odamın kapısını açtığım zaman kendimi, tıpkı bana benzeyen bir adamı, yani aynada görebildiğim kadar ben olan bir adamı odamda oturuyor bulsam ne yaparım?.. Kendim de bu tuhaf düşünceye gülüyor ve bu saçmalardan vazgeçmeyi kendi kendime tavsiye ediyorum. Fakat odamın kapısını açarken içimde ufak tefek bir korku var... Kapıyı açmamla müthiş bir feryat koparmam bir oluyor. Odamda iki kişi var. Bunlardan birisi ben, öteki de nah şu karşıdaki herif. Feryattan sonra ikisi de yok oldular. Fakat ben onları, kendimi ve bu sakallıyı seni gördüğüm gibi gördüm.

Memo sinirli bir hareketle şapkasını kaptı ve deli gibi kahvenin arka kapısından çıktı gitti. Onu bir daha görmedim. Paris'teki Türk talebelerinin hiçbirisiyle görüşmüyordu. Neden sonra müfettişlikten onun İsviçre'de bir sıhhat evinde sinirlerini tedaviye çalıştığını öğrendim.

Yücel, Aralık 1935

MEMO VE DAĞLAR (1)

Size "Çer" kasabasının nerede olduğunu söylesem, harita üzerindeki yerini göstersem, tutup Memo'nun da kim olduğunu soracak ve nüfus kâğıdını görmek isteyeceksiniz. Halbuki bu hem uzun sürecek, hem de yeryüzünde olup biten şeylere masal ve masallara da olup biten şeylerin ta kendisi imiş gibi bakmadıkça içi rahat etmeyenlerin canını sıkacak. En iyisi mi size sadece "Çer"in bütün Anadolu kasabaları gibi bir kasaba ve Memo'nun da bütün insanlar gibi bir insan olmadığını söyleyip geçmek olacak.

Memo'yu ilk defa İstanbul'dan Marsilya'ya giden iki bacalı muazzam bir gemide görmüştüm. Aynı vapurda Fransa'ya tahsile giden yedi sekiz Türk genci daha vardı. İki bacalı bir gemi ile Avrupa'nın herhangi bir şehrine tahsile gitmek keyifli bir şeydir.

Bu gemi yıllarca özlenmiştir. Sayısız kamara pencerelerinin hepsi ayrı ayrı zihnimizi çelmiş, bilhassa bizim gibi sahil çocuklarının içini altüst eden seyahatler vaat etmiş; bazen her kıvrımından şehvet sızan bir kadın gibi gezinerek, bazen belirsiz göz kırpmalarıyla mütemadiyen bizi çağırıp durmuştur. Bu kadar özlenen bir geminin yalnız bacaları değil, kamarotların çekik gözleri, kapısı açık kalan bir kapıdan kamaradaki yatağın üzerine asılı duran genç kız fotoğrafı, yemekte bol bol içilen en

adisinden kırmızı şarap, kıranta Ermeninin başını gözünü yararak konuştuğu Fransızcayı benekleyen Pariz'in sonundaki "z" İnsanların içini dışına getirene kadar sallayan ve Memo'nun tabiriyle cılkını çıkartan deniz... Her şey, herkes güzeldir, güzel olmaya mahkûmdur.

Memo'yu, hiçbirimize benzemediğini söylediğim bu taşkın delikanlıyı, bu sıcak seyahat havası içerisinde tanıdım.

İstanbul'dan Marsilya'ya tam altı günde gitmiştik. Camlı köşklerde kuşsütü ve kuru üzümle beslenerek mevsimsiz açan çiçekler gibi...

Memo ile dostluğumuz bu özlü seyahat havası içerisinde birkaç gün geçmeden gayritabii niyetlerle boy atmış, serpilmişti.

Memo her aklından geçeni söyleyecek ve derhal yapacak kadar taşkın bir çocuktu. İşin kötüsü aklından geçenlerin ekseriya garip oluşu idi. Kendisiyle henüz tanışmıştık, bana gayet ciddi bir tavırla Fransa'ya ne tahsiline gittiğimi sordu. Ressam olduğumu öğrenince kahkahalarla gülmeye başladı:

– Ne tuhaf! dedi. Ben de sizi zencefil veyahut sinameki ticaretiyle meşgul zannetmiştim!..

Benim şaşırdığımı görünce, kırk yıllık ahbapmışız gibi koluma girdi:

– Bunda kızacak ne var ki?.. diyordu. Ben ilk tanıdığım kimselere hep böyle münasebetsiz şakalar yapar ve hemen hepsine sinameki ticaretiyle meşgul olup olmadıklarını sorardım. Bakın, şu direğin yanından denize bakan keçi sakallı adamcağıza da bir süre önce aynı şeyi sordum. O da sizin gibi şaşırdı, fakat yanındaki hatun fena halde kızdı ve bana:

– Evet kocam hakikaten sinameki ticareti ile meşguldür, beğenemediniz mi, demez mi?..

Sonradan kamarottan öğrendim. Abbas Ağa hakikaten sinameki ve emsali gibi maddelerin komisyoncusu değil mi imiş?.. İsmi de Abbas! Ne şeker şey!..

Memo hem anlatıyor, hem de etrafındakilere korkunç bir hastalık gibi derhal sirayet eden kahkahalar savuruyordu.

Memo, yolculuk boyunca bu zata musallat oldu ve aslen Acem olduğu halde İstanbul'da yerleşen komisyoncunun ismini Ebbas'a çevirerek ve bu ismin peşine bir sürü nükte takarak gözlerimizi yaşartana kadar bizi güldürdü.

Marsilya'da yollarımız ayrıldı ve aradan seneler geçti... Biz Lyon'da kalmıştık, Memo Gronovill'de okuyordu. Arasıra mektuplaşıyorduk... Ben ona uzun mektuplar yazdığım halde, o bana telgrafik satırlarla cevap veriyordu. Türk talebeleri kafile halinde Lyon'a geliyorlardı. Fakat Memo bir defa bile onlarla gelmedi, uzaktan uzağa kahkahalarını duyuyorduk. Bütün Türk talebeleri gibi Fransa'ya gider gitmez o da lisan öğrenmek için vilayetlerin birinde liseye leyli girmişti. Liseye girdiğinin haftası Fransız çocuklarından şikâyete başlamış, birçok kavganın kahramanı kesilmişti. Bir hafta talebe müfettişliğine şu mealde bir telgraf çektiği söyleniyordu:

– Beni bu liseden alın. Fransızlar gece uyurken çok garip sesler ve kokular neşrediyorlar. Ben buralarda duramam!

Bir gün Fransız çocuklarıyla yine bu yüzden kavga ederken birdenbire onları bırakmış ve gayet sakin bir tavırla kavgayı seyreden Türk talebelerinden birisine yaklaşarak çocuğa ömründe yemediği korkunç bir tokat aşk etmişti! Bir Türkün dört-beş Fransızla kavga etmesini seyre dalan arkadaşın sabrı, Memo'yu çileden çıkartmış olacaktı...

Memo, Fransa'ya şarapçılık tahsiline gönderil-

diği halde edebiyat yapıyor ve bu iki iş arasında hiçbir münasebet görmeyen arkadaşlarına:

– Dünyanın en tadına doyum olmayan sarhoşluğunu yalnız birkaç şiirde bulduğunu söylüyor ve en tükenmez sarhoşluğun, yalnız en büyük ediplere müyesser olduğunu iddia ediyordu.

Onu şarapçılıktan vazgeçiren şiirlere gelince, bunlar Yunus Emre'dendi. İşin tuhafı Memo'nun Yunus'u Fransa'da keşfetmesi olmuştu. Yunus'a daha ilk şiirini okur okumaz vurulmuş ve hemen hemen bütün şiirlerini ezberlemişti. Yunus, dünyasına girer girmez ilk işi şarapçılık tahsilinden vazgeçmek olmuş ve sırf acep yeryüzünde Yunus'tan büyük şair var mıdır diye edebiyat yapmaya karar vermişti. Fakültede profesörlerden birine Yunus diye bir şair tanıyıp tanımadığını sorup da menfi cevap alınca:

– Muhterem profesör, bilseniz size ne kadar acıyorum!.. demişti.

Yunus'u tanımayan birçoğuna da:

– Ne bahtiyarsınız! Size gıpta ediyorum, yanı başınızda yepyeni bir âlem sizi bekliyor, diyordu. Memo'yu çok seven ve onun zevkine itimat eden profesörlerden birisi bu hayranlığın gelip geçici bir şey olmadığını görünce merak etmiş ve Memo'dan birkaç tercüme istemişti.

Memo aylarca Yunus'tan tercümeler yapmaya çalışmış ve işin içinden çıkamayacağını, Yunus'u tercüme etmenin imkânı olmadığını anlayınca profesöre:

– Maalesef sizlere hâlâ acıyorum, çünkü Türkçe bilmedikçe hiçbir zaman Yunus'u anlayamayacaksınız, demiş.

Bu gözlerim dost yüzüne
Baka geldi baka gider.
Benim gönülcüğüm ey can
Çıka geldi çıka gider.

Dost bahçesinin gülleri
Koka geldi koka gider.
De ki geldi gidenlerin...

Bütün şiirlerin bel kemiğini teşkil ettiğini ve bunların da tercümesine imkân olmadığını izaha çalışmıştı. Bir gün yine birkaç profesörün huzurunda ondan bahsederken coşan Memo:

– Garpta henüz Yunus'un pabuçlarını bağlayacak bir şaire rastlamadım, demiş. Sonra deli gibi gülmeye başlayarak:

– Zaten Yunus'un pabuçlarını bağlamanın imkânsız olduğunu ve buna sebep olarak da Yunus'un yalınayak, başı kabak dolaştığını ve belki de hayatı boyunca bir çift pabuç yüzü görmediğini ileri sürmüştü.

Memo garp şairleri arasında yalınayaklısına rastgelmediğini ve bu yüzden onların edebiyatının nasırlarla dolu olduğunu, kösele koktuğunu iddia edecek kadar işi azıtmıştı. Yunus'un ayakları hakkında tiradlara girişirdi. Yalınayak toprağa değen ayaklar arasında, ben Yunus'un ayakları kadar toprak kokanına ve de onunki kadar toprağın sırrını vücuda nakledenine rastlamadım. Yunus'un şiirinde beni çıldırtan toprak kokusudur. Bir çavdar ekmeği iştihası ile tüten buram burak toprak kokusu... Bu bir çift ayak, sanki, bir çift ince ve şeffaf kulak gibi toprağa dayanmış, toprağı dinlemiş ve bütün hayatı boyunca bu ayaklar toprağın lezzeti, bereketi, şehveti ve kasveti ile ürperip durmuş.

Memo ile mektuplaşıyorduk. Yunus'un aşağıdaki satırlarını bana bir mektupta göndereceğine onları dört-beş mektuba bölüyor ve aklı sıra bu ummanı bana damla damla sunuyordu:

Dünya donların soyucak
Yuyucu tenin yuyucak
İletip kabre koyucak
Acep nola benim halim

Eller gidip ben galıcak
Sinde yalnız olucak
Münkirle Nekir gelicek
Acep nola benim halim

Ne ayak tuta ne dilim,
Ne aklım kala ne bilim
Cevap vermez ise dilim
Acep nola benim halim.

Bray, Aralık 1935

MEMO VE YÜN ÇORAPLAR

Size Çer kasabasının nerede olduğunu harita üzerinde gösterirsem benden Memo'nun da nüfus kâğıdını soracaksınız diye korkuyorum.

Çer, Anadolu'nun ufak kasabalarından birisidir. Ben bu kasabada demiryolu işleriyle uğraşan ecnebi şirketin bürosunda tercüme işleriyle meşgul bir kâtibim.

Memo beni Çer'de görmeye gelen en sevgili arkadaşımdır. O benim on senelik dostumdur. Fakat yaşını sormak bir defa bile aklıma gelmemiştir. Liseyi de beraber okumuştuk ve günlerden bir gün Fransa'nın bir rüya kadar güzel parklarından birinde, liseden sonra izini bir aralık kaybettiğim Memo ile karşılaşıvermiştim. Fakat masallardaki tesadüfleri hatırlatan bu buluşma Memo'nun durup dururken ortadan kaybolmasıyla neticelenmiş ve neden sonra Fransa'da bozuk bir saat gibi sürüklediği sinirlerini tedavi edemeyen dostumun İsviçre'de tedavi altına alındığını öğrenmiştim... Taşkın dostuma deli demeye hiçbir zaman dilim varmadı.

Gerçi ben de "her aklından geçeni" söyleyen veya yapanlardan değildim, fakat bununla iftihar etmek şöyle dursun böyle olamamaktan müşteki idim.

Memo'yu belki bunun için çok seviyor ve onunla geçen günlerimi hasretle anıyordum.

Memo'nun Çer'e yakın vilayetlerden birinin lisesinde hoca olduğunu öğrenir öğrenmez ilk işim

ona bir telgraf çekmek ve yaklaşan sömestr tatilini Çer'de geçirmesini teklif etmek oldu.

Telgrafımdan iki gün sonra Memo'nun mektubunu getireceğini tahmin ettiğim trenden kendisinin çıktığını görünce, duyduğum sevinç ve hayreti düşünün...

Çer'in istasyonu kasabadan beş-on dakika uzaktı. Tren geleceği günler bizim dairenin muhasibi olan Beyaz Rusla istasyona kadar gitmek ve orada şirkete ait bazı eşyayı görmek mecburiyetinde idik. Kendisine Mösyö Tuşki adını verdiğim Beyaz Rus her trenden mektup beklemek illetine müptela idi.

Mösyö Tuşki'ye Memo'dan bahsetmiştim, ona telgraf çektiğimi ve ondan mektup beklediğimi biliyordu.

Benim posta ile zerre kadar alakadar olmayıp trenden inen bir gençle hararetli hararetli konuştuğumu, boynuna sarıldığımı ve,

– İlahi Memo! dediğimi duyunca geleni tanımış ve yanımıza gelerek:

– Ben de aptal gibi dostunuzu posta çuvalında arıyordum!.. demişti.

Memo'ya sempatik büro dostumu tanıttım. Beraberce kasabaya doğru yürümeye başladık.

Tuhaf şey! Memo gülmüyordu. Onunla Paris'te karşılaştığımız zaman gülmeye başlamış ve bütün gün deliler gibi gülmüştük. Sakız kadar beyaz ve ince gövdeleri gümüşten bir yaprak yığınına dalan nazlı kavakların çerçevelediği bir yoldan geçiyorduk... Memo susuyor, Mösyö Tuşki hem yürüyor, hem de karısından heyecanla beklediği mektubu okuyordu. Yol boyunca Memo'nun dikkatle birkaç defa Mösyö Tuşki'ye baktığını görmüştüm. Bu bakışlardan birisinin sonunda Memo durdu ve beni omzumdan yakalayarak:

– Nihayet buldum! dedi ve gülmeye başladı.

Ben de ona bulduğunun ne olduğunu sormadan gülmeye başladım.

Gülerek ona ne bulduğunu sorarken içimden "Hele şükür. Sinirlerini tedavi edelim derken Memo'nun kahkahalarını harap etmemişler" diyordum. Memo delicesine gülerek:

– Buldum, buldum diyordu, Mösyö Tuşki'nin kime benzediğini buldum. Mösyö Tuşki'yi istasyonda görür görmez çok iyi tanıdığım bir yüz hatırladım. Fakat kimin yüzü diye deminden beri kafa çatlatıyorum. Nihayet buldum dostum. Şarlo'ya. Şarlo'ya... Şarlo'ya tıpkı, Allah canımı alsın tıpkı...

Bu müşabehetten (benzerlikten), bu laubalilikten ve bilhassa bu kahkaha bolluğundan pek hoşlanmayan Beyaz Rus kaşlarını çattı. Ve mektubunu itina ile zarfına yerleştirdikten sonra:

– Müsaade ederseniz ben de dostunuzu birisine benzetmek isterdim, dedi. Benim bir kardeşim vardı, uyurken güler, gülerken uyurdu. Biz de onu İsviçre'ye göndermiştik. O da ordan arkadaşınız gibi aynı kahkahalarla dönmüştü. Evet tıpkı benim kardeşime benziyor. Aynı gözler, aynı gülüş ve aynı İsviçre doktorları! Ne tuhaf değil mi?..

Beyaz Rusu sonuna kadar büyük bir dikkatle dinledikten sonra Memo da kaşlarını çatarak:

– Kardeşinizin adı ne idi Mösyö Tuşki? diye sordu.

– Serj!

– Şimdi nerede?

– Onu bir kuduz köpek gibi öldürdüler.

– Kimler?

– Deli doktorları.

– Acayip! Fakat herhalde kardeşinizi deli olduğu için değil de, kudurduğu için öldürmüşlerdir...'

Bray, Aralık 1935

MEMO VE DAĞLAR (2)

– Bugün neler gördün bakalım Memo?

Tırnaklarıyla düşündüğünü iddia eden Memo, yine tırnaklarını kemiriyor... Ve bir çizgi haline gelecek kadar kısılmış gözüyle dalgın dalgın Beyaz Rusun yüzüne bakıyordu.

Beyaz Rus gülerek tekrarladı:

– Neler gördün bakalım? Anlat da biraz şu porsumuş yüreklerimize su serpilsin; dolgun göğüslü çoban kızları filan ha?..

Memo susuyordu. Bürodaki masa arkadaşım Beyaz Rusla elimizdeki kâğıtları bırakmış, Memo'nun bugün neler gördüğünü, hangi atla Ç...'nin hangi köylerini gezdiğini anlatmasını bekliyorduk.

Memo, on beşinden beri Ç...'de benim misafirimdi. Benim bürodaki vazifem onun güzel gezintilerine refakat etmeme mani oluyordu. Yalnız bazı tatil günlerini, Memo geleli iki defa beraber geçirebilmiştik.

Memo her gün başka bir at kiralıyor ve saatlerce Ç... köylerini dolaşıyordu. Akşama doğru büroya uğruyor ve bizim kasvetli odamıza sinen, rakam, pul, mürekkep, nefes kokusu üzerine Mösyö Troçki'nin dediği gibi hakikaten bir kova su serpiyordu. Memo'yu ilk Ç...'ye geldiği gün Mösyö Troçki ile beraber karşılamıştık.

İlk gün Beyaz Rus ona çok kötü bir tesir yap-

mış ve mutadı veçhile bu ilk tesiri saklamakta tereddüt etmemişti.

Geldiği günün akşamı yemek yerken Beyaz Rusa dönerek:

– Yarabbi ne kadar Şarlo'ya benziyorsunuz! Hele bıyıklarınız! Sonra mutad kahkahalarından birini savurarak:

– Fakat bereket versin ki, Şarlo size benzemiyor! demişti...

Aradan bir hafta geçmemişti ki, Memo ile Mösyö Troçki canciğer ahbap kesiliverdiler!.. Memo bu!

Memo'nun tırnaklarını kemirerek düşünmesi bir hayli uzayınca, biz onu dinlemekten vazgeçmiş ve yine başlarımızı önümüzdeki kâğıtlara karıştırmıştık. Birdenbire tasnif edilen kâğıtlardan çıkan hışıltının yerinden oynatamayacağı kadar ağırlaşan sükût üzerine zorlu bir yumruk indi. Memo'nun bir sinir düğümü hâlinde kenetlenmiş yumruğu!..

Yüreği önündeki masadan daha sağlam olmasaydı, Beyaz Rus dayanamadı.

– Çort! (şeytan alsın) dedi.

Mösyö Troçki'nin masasındaki yazı takımı, inen yumruğun dehşeti hakkında daha iyi bir fikir verebilmek için tir tir titrerken, Memo, kulaklarımızın zarını patlatacak kadar yüksek bir sesle:

– Ben bugün dağları gördüm.

Ben bugün Allah'ı dağlarda gördüm.

Ben bugün Allah'ı gördüm, dedi.

Bray, tahminen 1935

ŞÜPHE

– Mühendis bey bugün gelsin diye köye haber göndermiş. Geliverdim beyim...

– Mühendis bey bir saat sonra burada olacak, ister burada otur bekle, ister bir saat sonra gel...

– Allah ömürler versin beyim. Artık orasını zatıâlin bilir, dedi ve benim ona beklemesi için göstereceğim yeri sormadan çıkmak için büronun kapısına doğru ilerledi...

O zamana kadar tasnif etmekte olduğum evraktan başımı kaldıramamıştım, bu muti köylüceğizin yüzünü bile görmedim. Tam kapıyı açarken durdu. Bir parça tereddüt ettiğini ve sonra yine benim masama doğru geldiğini gördüm. Gözlerinde şimdiye kadar Çerkes köylülerinin hiçbirinde görmediğim kara gözlükler vardı. Büronun önünde pabuçlarını çıkararak içeri girişini, bütün köylerde görüp sevdiğim nakışlarla süslü beyaz çoraplarını ve bütün giyinişini bu kara gözlükler garip bir surette değiştiriyor ve bu masum köylü yüzüne kötü bir entrika kahramanı damgası vuruyordu.

– Zatıâlin belki bilirsin beyim... Acap bizim evrakın muamelesi bitti mi?..

– Hangi evrakın?

Kara gözlüğüyle, kemikli zayıf yüzüyle, insanın içine bulanık bir hava sıkıntısı veren köylüceğiz bir parça durakladı ve sonra kemikli parmaklarından

bir tanesini yüzüne götürerek künyesi sorulan bir asker sesiyle:

– Biz bundan beş ay evvel Balkuş'daki geçitte dinamiti patlatırken gözümüzü kaybettik de beyim... Onun kâğıtları... Merkezden cevap gelecekti...

Tasnif ettiğim kâğıtları bırakmış ve kara gözlüklü adamın gözlüğünün camları altına sinmiş acıklı bir hikâyenin kıvrılıp kaldığını sezer gibi olmuş ve kendi kendime:

– Tevekkeli değil... Siyah gözlüklü köylü görünce birden hayret etmiştim, diyordum.

Fakat ben Çerkes'teki büroya geleli daha bir ay bile olmamıştı. Bu dinamit kazasının nerede ve nasıl cereyan ettiğinden haberim yoktu. Merkezden gelen mektuplar arasında da ufak tefek bazı kaza geçirenlerin tedavilerine ait malumata rastgeliyordum. Fakat bundan haberim yoktu.

– Allah Allah!.. Gel şöyle otur da anlat bakalım dayı, kaza nasıl oldu?

– Zatıâlin defterlerde okumadın mı? Zabıt tuttular. İfademi aldılar. İstanbul'a yazdılar. Beni Çankırı hastanesine göndermişlerdi. Evvela gözlerimin ikisi kör oldu sanıyorlardı. Hastanede sağ gözümü açtılar. Ama sol gözümüzü kaybettik, işte...

Bilmem neden o aralık gözlüğünü çıkarmasına gönlüm razı olmamıştı, kaybettiğini söylediği gözün yerine korkunç bir boşluk, mosmor bir çukur yerleştirmiştim. Ona bir defa daha kazanın nasıl olduğunu anlatmasını söylerken kapı açıldı ve bizim muhasebeciyle beraber hat boyunda sürveyan olarak çalışan, deli dolu ve bir parça lüzumundan fazla neşeli, her aklından geçeni söylemeyi seven ve amelelere bir hayli sert muamele ettiği, çabuk iş gördürmeye muvaffak olduğu için büroda "İşgüzar" ismiyle çağrılan delikanlı içeri girdiler.

Benim masamın yanındaki iskemleye korka korka ilişen köylüceğiz onları görünce hemen ayağa kalktı. Hürmetkâr bir vaziyet aldı.

Muhasebeci onu görünce tuhaf bir tarzda yüzünü buruşturdu. İşgüzar da daha kapıdan girer girmez, köylüyü görünce:

– Ah yine mi sen!.. Bıktırdın, usandırdın be yahu!.. Hâlâ mı bu göz davası!.. dedi.

Köylüceğiz bu şikâyet dolu sözlerin ardında ezildi:

– Mühendis bey köye haber salmış... Gelsin diye.

İşgüzar daha ezici bir sesle:

– Kârlı işi görünce nasıl koşar gelirsin kâfir! dedi. Bir gözünü kaybetmiş! Laf! Göz dediğin çakı bıçağıymış sanki de bir yerde kaybetmiş!.. Hem de vazife uğruna kaybetmiş!.. Ulan yok mu, siz şeytana külahını ters giyindiren heriflersiniz. Ne Karagöz, ne Hacivatsınız siz...

İşgüzarın bir defa çenesi açılmıştı. Bana tuttu, çalıştırdığı köylüler arasında "ne yaman çarıklı erkânıharplere" rastladığını ve onların içinde gayet masum göründükleri halde mühendislere ne akla gelmedik oyunlar oynayanlar bulunduğunu anlatmaya kalktı. Ben onu istemeye istemeye dinlerken, bizim muhasip de arasıra onu tasdik ediyor ve karşımızda ezilip, kızaran köylünün utancını, kahrını, kemikli gırtlağından nasıl zorla yutkunduğunu görmenin azabı bana düşüyordu.

İşgüzar daha yüksek bir perdeden:

– İki yüz lira bir tek göz! Buldunuz kârlı işi! Allah şirkete bol para ve sizlere de adam başına dört, beş çift göz versin, verin dinamitin gözüne! Patlatın o canım, o ela gözlerinizi, sonra dayayın faturayı: Bir çift göz iki yüzden dört yüz lira... Oh babam oh!..

İşgüzar gitgide coşuyor, şirketin kazaya uğrayan amelelere verdiği para kendi cebinden çıkıyormuş gibi canla başla köylüye hücum ediyordu:

– Gözünü kaybetmiş! Laffff!.. Günaha girme hemşerim. Gel bu davadan vazgeç! Yahu şuraya bakın, bu gözün neresi kaybolmuş! Mis gibi göz...

İşgüzar kendine aitmiş gibi onun gözlüğünü alnına doğru kaba bir el hareketiyle kaldırdı: Köylü, birdenbire bol bir ışıkla karşılaşan gözlerini elleriyle kapamak istedi:

– Kapama bırak canım... Bey de görsün! Allah için söyleyin. Bu gözlerin hangisinde körlük alaimi var?

Köylü ezgin ve bitkin bir sesle:

– Çankırı doktorundan laporum var beyim. Sol gözümde nur kalmamış... Sen niye öyle sapasağlam olduğuna aldanıyon? Bir şeycikler görüyorsam, Allah ötekinin de nurunu alsın... Hem zaten...

İşgüzar, köylünün sözünü kesmeye yeltenirken bu sefer mühendis içeri girdi. Köylüyü görünce yarım yamalak Türkçesiyle:

– Gel anlat bakalım! Kaza hakkında verdiğin ilk izahatı merkez kâfi bulmamış. Bir daha şöyle etrafıyla anlatacaksın. Yalnız dikkat et. Hiçbir şey ilave etmeden ve çıkarmadan. Sonra karışmam, senin iki yüz lira tehlikededir ha!.. dedi.

Ve köylü İşgüzarın zehirli sözlerinden fena halde sarsılmış bir halde bütün teferruatıyla kazayı bir daha anlattı. Çankırı'da gördüğü tedavi, elindeki rapor ve hangisinin kör olduğunu bir türlü hiçbirimizin kestiremediği gözleri... Hepimizin içerisinde "Şüphe"yi çöreklendirmişti.

Aradan birkaç ay geçti. Onu kara gözlüğüyle dört-beş defa büroda gördüm. Şimdiye kadar ben-

den şüphemi kendisine gösterecek bir kelime işitmediği için birkaç defa bana dert yandı. Bütün büroda çalışan memurlar tarafından muhayyel oldukları ileri sürülen karısının ve çocuklarının sefaletini anlattı, mühendis iyi yürekli ve vazifesini seven bir adamdı. Köylünün gözünün görmediğine çoktan inanmıştı da. Merkeze yazıldı, çizildi.

Ve zavallı köylüceğizin iki yüz lirasından ümidini yavaş yavaş kesip bir aydır büroya uğramadığı bir sırada o aralık Çerkes havalisinde yapılan hat boyundaki ameleye mahsus dispanseri teftişe çıkacak başhekimin bu ameleye sakat gözü hakkında kati bir rapor vereceği tespit edildi. Onun köyüne haber göndererek, bir ay sonra muhakkak büroya gelmesi lazım geleceğini bildirdik.

Şirketin şişman doktoru geldi ve şişman çantasından bir sürü parlak aletler çıkarırken bizim kara gözlüklü köylüceğiz kapının önünde pabuçlarını çıkarmayı unutmadan ve parmaklarının ucuna basa basa içeri girdi.

Fakat bir aydır görmediğimiz köylüceğiz korkunç bir surette zayıflamış ve sararmıştı. Bir ameliyat masasına oturuyormuş azabıyla doktorun karşısına oturdu. Bütün büro memurları, hademeleri ve hatta aşçı kadın, kapıcımız ve doktor, köylünün etrafında heyecandan kıpkırmızı bir halka çizmiştik.

Köylüyü iskemlesine içi kemik dolu bir çuval gibi çökerken gördüm. Yüzünde hayattan eser yoktu. Şişman doktor hem bir şarkı mırıldanıyor, hem de elindeki aynayı temizliyordu.

Nihayet rahat ve yusyuvarlak sesiyle:

– Çıkar bakalım, ağam şu murdar gözlükleri... dedi.

Köylüceğiz elini kaldırmak istedi; fakat boğazında bir yumruk düğümlendi. Ve daha sonra eli

kuru bir kemik parçası gibi boğuk bir sesle iskemlenin üzerine düştü.

Şişman doktorun yusyuvarlak sesi birden sipsivri kesilmişti:

– Allah Allah!.. Ne oluyorsun canım? Seni sünnet etmeye gelmedik ya!

Şişman doktor, tombul parmaklarıyla, göğsü bir körük gibi soluyan köylünün kara gözlüğünü kaldırır kaldırmaz, hepimiz haşiyetle geri çekildik. Aşçı kadın bir çığlık koparıp olduğu yere yıkılıverdi: Köylünün, körlüğüne bir türlü kimsecikleri inandıramadığı sol gözünün yerini mosmor bir çukuru yeni kapanmış bir yara çerçevelemiş, öteki sağlam gözünden iri ve koskocaman bir damla yaş yuvarlanıyor ve sivri elmacık kemikleri arasında kayboluyordu...

Kültür Haftası, 25 Mart 1936

TUHAF ADAM

Onunla üç ay Anadolu'nun ufak bir kasabasında aynı büroda çalıştık. Aynı evde oturduk. Her sabah bizi işe götüren yolun en az çamurlu tarafını birer kaptan gibi beraber keşfediyor, güneş karşı sokaktaki telefon direğine bir elmaşekeri gibi saplanıp kalana kadar beraber çalışıyorduk.

İşimizin başımızı aştığı, büroda gece yarılarına kadar kaldığımız oluyordu. İşi benimkinden kat kat daha zor ve mesuliyetli idi. Fakat onun bir defa olsun kaçındığına, homurdandığına, baştan savma iş yaptığına rastgelmedim.

Ben, onun kadar çalışkan bir adam görmedim.

İşlerin gece yarılarına kadar sürdüğü zamanlar da oluyordu, demiştim. Bir gece onu bir türlü sonu gelmeyen hesaplarıyla bırakıp eve dönmek istedim. Beni bırakmadı. İşini bitirene kadar bekletti. Sebebini sordum. Yalnız eve dönmekten çekindiğini söyledi, neden sonra onun gece yarısı yalnız eve dönmeye cesaret edemediği anlaşıldı. Halbuki evimiz büroya çok yakındı ve geçen sene çarşıya kadar inen kurtlar, bu sene o sevdadan vazgeçmişlerdi. Fakat ufak cep lambalarımızın sıska ışığına adımlarımızı ve gölgelerimizi sığdırmaya çalışarak geç vakit eve döndüğümüz geceler dostum en ufak bir gürültüden sarsılıyordu.

Ben onun kadar korkak bir adam görmedim.

O bu kasabaya geleli bir sene olmuştu. Geldiği zaman orada içtiği ilk su bardağının dibinde bir parça beyaz toz bulunca, suya kireçli damgasını basmış ve bütün bir sene ağzına bir damla su koymamıştı. Susuzluğunu meyve ile gideriyordu. Israrlara, alaylara kulak asmadan susuz yaşamaya devam etti.

Ben onun kadar inatçı bir adam görmedim.

Bir aralık bizim işlerimize bakan odacıya yol verdiler. "Odacı sekiz saatlik köyüne nasıl yaya gidecek?" diye onu bir tasadır aldı. Ne yapıp yaptı, şirketin o günlerde bir türlü müşteri bulamayan ihtiyar beygirini odacıya hediye olarak vermenin kolayını buldu. Maaşı onunkinden üstün olanlar emektar odacıya birer sigara parası verirken, o çıkardı, üç lira birden verdi.

Ben onun kadar cömert bir adam görmedim.

Her hafta İstanbul'daki karısından ve çocuklarından mektup alıyor, bu mektupları açarken gözleri doluyor, okurken sevinçten elleri titriyordu. Mektupların içerisinden bazen bir kitap arasında kurutulan renk renk çiçekler çıkıyordu. Onları ne büyük bir itina ile alıyor ve çekmecesinde saklıyordu! Çocuklarına, kasabanın kunduracısına bin bir itina ile ısmarladığı pabuçları gönderirken pabuçların mantarları altına gümüş bir yirmi beşlik sıkıştırırdı.

Ben onun kadar iyi bir baba görmedim.

Bu adam bir Beyaz Rustu. On dört senedir Türkiye'de bulunuyordu. Türkleri, sahici bir sevgiyle seviyor, bilhassa Türk polisiyle, Türk doktorlarına olan sonsuz takdirlerini her vesile ile tekrarlıyordu.

Ben Türkçeyi onun kadar fena konuşan bir adam görmedim.

Dostum bir Beyaz Rustu, uzun bir kış gecesi bana Kızıllarla aralarında olup bitenleri anlattı. Beş kardeşmişler. Beşi de o aralık zabit imişler. Kızıl-Beyaz boğuşunda dört kardeşinin de, gözlerinin önünde öldüğünü görmüş. O da bütün beyazların, Kızıllara taşıdıkları kini güdüyordu. Fakat ben bu kıpkırmızı kini arasıra yine Kızıllara karşı duyduğu ufak bir sempatinin serinlettiğini hisseder gibi olunca ona şöyle bir sual sordum:

– Yarın kasabanın meydanında bütün dünya sporcuları toplansalar ve müsabakalar yapsalar, kimlerin kazanmasını isterdiniz?

Dostum hiç düşünmeden fakat birdenbire kulaklarına kadar kızararak:

– Kızılların! dedi.

Ben onun kadar erkek bir adam görmedim.

Tan, 27 Nisan 1936

KÂŞİF

Amerika haritalarında bir sinek gözü kadar ufak bir nokta ile gösterilen Tongo-Tonga şehrinin belediye meydanında büyük bir kalabalık toplanmış. Müthiş bir sabırsızlıkla, saatlerden beri önlerinde esrarengiz kıvrımları dalgalanan yeşil kadife perdelerin açılmasını bekliyorlar. Kalabalık ve sabırsızlık, bir çığ gibi büyümekte. Bakıyorum, kalabalığa karışanlar içerisinde benim gibi işin ne olduğundan henüz haberleri olmayanlar var. Soruyorlar:

– Ne var? Bu kalabalık ne oluyor? Bu kadife perdelerin arkasından ne geçecek?

Sorana belediye binasının duvarındaki muazzam afişi gösterdiler. Üzerinde şunlar yazılı:

"Cihanşümul bir şöhreti haiz olan şarklı kimya profesörü Civan, çiftçi diyarı olan memleketimizi sonsuz bir refaha kavuşturacağı yüzde yüz olan büyük keşfini bugün bütün Tongolulara ilan edecektir!"

Ve neden sonra binlerce insanın göz ve kulak hâlinde dalgalandığı meydanın sonunda kadife perdeler ağır ağır açılmaya başladı. Kadife perdeler arkasında ultra kübik bir kimya laboratuvarı önünde muazzam bir kürsü yükseldi. Muhteşem potalar, kıvrım kıvrım kıvrılan borularla Profesör Civan, keşfinin makineye dayandığını mükemmelen gösteriyordu. Hürmet telkin eden sakalları ve gök gürültüsünü andıran sesiyle, profesör söze başladı:

– Tongolular! Bir inek ve koyun memleketi olan memleketinizi refaha kavuşturacak olan keşfim, Tongo Krem'den başka bir şey değildir. Bildiğimiz sütten, bir dakikada, herkesin, hatta çocuklarınızın bile hazırlayabileceği bu esrarengiz kremi keşfetmek için, tam 50 sene uğraştım! Geliniz, Tongolular, yaklaşınız, Tongo Krem'i tadınız, ne olduğunu öğreniniz ve zengin olunuz!

Profesör Civan'ın keşfettiği kremden ben de bir kaşık tattım: Bu, halis bir Silivri yoğurdundan başka bir şey değildi!

Fakat Tongo Krem'in yoğurt olduğunu Amerikalılar öğreninceye kadar, Tongolular Profesör Civan namına on metre boyunda bir heykel dikmişlerdi!..

Tan, 4 Haziran 1936

BİR FİL ÖLÜYOR

Dün yolda giderken yanıma saz benizli bir adam yaklaştı ve:

– Selam verdim, dedi. Boyunbağım olmadığı için almadılar!

Kravatsız, pörsümüş yakalarını sarsan sinirli kahkahasını bir kadeh absent gibi birden yuvarlayan yabancıya sordum:

– Kimlere selam verdin de almadılar?

– Arkadaşlarıma, dedi.

– Allah Allah dedim.

– Arkadaş da yalan, dedi.

Ve sonra "arkadaş" kelimesini iğrenerek tükürürcesine:

– Ben daha evvel defolup gidecektim buralardan, dedi. Fakat bugün "rüşvet değildir deyu" selamımı almayan arkadaşlarım mani oldular, "şakın ha" dediler, "burası hiç olmazsa kendi memleketindir. Yabancı bir diyarda aç kalsan sana kimse bir dilim ekmek bile uzatmaz!" dediler. Gitmedim. Ve ne yalan söyleyeyim arkadaşlarım sözlerinde durdular. Ve birkaç sene bana uzatacaklarını evvelden vaat ettikleri bir dilim ekmekle yaşadım. Fakat artık ne onlarda bir dilim ekmek uzatacak el ve ne de bende uzanıp alacak takat kaldı.

Ve sonra bu saz benizli yabancı:

– Siz filleri sever misiniz? dedi.

– Niçin sordunuz? dedim.

– Ben filleri sevmem ama dedi, ölümlerini severim.

Öleceğini baytarlardan evvel anlayan bu mahluk, dağ gibi gövdesini aldı mı çok uzak mağaralara gider, orada can verirmiş.

Saz benizli adamın yanaklarını yine sinirli bir kahkaha doldurdu:

– Ben de gideceğim, dedi. Hem de fillerin gittiği yerlerden daha uzağa; zaten bana eskiden "kal" diyen arkadaşlarımın çoğu şimdi, "Burada sürünmektense orada sürünmen evladır" diyorlar. Süründuğümü arkadaşlarım görüp üzülmesinler diye ben de filler gibi gideceğim.

– Nereye? dedim.

– Paris'e, dedi.

– Sizin elinizden hiçbir şey gelmez mi? dedim.

Saz benizli adam büyük bir günahını itiraf edecekmiş gibi gözlerini pabuçlarının ucuna düğümledi. Ve fısıldarmış gibi:

– Ben ressamım, dedi.

Tan, 6 Haziran 1936

KAHRAMAN

Esrarengiz polis romanları yazmakla geçinen dostumun son eserindeki kahramana uzun ömürler diliyordum. Çünkü onun kahramanları her sayfada bir ölüm tehlikesi atlatıyorlardı. Muharrire takılmak için:

– Bari kahramanını bir kere de yalancıktan öldürüver, dedim. Hoş bu da para ile değil ya, öldür de, sonra bu ölüme tahammül edemeyen karîler çıkarsa yine canlandırırsın. Bu vesileyle de kahramanının karîler üzerinde ne kadar müessir olduğunu da anlamış olursun, dedim.

– Hakikaten! dedi. Bu benim de aklımdan geçmiyor değildi. Fakat ben onu sahiden adamakıllı öldürmeye karar vermiştim ve onun için münasip bir ölüm arayıp duruyordum.

Bir aralık muharrir dostumun sözünü korkunç bir gürültüyle bize doğru ilerleyen bir yük arabası çiğneyip geçti. Demir tekerleklerin taş yola kökünden sarsarcasına çarpışı, arabanın bütün iskeletinin ve taşıdığı yükün bir soydan oldukları için birbirlerine katılarak çıkardıkları gürültü arasında ben arkadaşımın kahramanını unutmuş ve bu gürültü senfonisini arasıra vahşi bir kırbaç şakırdatarak idare eden arabacının arkasından bakakalmıştım. Arabacı iliklerine kadar sarsılan arabasının içerisinde bir "kahraman" gibi dimdik duruyordu. Bacakları, gövdesine bir müsellesin iki dılı gibi kaskatı saplanmış-

lardı. Kulaklarının bu bizim yarım dakika tahammül edemediğimiz gürültü cehennemine nasıl dayandıklarını düşündüğüm arabacının bütün çizgilerinde, meşhur "Roma" at yarışlarını muvaffakıyetle bitireceğine emin olan bir "kahraman" vardı. O artık tekerleklerin gürültüsüyle, gündelik hayatının bütün patırtılarını çiğneyip geçiyor, yolda yaya giden insanoğullarını kim bilir süratin verdiği sarhoşlukla ne garip kılıklı cüce yığınlarına benzetiyordu? Benim gibi bu "taş yollar kahramanı"nın arkasından bakakalan muharrir dostum esrarengiz bir gülüşle:

– Öldürdüm! dedi.

– Hayrola, kimi öldürdün? derken, aklıma geldi.

– Ha! Şu ölmez oğlunu! Bravo! Nasıl, nerede öldürdün?

Muharrir yolun öbür ucunu toza dumana katarak giden yük arabasını göstererek:

– Şu arabanın yanımızdan geçtiği yerde, dedi. Tasavvur et dostum, kahramanımı ölmeden evvel soktuğum evde tıklım tıklım keşifler, sırlar, ipuçları ile dolduruyorum ve sonra onu şuracıkta bir "kalp" yakalıyor, düşüyor. Yanına gelenlere "sır"larını boşaltan deminki araba geçiyor. Kahramanımın her birisi bir yeni roman mevzuu olabilecek sözlerini karalayıp gidiyor. Yani kimsecikler o patırtıda bu sözleri anlayamıyorlar. Mükemmel değil mi dostum? dedi.

– Ne diyorsun!.. dedim. Harikulade...

Tan, 7 Haziran 1936

KAFE TÜRK

Bir yol tasavvur edin ki, kaldırımlarından her gün on beş yirmi çeşit ırk yuvarlansın ve bir o kadar çeşitli dil konuşulsun. Bir yol tasavvur edin ki, iki tarafına dizilen dükkânlar, sinemalar arasında hiçbir memlekete nasip olmayan tezatlar çarpışsın. Mesela kelli felli bir sinema binasının yanı başında bir işkembeci dükkânı tütsün! Sinema afişleri Greta Garbo'nun mukavva tebessümünü çerçevelerken, işkembecinin camekânında pişmiş kelleler sırıtadursun!

Titiz bir oparatör muayenehanesi kadar temiz manikür salonlarına kanı üstünde inek gövdelerini çengellemiş bir kasap dükkânı yağlı sırtını dayasın.

Daha buna benzer bir sürü gayrı mütecanis hususiyetlerin pazar yeri olan Beyoğlu'nda, ecnebilerin Türk ve Türklerin Fransız kahvesi içtikleri bir pastanedeyim. Üç garsonun işini görebilecek kadar hamarat ve üç garson ağırlığında yaşlıca bir kadın garson masaya yaklaşıyor ve konuşacağı dilin anlaşılamayacağından korkuyormuş gibi sadece bir baş işaretiyle:

– Elbette kahve çay bir şey içeceksiniz? demek istiyor.

– Bir kahve, diyorum.

– Kafe Türk? Kafe Franse?

– Orta şekerli bir kahve, okkalı olsun.

Kadıncağız bu dilden tek bir şey anlamamış olacak, bir şey söylemeden gidiyor ve bana bir garson gönderiyor. Bir parça Türkçe bilen bu garson da derme çatma Türkçesiyle, okka ile kahve satmadıklarından dolayı özür diliyor!

Tan, 28 Haziran 1936

MUHAYYİLE KUVVETİ

Muhayyilesi kuvvetli adam anlatıyor:

– Muhayyilem bana rüyalarımı elle tutulacak bir hâle getirmiştir ve ben rüya âlemini gündelik hayatımın hizasına getirdiğim gibi günlerimi birer rüya gibi seyretmenin kolayını bulmuşumdur.

Sizin rüyalarınızdaki yamaçlar, dağlar, atlar, denizler hep kuş tüyü kadar yumuşak ve birer oyuncak kadar miniminidir. Sizin rüyalarınıza giren her şeyin ömrü, oyuncakların ömrü kadar sahte ve muvakkat olduğu halde benim rüya âlemim hızından bir damla kaybetmeden gündüzlerime karışır ve size yorucu, bıktırıcı gelen gündelik hadiselerin kaba, çirkin ve zehirli pürüzlerini gündelik hayatıma karışan bu âlem bir zımpara kâğıdı gibi törpüler, yumuşatır.

Muhayyilesinin kuvvetine güvenerek gündüzleri gece, geceleri gündüz yapan dostum buna benzer birçok şey daha anlattı. Onun için bardağı kırk paraya su satan ufak kulübeler, dibinin çakılları görünen, tadına doyum olmayan birer dereden farksızdı.

– Ben muhayyilemin yardımıyla bu miskin sucu dükkânlarına yüzüstü uzanır, tramvay, otomobil çanlarından bir dere uğultusu icat eder ve suyumu böylelikle bir yayla suyu içercesine kana kana içerim.

– Ne mutlu sana dostum, dedim.

– Evet amma, dedi. Gel de bu saadeti deli doktorlarına anlat bakalım. Geçenlerde önümde yürüyen bir adamcağızın boynu sürahi armuduna benziyordu. Muhayyilem büyük bir ısrarla "önümde yürüyen bu adam halis bir sürahi armududur, sen onun yürüdüğüne bakma!.." dedi. Ve ben de adamın boynuna sarıldım diye beni tımarhaneye tıktılar. O adamın adam değil sürahi armudu olduğunu deli doktorlarına anlatana kadar çektiğimi ben bilirim.

Dostumun gözleri garip parıltılarla yanmaya başlamıştı. İçimden:

– Eyvah! dedim, muhayyile kuvveti bu! Ya benim zavallı kafamı Trabzon fındığına benzetip kırmaya kalkarsa!

Güpegündüz rüyalar gören dostumun yanından yağdan çekilen kıl gibi uzaklaştım.

Tan, 10 Temmuz 1936

777 ODALI OTEL

Onlarla, bir balık ızgarası kadar isli Diyep kasabasından Nüvhevn'e hareket eden gemide tanışmıştım.

Birisinin, kıvrımlarına hiçbir kulakta rastlayamadığım çizgilerle kıvrılan, dekoratif ve kocaman kulakları vardı. Bu her başa nasip olmayan, şeffaf denecek kadar ince kulaklar pırıl pırıl yanan bir çift gözün süslediği zeki ve esmer bir yüzü yelpazeliyordu. Adı Serj'di. Yirmi beş, yirmi altı yaşlarında vardı. Çok konuşuyor, çok gülüyordu. İki üç yıllık mektep arkadaşı olan Tibor'u bana şöyle takdim etti:

– Külüstür bir kafiyeye en temiz arkadaşlık hislerini fedadan çekinmeyen, Serj'le bitirdiği her cümlenin sonuna Asbej biten bir cümle yetiştirmezse rahat edemeyen, ilmi tıp ile şiiri birbirine karıştıran meşhur arkadaşım Tibor! Kendileri Macardırlar.

Ben ömrümde bu iki delikanlı kadar biri ötekinin "kafa dengi" olabilen bir çift arkadaş görmedim, insanoğluna bir çift ayak ne kadar lazımsa onlar da birbirlerine o kadar lazımdılar. Bir çift pabuç nasıl bir tek iş görüyorsa, onların ikisi de bir tek insan kesilivermişlerdi. Siz de benim gibi onlarla beraber birkaç hafta bulunsaydınız Serj'i yalnız gördüğünüz zaman, ondaki mühim noksanlığın farkına varır ve ona, "Nasılsın?" diye sormadan evvel, "Tibor nerede Allah aşkına?" diye sorardınız.

Yalnız başına Tibor dünyanın en alelade bir insanı ve Tibor'suz Serj de tanıdığım insanların en zavallısı kesiliyordu. Halbuki ikisi bir araya gelince fevkalade bir insan doğuyor, bu insan kâh sizi gülmekten kırıyor, kâh üzerinde uzun uzadıya durulabilecek ciddi bir mevzuda tadına doyum olmayan bir musahabeye girişiyordu. Velhasıl Serj, bizim elimizde takırdayan bir musiki aleti iken Tibor'un elinde bülbül kesiliyordu.

Diyep'ten Nüvhevn'e ve oradan Londra'ya kadar uzayan seyahatimiz esnasında onlarla canciğer ahbap olmuştum.

Onlar Londra'yı, ben Londra müzelerini görmeye gidiyorduk. İki-üç ay kalıp tekrar Fransa'ya dönecektik.

Nuh zamanından kalma bir taksi bizi, adresi Serj'in sigara kutusunun arkasına yazılı bir otele götürdü.

Bizim otelin bulunduğu sırada tıpkı onun gibi ufak tefek beş-on otel daha sıralanmıştı. Bütün bu otel sırasının karşısında da tek bir bina uzanıyordu. Bu dev cüsseli binanın ne olduğunu sorduk:

– Adı üstünde yazılıdır, dediler.

"777 Odalı Otel."

Her şeyin en güzeli, en iyisi ve en büyüğü ile dolu olduğunu işittiğimiz Londra'da karşımıza çıkan "777 Odalı Otel" bize Londra hakkında söylenilenleri tasdik ediyordu.

Güzel bir tesadüf eseri olarak yan yana boş üç oda bulmuştuk, bazen bu pencerelerden sarkarak karşımızdaki bin bir odalı oteli seyre dalıyorduk.

Tibor bir gün:

– Otel değil transatlantik! dedi.

Serj:

– Tıpkı! Yalnız ufak bir farkı var. Transatlantiklerin kendileri yürür, yolcuları durur. Bunun kendisi durmakta yolcuları yürümekte! diyordu.

Bizim otelin odaları birer vapur kamarası kadar ufaktı. Halbuki karşıki otelin odalarını bizim üç penceremizi içerisine alan geniş pencereler benekliyordu.

Bir gün, mavi gözlerinde mavi güneşler gurup eden bir İngiliz dilberi kadar güzel bir gün, kenarlarını portakal renkli geniş perdelerin yelpazelediği karşıki pencere, Rubens'in çizdiği kadınlardan daha kadın bir silueti çerçeveledi.

Ben yatağımın üzerinde uzanmıştım. Bu muhteşem ve esrarlı kadın silueti beni olduğum yerden sıçratmıştı. Fakat siluetin görünmesiyle kaybolması bir olmuştu. Bu olgun ve yarı çıplak kadının bir saniye bile sürmeyen görünüp kaybolması beni altüst etmişti. Beni yatağımdan sıçratan hamle donup kalmış ve öylece tam bir saat bu çıldırtıcı siluetin bir defa daha görünmesini beyhude yere beklemiştim.

O akşam yemekte bizim ahbap çavuşları hayretten hayrete düşürecek kadar şendim. Onlara gezdiğim müzeleri, üzerinde fazla durduğum resimleri, hayatları çılgın maceralarla dolu bazı hizmetkârları benden beklemedikleri bir belagatle anlatıyordum.

Serj ve Tibor benim neşeme kahkaha yetiştirmek için yarışa girişmişlerdi. Yemeği çılgın bir neşe içerisinde bitirdik. Onlara bir sürü şey anlatmıştım. Fakat bir saat evvelki siluetten bir tek kelime bile bahsetmeden... Kendisinden bir tek kelime bahsettiğim takdirde o güzel hayaletin bir defa daha bir nur gibi karşıki pencereye inmeyeceğini düşünüyor ve onu bir sır gibi saklıyordum.

O gece otele hayli geç ve hayli dumanlı bir kafa ile döndük. Yorgunluktan ve biraz fazla kaçırdığımız alkolün tesirinden bana takma imiş hissini veren ayaklarımı ve boş bir ceket kolu gibi sallanan kollarımı nasıl yatağımın üstüne attığımı hatırlamıyorum. Bu vaziyette ne kadar kaldığımı bilmiyorum. Yalnız bir aralık gözlerimi açtığım zaman ufak bir sayha ile aynı bu akşamki gibi yatağımdan fırladım, deminki yarı çıplak kadın karşımda duruyordu; karşıki pencere yine bütün esrarıyla bu mükemmel kadını çerçeveliyordu.

Bizim otel ile "777 Odalı Otel" arasında hemen hemen otuz kırk adım genişliğinde bir mesafe vardı. Fakat yemin ederim, o kadın birdenbire yatağımın başı ucunda peyda olsa, karşı pencereden göründüğü kadar beni sarsamazdı.

Penceresinin yanı başındaki masanın üzerinde kırmızı bir abajur yanıyordu. Bu ışık çıplak fakat çırılçıplak bir kadından, bir kolun üstünden kayıyor ve müthiş bir kuvvetle kabaran bir göğüs üzerinde kayboluyordu.

Saatime baktım sabahın üçüne geliyordu. Karşıdaki kadın bu sefer bir sır gibi kaybolmadan bir sütun hareketsizliğiyle pencerenin önünde duruyordu.

Aklıma odamın elektriğini söndürmek ve karanlıkta onu daha doya doya seyretmek geldi. Düğmeyi çevirdim. Karanlıkta kalır kalmaz onun penceresini daha aydınlık ve daha bana yakın buldum. Fakat daha ben elektriği kapayalı bir saniye geçmemişti ki, karşıdaki kadın doğruldu ve gayet sakin bir hareketle abajurunu söndürdü, sokaktan gelen zayıf bir ışık içerisinde onu yine pencerenin önünde gördüm.

Elektriğimi yaktım.

O da abajurunu yaktı.

Sevincimden ne yapacağımı şaşırmış ve ona bir avuç dolusu öpücük göndermiştim. Ondan bana iki avuç dolusu geldi!

Hurrra!..

Ve ey benim aziz okuyucularım, size bir parça evvel esrarengiz siluet diye tarif ettiğim muhteşem kadınla işaretlerle konuşmaya başladık. Kalp ile dudak arasında mekik dokumaktan yorulan kollarımız hemen hemen aynı zamanda mükemmel bir esneme ve gerinmeyi ifade için gerildiler.

Ve ben o gece dünyanın en güzel masalını dinleyen bir çocuk gibi uyudum.

"777 Odalı Otel" perisi ile her gece yarısından sonra böyle buluşuyor ve birbirimize telsiz telgraflar gönderiyorduk. Bazen o bir çeyrekten fazla dayanamıyor ve "Allah rahatlık versin" manasına gelen el işaretini yapıp elektriğini söndürüyordu. Bu masum macerayı ben aynı hızla ahbap çavuşlardan sakladım. Bu macera masumdu. Çünkü sizi temin ederim karşıki otelin perisinden işaretlerle bir randevu almak işten bile değilken bu aklıma bile gelmemişti. Gayet kuvvetli bir his ile bana gece yarısından sonra karşıki pencerede beliren peri kızı ile, herhangi bir kahvede buluşabileceğimiz herhangi bir kadın arasında hiçbir münasebet olamayacağını fısıldıyordu. Onu, karşıki pencere içerisinden başka hiçbir çerçeve içerisinde güzel bulamayacağıma büyük bir kuvvetle inanıyordum. Zaten her gece yarısından sonra bazen bir saat kadar süren bu çılgın nöbet ve tarif edilemeyecek kadar kuvvetli olan bu heyecan sarası benim neme yetmiyordu?

Aziz dostlarım. Bu peri kızı tam bir hafta gece yarısından sonra bana öpücükler göndermeye devam etti.

Hafta sonunda, onun o zamana kadar yapmadığı garip garip kol hareketlerinden, "teessür" ve "ayrılık"ını ifade eden işaretlerini gördüğüm zaman:

– Peri kızı galiba benimle kötü kötü alay ediyor, dedim.

Kızdığımı göstermek için elektriği kapadım. Fakat o daha büyük bir şiddetle "müthiş bir teessür"ü ifade eden işaretlere devam ediyordu. Ben de bu işaretlerin manasını anlamamaktayım!

Ertesi ve daha ertesi geceler peri kızını beyhude yere bekledim durdum. Gelmedi. Bir daha da gelmeyecekti. Meğer o işaretler, ertesi gün başka bir memlekete gideceğine alametmiş! Ne kalın kafalı bir adammışım!

Bu kalın kafalılığımdan birkaç defa bizim ahbap çavuşları haberdar edecek oldum. Fakat sırrımı saklamada hâlâ bir zevk vardı. Vazgeçtim.

Londra'nın otelleri ne tuhaf! Bizim otelin sakinleri arasında on beş yirmi senedir tuttuğu odayı bırakmayan sağlam müşteriler var. Dün bunlardan bir tanesiyle tanıştık. Mister Simis tam on yedi senedir bizim otelde otururmuş! Senenin iki-üç ayını Hindistan'daki işlerinin peşinde geçirdikten sonra tekrar bizim oteldeki odasına dönermiş. Mister Simis dün bize otelin henüz yedi senelik sakinlerinden olan ve yaşlı olduğu halde genç kızlığından bir dirhem feda etmeye tahammül edememekten başka bir kabahati olmayan Misis Meykl ile tanıştırdı. Bu eski genç kız elli yaşlarında vardı. Fakat kendisine kazara böyle bir yaş tahmin etmek cüretinde bulunulsa bir çocuk gibi hüngür hüngür ağlayıverirdi. Bir gün kendisine otuz yaşını veren Mister Simis'i alnından öpmeye kalkmış, fakat altmış yaşına ka-

dar yüzü dudak izi görmeyen dinç dostumuz bu harekete fena halde içerlemiş ve:

– Ben bu kadar hassas insanlardan nefret ederim, diyerek pür hiddet salondan çıkmıştı!

Misis Meykl bu hafifmeşrepliği yüzünden buna benzer daha birçok muameleye maruz kalmış fakat onun hakikaten henüz çocuk kalan bir tarafı olduğu için yine kendisini etrafındakilere sevdirmenin yolunu bulmuştu.

Misis Meykl bir hayli zengin olduğu için bazen damdan düşercesine israflar yapıyordu.

Otelin salonunda başka bir masada briç oynayanlara onların haberleri bile olmadan şampanya ikram etmek bu garip kadının şahit olduğumuz garip cömertliklerinden birisiydi. Fransızcayı sevimli bir lisanla konuşuyor ve Fransızlardan bahsederken gözleri yaşarıyordu. Piyanoda bize: "Paris, seni seviyorum!" şarkısını çaldığı zaman yaşlı gözlerinden sahici yaşlar döküldüğünü gördük. Üçümüze de briç oynamayı öğreten o olmuştu. Bazen partilerin en heyecanlı bir yerinde kâğıtları fırlatıyor ve:

– Bırakalım Allah aşkına şu kâğıtları, ne olur bana Paris'ten bahsedin! diyordu.

Serj de ekseriya:

– Paris'te çok içilir! diye söze başlayınca iskambil kâğıtlarının yerini içki kadehleri işgal ediyor ve saatlerce Paris'ten konuşuluyordu!

Misis Meykl'in garip âdetlerinden birisi de tanıdığı bütün insanlardan birer hatta daha fazla fotoğraflarını almak olurdu. Bizim fotoğraflarımız çoktan alınmıştı. Onun bir gün elinde fevkalade güzel ciltlenmiş birkaç defterle salona girdiğini gördük. Bu defterlerden bir tanesini bana uzatarak:

– Evvela siz, dedi, harf sırasıyla başlıyorum.

Sonra Serj'le Tibor'a dönerek:

– Sonra S, daha sonra da T.

Biz bu süslü defterleri açmaya cesaret edemeden şaşırmış bakıyorduk; fakat Misis Meykl, derhal bizi tenvir etti:

– Dostlarım! dedi. Üçünüzden de ayrı ayrı rica ediyorum. Hepiniz elinizdeki defterleri açacaksınız, kendi resimlerinizin bulundukları sayfalara en enteresan bir hatıranızı yazacaksınız. İşte bu kadar.

Tibor:

– Acayip! Fakat Misis Meykl ya bendenizin dediğiniz soydan hiç hatıram yoksa? diye sordu. Misis Meykl'i tam on beş yaş küçülten kahkahalarından bir tanesini savurarak:

– Daha iyi ya dostum! İcat edersiniz!.. dedi.

Misis Meykl'in defterine yazacağım hatırayı o daha defterin mahiyetinden bahseder etmek kararlaştırmıştım.

Henüz dumanı üstünde tüten taptaze bir hatıram varken eski takvimleri karıştırmakta ne mana vardı.

Ben "777 Odalı Otel"in penceresinden peyda olan periden bahsedecektim. Fakat, "777 Odalı Otel"i alıp da Anadolu'ya götürecek, onun bol yedilerinden iki tanesini de atarak 7 odalı bir kasaba otelciği haline koyacak, bu suretle dumanı üstünde tüten hatırayı istediğim bir zaman ve mekânda yeniden kuracaktım. Bu suretle hem ahbap çavuşların mütemadi alaylarından kurtulmuş olacak hem de sırrımı tamamıyla faş etmemiş olacaktım. Karşıki pencerede görünen peri kızı hikâyesi tam beş sayfa sürdü!

Vak'a Bursa'da cereyan ediyordu. Pencerede işaretleşme hikâyesini demin size anlattığım gibi yazmıştım. Fakat yazının sonunda Misis Meykl'in

yüreğini hoplatmak için şöyle bir cümle ilave ettim: " ve ertesi gün karşıki evin penceresinden peyda olan ayın on dördü kadar güzel birinin anadan doğma sağır ve dilsiz olduğunu öğrendim." İşte hayatımın en garip hatırası.

Bu yarısı uydurma ve yarısı daha birkaç hafta evvel geçen hikâyeyi bitirdikten sonra adları B ile başlayan sayfa arkadaşlarımın hatıralarına göz gezdirdim. Çoğu İngilizce yazmışlardı. Bir tek kelimesini seçemediğim bu yaprakları karıştırırken gözüme sivri sakallı bir adamın resmi ve Fransızca şu satırlar ilişti:

"Ey ilahi kadın! Benden hayatımın en güzel hatırasını mı soruyorsun! Yarabbi o bir hatıra değil, o bir âlemdir ki o benim içimde değil ben onun içerisindeyim. Ey ilahi kadın (Bu ilahi kadının şüphesiz Misis Meykl olduğunu tahmin etmişsinizdir!), ey ebediyete kadar solmayacak gül. O hatıra size rastladığım andan başka bir şey değildir."

Bu satırları okurken gülmekten kırılmış ve bilhassa muziplik olsun diye sivri sakallı adamın satırını bitirdiği yerin altına: "Alkışlar arasında perde iner!" cümlesini iri harflerle yazmaktan kendimi alamamıştım.

Misis Meykl'in bir ilk mektep çocuğu gibi arkadaşlarına hatıralarını yazdırdığı günün üzerinden daha iki gün geçmemişti ki, o bizi, Mister Simis'i ve daha birkaç ahbabını akşam yemeğinden sonra salonda topladı. İhtiyar kız bu akşam dehşetli bir surette şendi. Neşesini bizimle bölüşmek için elinden geleni yapıyor ve muvaffak oluyordu. Bu neşe bir çığ gibi gece yarısına kadar büyüyerek ilerledi. İhtiyar kız bizim neşemizin kıvama geldiği bir sıralarda ayağa kalktı. Ve sevimli Fransızcasıyla:

– Sevgili dostlarım, dedi. Eğer neşenizin üstü-

ne bir kova su dökmüş tesiri yapacağından korkmasam size çok enteresan bir şey teklif edecektim. Benim her tanıdığım kimseden bir hatırasını dilendiğim hepinizin malumudur. Ve bu hatıraların bir kısmına sizlere verdiğim defterlerde göz attığınızdan eminim; bunların içerisinde iyi kötü vak'acıklar yok değildi. Fakat Fransa'dan gelen arkadaşlarımız sayesinde bizim hatıra defteri bir hayli şenlenmiş ve sıcakkanlı insanların diyarından kopup gelen harikulade güzel birkaç vak'a ile birdenbire fevkalade zenginleşmiştir... Size her defterden üçer hatıra okuyacağım ve hepinizden bunlardan bir tanesine birinciliği vermenizi rica edeceğim.

"Hay hay! Mükemmel mükemmel!" sesleri arasında ihtiyar kız bir tavus kuşu kadar süslü elbiselerinin eteklerini sürükleyerek defterlerini aramaya gitti.

Biraz sonra onu ortamıza almış ve hepimiz halka hâlinde etrafını çevirmiştik.

İhtiyar kız meşhur kahkahalarından bir tanesini peşinen yuvarladıktan sonra ilk hatıra olarak sivri sakallı adamın deminki yazılarını okudu. Bu hatıra "Yaşa! Bizi yazan sahneye çıksın!" sesleri ve sıcak kahkahalar arasında okunduktan sonra ihtiyar kız birdenbire bana dönerek:

– Muzibin birisi de benim bu en güzel hatıramın altına "Ve perde alkışlar arasında iner" cümlesini sıkıştırmış! Ne de olsa bu benim en aziz hatıram olarak kalacaktır. Çünkü ben de o sivri sakallı Fransızın hatıra defterine buna benzer bir şeyler karalamıştım! Gelelim Türk dostumuzun tadına doyum olmayan hatırasına!

Ve benim Keşiş Dağına yasladığım yedi odalı otelin hikâyesi tam bir sükût içerisinde dinlendi; fakat daha yazının sonlarına gelmeden, Tibor ile

Serj'in renkten renge girdiklerini gördüm; hele Tibor birdenbire sapsarı kesilmişti. Serj'e gelince o bir gelincik kadar kızarmış yerinde duramıyor ve boyuna şarap içiyordu.

Bizim hatıra okunduktan sonra üç-dört saattir ardı arası kesilmeyen kahkâhalar birdenbire bozuk bir süt gibi kesilivermişti!

Üzerinde yaldızla B yazılı defterden oldukça gülünç bir hatıra daha okundu fakat nedense gülen olmadı!

Tibor ve Serj mütemadiyen şarap içiyorlardı.

S defterinden üç hatıra okunmaya başladı. Üçüncü hatıra dostumuz Serj'in hatırası idi.

İşin garip ve bir parça sonra korkunç ve sonunda komik safhaya giren tarafı Serj'in en mühim hatırasının tuhaf bir şekilde benimkine benzemesi idi. Serj de bir tatili geçirmek için gittiği Milano'da bir pansiyonda kalmış ve tam pansiyonun karşısındaki evin perceresinde peyda olan bir senyoritaya âşık olmuştu... Fakat onlar da bu dördüncü kat penceresinde doğan alakayı mahsus tekâmül ettirmemişler, onu gökten yere indirmeye, kahvelerde sürükleyip, otellerde paramparça etmeye cesaret edememişlerdi!

Serj'in yazısının bir kısmı okunurken artık kendimi tutamamış ve Türkçe olarak:

– Acayip deyivermiştim!

Herkes bu garip kelimenin ne demek olduğunu sorar gibi yüzüme bakarken Misis Meykl, Serj'in son satırını okuyordu:

"Bir gün karşı penceredeki dilber sırra kadem bastı. Artık dayanamadım. Gidip karşıki evin kapıcısından pencere komşumun kim olduğunu ve niçin kaybolduğunu sordum, bana kapıcı ne dese beğenirsiniz!

– Ha! Şu meşhur lastik fabrikalarının sahibi

milyoner Berv'in topal kızını mı soruyorsunuz, onlar dün Venedik'e gittiler!..

Meğer karşı pencerede peyda olan perinin (!) bir ayağı tahtadanmış! 'Fakat milyonları da tahtadan değildi ya!' diyeceksiniz. Evet zaten bu hatıranın en enteresan hatıram oluşu da bundan ya! Ben belinden yukarısı Meryem Ana kadar güzel bir kıza âşık olmuştum. Fakat ondan ötesi tahtadan ve milyonlardan yapılmışmış!.. Ben, hâlâ o Meryem Ana kadar ılık ve müşfik yüze musallat olan tahta ayağı ve milyonları uzaklaştırmaya ve canım portreyi gördüğüm ve sevdiğim gibi gözümün önüne getirmeye çalışıyorum. Fakat bu o kadar güç oluyor ki!"

Serj'in hatırası biter bitmez Tibor'u korkunç bir gülme aldı. Beni de sonsuz bir hüzün! Tibor hem bir deli gibi gülüyor hem de:

– Bu kadar olur, bu kadar olur! diye âdeta inliyordu! Ötekiler henüz işin tamamıyla farkına varmadıkları için hayretle birbirlerine bakınıyorlardı.

Ben çoktan Tibor'u sarsan sinirli kahkahaların mahiyetini anlamıştım! Neyse, leziz bir içkiyi yudum yudum tadarcasına hatıraları okuyan Misis Meykl üçüncü defteri açtı ve:

– Sıra dostumuz Tibor'un hikâyesinde! Hepinizden dini bir sükût rica edeceğim! dedi.

Ben Tibor'un en küçük bir hareketini gözden kaçırmıyordum. Tibor yemekten sonra içtiğimiz mühim miktarda şarabın tesiriyle olacak, bana bir rüya kahramanı gibi geliyordu. Yazısı okunmaya başladığı zaman birdenbire gülmekten vazgeçmiş ve başı olgun bir meyve gibi göğsüne düşmüştü.

Koca Tibor! O kısaca işin içinden çıkmıştı! O ne benim gibi '777 Odalı Otel'i Bursa'ya taşımak zahmetine girişmiş, ne de Serj gibi yarısı Meryem Ana, yarısı tahta ve altın bir puta tapmak gafletine

düşmüştü. O iki üç cümleye bütün hikâyesini sığdırmıştı. Zamanlara ve mekânlara değiştirmeler yapmadan adıyla sanıyla "777 Odalı Otel"i ve onun penceresinde peyda olan Mis Pegi'den nasıl işaretlerle Hayd Park'ta bir randevu aldığını anlatıyor, bizi atlatmak için başvurduğu çareleri saydıktan sonra yazısını şöylece bitiriyordu:

"Bir gece yarısı Mis Pegi'yi odasına kadar götürdüm", ayrılırken:

– A... Allah aşkına gel senin ahbap çavuşlara bak! dedi.

Bana odanın nihayetinde bir koltuk gösterdi:

– Sakın sigara içmeye kalkma, yoksa mahvoluruz, senin ahbap çavuşlar müthiş kıskançtırlar; sonra karışmam ha, dedi.

Pegi onu ilk akşam gördüğüm gibi pencerenin önündeki koltuğa oturdu. Koltuğun yanındaki gece abajurunu yaktı.

Abajurun yanmasıyla bizim ahbapların elektriklerinin yanması bir oldu. Yarabbi! Bizim ahbapların tapınırcasına öpücük göndermeleri görülecek şeydi! Olduğum yerden ikisini de görüyordum. Pijamalarıyla yataklarının üzerinde oturmuşlar ve ikisi de hemen hemen aynı işaretlerle nasıl yanıp tutuştuklarını anlatmaya çalışıyorlardı!..

Pegi lambasını söndürdükten sonra:

– Aman ne şeker şeyler şu senin ahbap çavuşlar!.. diyordu.

O gece eve döndüğüm zaman horul horul uyuyan ahbaplarımı uyandırmak ve onlara her şeyi anlatmak istedim. Fakat... Fakat madem ki onlar bunu benden saklamışlardı. Ben de bunu ölene kadar onlardan saklayacaktım!

İşte Misis Meykl benim en yaman hatıram!"

Kurun, 1937

YAŞAMAK

– Sence en büyük günah nedir? dedim.

– Yaşadığımızı unutmaktır, dedi.

– Unutabilmek için de yaşamak lazımdır, dedim.

– Ölüler her şeyi unutabilirler, dedi.

– Peki yaşadığının farkına varmak ne demektir, dedim.

– Bunu bana yaşadığımın farkına vardığım bir an sormuş olsaydın sana derhal o an içerisinde besteleyebileceğim bir melodi veya müsveddesiz yazabileceğim iki şiirle, hiç olmazsa bir nesirle anlatabilirdim, dedi.

Ve üst üste on yedi defa hapşırdı. Bitirir bitirmez:

– Çok yaşa! dedim.

– İnşallah! Allahaısmarladık, dedi.

En büyük günahın, yaşadığımızın farkına varmadan yaşamak olduğunu öğrenmiştim. Fakat yaşamak ne demekti? Bunu ancak hayatında hiç nezle olmamış bir adamdan öğrenebileceğimi haber verdiler ve böyle bir zatın da adresini buldular. Kendisini görür görmez:

– Nezleli değilsiniz değil mi? dedim.

Kızdı ve:

– Ne münasebet? dedi.

– Öyle ise yaşamak ne demektir? dedim.

– Tam üstüne bastınız. Şu an içerisinde yaşıyorum, dedi.

– Çok yaşayın, dedim.

– Evet bütün zekâm, bütün muhayyilem ve bütün sinirlerimle yaşadığımın farkındayım, dedi.

Sigarasını bir nefeste yarısına kadar içerek devam etti:

– Yaşamak insanın mazisini, hâlini ve istikbalini bir an içerisinde duyabilmesidir. Farkında olmadan geçen bütün bir ömrü o an içerisinde gözden geçirmek ve onun yaşanmadığı için bembeyaz kalan günlerini tekrar kana kana teneffüs etmektir. Aynı zaman zarfında içinde bulunduğunuz ânı tek bir hecesini kaybetmeden göz önünde tutabilmek ve gökyüzünden hissenize düşecek günleri de peşinen birer birer okşayabilmektir. Yaşadığının farkında olmak demek, hayatı haykırmak, onu anlatmaya çalışmak demektir. Yaşadığının farkına varamayan insanlara, otlara ve hayvanlara acımak, onları sevmek ve onlar için dua etmek demektir.

Bizleri de duadan eksik etmeyin, dedim.

Ve şapkamı aldığım gibi kendimi sokakta buldum. Fakat birdenbire aklıma gelmişti. Koşa koşa tekrar bu mesut adamın yanına çıktım. Bereket versin hâlâ yaşıyordu.

– Yeryüzünde yaşadığının en çok farkına varmak kimlere nasip olur? dedim.

– Büyük sanatkârlara, dedi.

– Tevekkeli değil! dedim.

Bugün, 9 Ekim 1938

BAY SENSİZ

Herkesin olduğu gibi, benim de kendimden yaşlı veya genç dostlarım, ahbaplarım vardır. Ekseriya genç dostlarım bana "siz" derler. Ben de yaşlı dostlarıma "siz" derim. Yalnız bunlar arasında, bir ağabey kadar yakından tanıdığım ve sevdiklerime "sen" demişimdir.

Bu sözlerin ne lüzumu var, herkes böyledir diyeceksin; dur ama bir de, henüz sen mi, siz mi diye, nasıl hitap edileceğini şaşırdığınız dostlar vardır. Hani konuşurken 'siz'le başlayıp, 'sen'le bitirdiğimiz cümlelerden sonra, insanın ağzında hoş bir tat kalır. Bir de bakarsın, yarım saattir sen diye konuştuğun kimseye birdenbire siz demeye başlamışsın.

İşte canım kardeşim, bu noktaya mim koy! İş bu kerteye geldi mi, ya 'sen'de, ya 'siz'de karar kılmak lazım; Yoksa yandığının resmidir! Bu kararsızlık bir tehlike işareti demektir. Ya açıkça karar verip, bu dostluğu "senli" hanesine alacaksın, yahut da "sizli" hanesine. O da olmadı mı, kökünden söküp atacaksın!

Ben, zamanında karar veremediğim için, başıma çok acayip işler geldi. Bir tanesini, henüz taze taze, çiçeği burnunda olduğu için anlatayım.

Doktor "Sensiz"i bundan on sene evvel tanıdım. Haftalık mecmualardan birinde güzel bir hikâyesi çıkmıştı. İmzasını "Sensiz" atacak yerde "Sizsen" diye atıyordu; sebebini sordum.

– Doktorluk başka, muharrirlik başka, dedi.

Kırk beş-elli yaşlarında vardı. Saçları gümüş gibi bembeyazdı. Kulağı doyuran tok, dolgun bir sesle Fuzuli'den mısralar söylüyor, bir nefeste Evliya Çelebi'yi ezbere okuyordu. Hâlinde, tavrında bir mertlik, bir çelebilik, bir yeniçerilik vardı. Eski bestelere bayılıyor, fırsat düştükçe mırıldanıyor; bunların pirlerini, dedelerini tanıyordu.

Eski mimarimizin, yazılarımızın, nakışlarımızın tadını çıkarıyordu. "İki kere iki kalır bin" adlı hikâyesini sevdiğim kadar, sohbetine de hayran olduğum doktor "Sensiz"le sık sık buluşuyorduk. Böyle olgun ve çelebi bir üstadı tanımak, bana İstanbul'un hiç bilmediğim bir semtini keşfetmek kadar keyif veriyordu.

Doktor Sensiz, muhakkak Kız Kulesi, Sultanahmet kadar, İstanbul'un siluetine yer eden bir parça idi. Üstüne üstlük doktordu da!..

Evet, musahabelerimiz o kadar çok bestelere, çinilere, taliklere, sülüslere bulandı ki, bunların arasında doktor dosttan eser kalmazdı. Zaten kendisi de doktorluğunu her nedense saklardı. Kekeme doktoru olduğunu, neden sonra öğrenmiştik. Bu enteresan konu üzerinde niçin bir şeyler yazmadığını sormuş, cevap alamamıştım. Herhalde hastalarını üzmemek için olacaktı.

İstanbul'u çok iyi bildiği muhakkaktı. Sadece bilmesi bir şey değil, seviyordu da; bu sevgi, musahabelerine sindiği kadar, hikâyelerinde de yer alıyor, yazılarına çeşni veriyordu. Kendisini tanır tanımaz, şiirlerinde sevgi dolup taşan şairi sormuştum:

– Çok iyi tanırdım: Fakat uzun zamandır aramız açıktır, demiş, bir taraftan şairin meziyetlerini belirtirken, bir taraftan da hırpalamayı ihmal etme-

mişti. İstanbul şairine de Doktor "Sensiz"i tanıdığımdan bahsetmiştim. O sadece,

– Bırak bu bahsi, deyip kesmişti. Bu noktaya zihnim takıldı kaldı. Şairle naşir arasında müşterek noktalar vardı. İki cami kadar birbirlerine benziyorlardı. Yalnız şairin şöhreti bir Süleymaniye gibi salınıp serpiliyordu. "Sensiz" ise mütevazı bir mahalle mescidi gibi silindikçe siliniyordu.

Aradan zaman geçtikçe vaktiyle canciğer olduklarını öğrendiğim bu iki dostu ayıran sebebin ne olduğunu kavrar gibi oldum. Birisi şöhretin göbeğine oturmuş, diğeri ise kenarda kalmıştı. Doktor Sensiz, şairden bahsederken:

– O kadar sevişirdik ki, bir gün ona çirkin bir söz atan adamı gebertecektim. Sürahiyi kaptığım gibi kafasına geçirdim, biçareyi elimden zor kurtardılar... O da beni severdi. Hiç unutmam, bir gün Beyoğlu'nda Abdullah Efendi Lokantasının önünden geçiyorduk. Vitrindeki nefis balıklara dalmış iki külhanbeyi gördük. Biri ötekine: "Ulan enayi, şu gördüğün lüferler yok mu, onların altındaki yeşil yaprakları bu sabah ben getirdim; inanmazsan git de sor, anam avradım olsun, ben getirdim sabah sabah" diyordu. Bu muhavereden müthiş hoşlanan şair, Doktor Sensiz'e dönmüş: "Sen neşrinle iftihar edebilirsin. İşte deminki muhaverenin lezzetini neşrimize sen getirdin" demiş. Fakat Sensiz, hemen arkasından:

– O şair, neye benzer bilir misin diyordu... Hani o şişman hantal Alman dadılar vardır; çocukları bahçeye salıverir de meşgul göründükleri halde, en ufak hareketlerini bile kaçırmazlar. Bizim şair, işte o Alman dadılara benzer. O şöhretini öyle hınzır ve sinsi bir tehalükle takip eder...

Doktoru tanıdıkça, şaire karşı beslediği antipatinin heybetini daha iyi görüyordum.

– Büyük şair bir gün bana ne teklif etse beğenirsin; "Gel sen şu isminden vazgeç de, benim eski ismimi kullan, uğurludur" demez mi?..

– Şaka yapmıştır, üstadım.

Sensiz:

– Ne şakası be birader, peki bu da mı şaka! Şair ikide bir beni telefonla çağırırdı. İki elim kanda olsa koşardım. Ama koştuğuma değerdi. Her gittiğim zaman bana en son mısraını okurdu. Bir gece yarısı telefon çaldı; saat on ikiyi geçmişti. "Gel" diyordu, koştum. "Al şu gazeteyi oku" dedi, okudum. Beni hiç de alakadar etmeyen bir başmakale. Ama onu ediyormuş zahir... "Üstadım, beni bunun için mi çağırdınız" dedim. Ve bir daha semtine ayak basmadım.

Şairle, naşirin arasında herhalde daha esaslı şeyler geçmiş olacaktı. Fakat ben müteaddit sondajlarla ancak bu kadarını çıkardım. Bundan ötesi de meslek erbabına havale olunur.

Doktor Sensiz'le buluşmalarımız ilk zamanlardaki kadar sık olmuyordu. Araya askerlik girdi, uzun zaman görüşemedik. Fakat arasıra birbirimize can ve gönülden selamlar, merhabalar uçuruyorduk. Uzun ayrılıklardan sonra konuşmalara 'Siz'le başlıyor, 'Sen'le bitiriyorduk. Sonraları doktora bir acayip fıkralar anlatma merakı arız oldu. Artık Evliya Çelebi'den bütün sayfalar yerine, aynı üslupla acayip fıkralar dinliyorduk. Bunların çoğu maalesef burada anlatılamayacak kadar müstehcen, bazen galiz şeylerdi. İşin hazin tarafı, aynı fıkrayı aynı tonla, birkaç defa anlatıyordu. Bu müstehcen fıkralar el yazması bir kitap içine yapıştırılmış, açık saçık fotoğrafların yapacağı tuhaf tesirler... Bu müstehcen fıkraları onun ak saçlarına yakıştıramıyordum. Güzel bir el yazması mevlit kitabı arasına mu-

ziplik için konmuş, açık saçık kartpostalları hatırlatıyorlardı.

Okumuş yazmış tanıdıklar arasında yaş elliden altmışa yelken açınca, bu nevi müstehcen hikâyeler baş gösteriyordu. Bunlardan dört-beş tanesine rastladıktan sonra, bunun bir yaş dönümü olabileceğini düşündüm. Hani şu kadınlar hayzdan kesilince bir haller olurlarmış. Erkeklerde bu haller zahir müstehcen fıkra anlatmakla meydana çıkıyor.

Doktorun evli olduğunu, yetişmiş bir kızını evlendirmek üzere olduğunu da tanıştıktan dört-beş sene sonra öğrendim. Hiç ailesinden bahsetmezdi. Bir gün, birkaç arkadaşla bizi evine yemeğe çağırdı fakat evde ailesinden kimseler yoktu. Yalnız sofrada karşımda kendisinin tabii, candan bir portresi vardı. Bu portrede yaşlı başlı doktordan eser yok, yalnız müthiş bir kahkaha vardı. Sofraya otururken, bu fotoğrafı görmüştüm, gülüyordu. Bir parça sonra gözüm ilişti, fotoğraf yine gülüyordu. Yarım saat sonra baktım felaket... Fotoğraf gülmekten katılacaktı.

– Aman üstadım, dedim, kaldır şu fotoğrafı oradan, yahut beni buradan.

Üstat oralı olmadı; kahrolasını çocuğu gibi korudu. Benim ressamca ettiğim sözlere metelik vermedi. Ressamca dedim de aklıma geldi; üstat bizim resimlerimize bayılıyordu. Karı-koca sergiler açıyorduk. Sergilerimizi hiç kaçırmıyor, ikimiz için gayet cesaret verici tenkitler, makaleler yazıyordu. Yazıyordu ama, fotoğraf hâlâ gülmekten kırılıyordu. Nihayet ben yerimi değiştirdim. Fakat inanır mısınız, kulağıma birisi çöp dokunduruyormuş gibi portresinin kahkahası beni boyuna rahatsız etti durdu.

Gülen portreli ziyafetten, tahminen bir ay son-

ra evimde çalışırken, sokaktan doktorun gür sesini duydum. Dördüncü katta oturduğumuz için, merdivenleri tırmanmadan, seslenmeyi münasip görmüştü. Baktım sokakta bir elini ağzına borazan gibi tutmuş, öteki elinde büyükçe bir karton bizim doktor Sensiz...

Tuhafıma gitti. Çünkü üstat birkaç aydır çok mühim bir hastanenin başhekimi olmuştu. Eş-dost onu hep dürüst bir insan olarak tanıdığımız için başhekimliğine hepimiz sevinmiştik. Başhekim olalı da kendisini görmek fırsatını bulamamıştım.

Koskoca başhekim tramvay yolunun ortasında avazı çıktığı kadar bağırsın... Tuhaf şey diye düşünürdüm.

Ne de olsa çelebi adam. Her şeyden önce sanatkâr değil mi! Peki ya, o kolunun altındaki karton... Aman sakın gülen portre olmasın! Doktorun adımları bizim kata yaklaşırken gülen portrenin kahkahaları kulaklarıma gelir gibi oldu.

Selam, kelamdan sonra, karton masanın üstüne geldi. Yanılmamışım, bir portre kartonu, foto şipşak... Eyvah yandık demeye kalmadı, Doktor Sensiz durumu açıkladı:

– Mirim, sultanım, efendim... Derhal paleti hazırla. Şu gördüğün zat yok mu, mübarek bir zattır. Bizim bakan Sin Sin Kaşkaval; mübarek bir zat diyorum, niçin? Bakan olduğu için değil hizmet gören olduğu için. Bizim fakir hastanemize tam bir buçuk milyon lira tahsisat gönderdi. Bunun ne demek olduğunu seni hastaneye götürdüğüm zaman anlayacaksın. Evet, Kaşkaval'ın portresi bu, hastanemizi abad eden pirimiz, üstadımız Kaşkaval'ın. Fakat böyle bir mübarek insanın yüzüne böyle bir kara sürülsün, revayı hak mıdır? Sobadan damlamış, tam yanağının ortasına. Düşündüm, aklıma

sen geldin canım efendim, benim sultanım ressamım, ne güne duruyor?.. Al eline paleti, yağlıboya saltanatına kavuştur şu bizim velinimeti. Bana iyilik yaptığı için değil, fakir fukaranın velinimeti. Sizi yarın hastaneye götüreceğim. Eski koğuşları ve yeni yapılanları göstereceğim, bana hak vereceksin, sultanım efendim... Hadi sıva kollarını, yağlıboya olması şart.

Doktor, bakanın portresini duvara dayadı. Hani şu rötuşlu portrelerden... Bu da tabii cesamette, bu da foto şipşak mamulatı. Evet, tam yanağının üstünde kocaman bir leke. Öyle bir leke ki, Kaşkaval'ın yüzüne müthiş bir diş ağrısı gibi musallat olmuş, yanağını acayip bir şekilde balon gibi şişirmiş.

Doktor hayretle portreyi temaşaya daldığımı görünce sızlandı:

– Haydi canım efendim, abad et şu resmi, seni göreyim.

– Fakat bu bir fotoğraf, üstüne yağlıboya tutmaz ki...

– Yahu, senin fırçan değdikten sonra, yağlıboyalar değil, ballı boyalar bile dile gelir, sen bizim biricik üstadımız...

– Aman, üstadım tutmaz!

Tutar, tutmaz...

– Peki öyleyse fazla rahatsız etmeyelim mirim efendim.

– Aman üstadım, sakın aklınıza başka şey gelmesin. Sizin hatırınız için çiğ tavuk yerim ama, pişmiş tavuğu canlandıramam ki ben! Bırak sen üstadım portreni bana, bir hafta sonra gel, al. Bak ne yanağında şişler kalır ne gözünde yaş.

– Ne yapacaksın?

– Canım ne lazım, madem ki sen bu iş için bana güvenmişsin, bu işi ben halledeceğim. Bir hafta sonra hazır dedim ya!..

– Nasıl yapacaksın?

– Canım orası meslek sırrı.

– Yağlıboya olmaz dedin.

– Olmaz elbette, onun kendine mahsus boyası var.

– Yağlıboya yapmayacak mısın, mirim efendim?

– Eğer ille de yağlıboya olmasını istiyorsanız, bir tane de yağlıboya ayrıca hazırlarız.

– Ben bunun üstüne yağlıboya istiyordum.

– Bu olmaz dedik ya!

– Haa, anladım sen bunu bir fotoğrafçıya götüreceksin.

– Ne sandın ya üstadım. Ama iyi bir fotoğrafçıya.

– O kadarını ben de yaparım.

– Zahmet olur. Hem benim tanıdığım fotoğrafçılar var. İşin erbabı. Kaşkaval'ın öteki yanağını da şişirmezler. Sadece bunu söndürürler.

– Eksik olma, mirim efendim, o kadarını ben de yaptırırım, dedi ve çekti gitti, mirim efendim!..

Aradan bir sene kadar geçti, onu birkaç defa yolda gördüm. Çok neşeli idi. Kaşkaval'ın portresinden bahis açmadı, ben de bir şey sormadım.

Hiç unutmam karı-koca bir sergi açmıştık. Sergimiz açılalı aradan on gün geçmiş, henüz bir tek resim satamamıştık. Doktor bu sergilerin bize çok pahalıya malolduğunu bilirdi. Sergimizi, ettiğimiz masrafları çıkaramadan kapamak ihtimali vardı. Akşam olmuştu. Gelen giden olmadığı için elektrikleri bile açmamıştık. Karı-koca serginin bir köşesinde, arpacı kumruları gibi pis pis düşünüyorduk. Derken onun b›bacan sesini duyduk. Bize, "Çocuklar, nedir bu hâliniz yahu! Niye öyle melul

mahzun oturur durursunuz?" dedi. Sonra sergimizi dolaştı.

– Hiç satış yok mu?

– Yok üstadım!

– Tu Allah kahretsin! Peki ne olacak bu sizin hâliniz, canım efendim, ne olacak? Yarabbi bu iki dev gibi sanatkâr böyle mahzun sönüp gidecekler mi?.. Hayır dostlar! Hayır, siz böyle bir alakasızlığa layık değilsiniz. Alıp başınızı gidin bu memleketten. Talihinizi İngiltere'de, Fransa'da arayın. Günah oluyor size. Ya Rab! Bu pırıl pırıl perili resimler, nasıl olur kapışılmaz?

Doktorun babacanımsı candan alakası, üzerimize kâbus gibi çöken ekmek parası kaygısını, sıyırttı attı. Kendimize geldik. Bizi götürdü, sevimli bir gazinoda, birkaç kadeh içtik. Dede Efendi'den birkaç beste mırıldandı. Eşsiz adamdı bizim doktor vesselam!.. Ona bir aralık Piroğlu'nu sordum. Piroğlu uzaktan akrabam olurdu. Akademiye resim tahsiline gelmiş, iki üç sene içerisinde atölyenin en gözde talebesi olmuştu. Akademi bu kadar az zaman zarfında böyle bir olgunluğa kavuşan talebe görmemiştir, diyebilirim. Fakat, gel gör ki, bir haller arız oldu. Kimseyle konuşmuyor, ya atölyenin bir köşesinde, yahut bahçede bir ağaç dibinde somurtup duruyordu. O zamanlar fakir talebeye mektebin bir köşesi tahsis edilmişti. Beş-altı kimsesiz talebe burada yatıyorlardı. Piroğlu da bunların arasında idi. Arkadaşlarından birisi, akrabası olduğumu bildiği için bana dert yandı:

– Piroğlu bir tabanca edinmiş. Boş olmasına boş, amma gece sabaha kadar yatağında tetik çekip, duruyor. Ne kadar uğraştıksa elinden alamadık. Eğer bir gün aklına eser de tabancayı doldurursa, yandığımızın resmidir.

Ertesi gün Piroğlu'nu evime çağırdım. Radyoda Beethoven'ın bir senfonisi vardı. Tek kelime söylemedi, dinledi:

– Dokuzuncu Senfoni, dedi...

Fakat ben Bach'a bayılıyordum. Benim aklım tabancada idi. Biraz sonra tabanca hikâyesini açtım. Susuyor, somurtuyordu. İşi şakaya boğarak:

– Bakim, yoksa üstünde mi taşıyorsun? dedim.

Pantolonunun arka cebinden bir tabanca çıkardım. Koğuş arkadaşının yerden göğe kadar hakkı varmış. Beşli tabanca, ağzına kadar dolmuştu. Piroğlu, ses çıkarmadan tabancayı boşaltmamı seyretti. Sonra:

– Allah razı olsun, beni büyük bir yükten kurtardın, yoksa o Makedonyalıyı öldürecektim dedi.

Makedonyalı dediği de en iyi talebelerimizden birisi idi. O da aynı koğuşta yatıyordu. Meğer ikide bir Piroğlu'nun manilerine takılır, onlardan vazgeçmesi için balta olurmuş. Bizimki de tedbir almış...

Tabanca savaşından bir hafta sonra, Piroğlu'nun yirmi dört saatten beri merdiven başında put gibi durduğunu, söylediler. Hakikaten merdiven başında çakılmıştı. Yere bakıyordu. Kimseye metelik verdiği yoktu.

– Bana bir elbise bul, mektepten gideceğim, dedi.

– Gel benimle seni müdüre götüreceğim. Sana istediğin gibi bir iş bulacağız, dedim.

Müdür Piroğlu'nun resimlerine bakarak:

– Ne iş istersin oğlum? dedi.

– Bilsem, size sorar mıydım? dedi Piroğlu.

– Peki, biz sana münasip bir elbise arayalım.

Sonra Piroğlu, yine merdiven başında karar kıldı. Bir yirmi dört saat daha dikildi kaldı... Ertesi gün onu aynı vaziyette görünce, sırtımdan donup kalmak bana düştü...

– Aman Piroğlu, nedir bu hal?

– Karışma, işine bak! dedi.

Müdürü telaş aldı. Meğer bütün gece, bekçinin ısrarına rağmen orada çakılmış kalmış. Yalnız bir ara deniz kenarına inmiş, çırılçıplak dalıp çıkmış ve tekrar merdiven başına... O gün, müdür akıl hastanesine telefon etti. Sonradan İstanbul Valisi olan ufak tefek bir adam vardı, o geldi. Çocuğu merdiven başında görür görmez, "erken bunama, şizofreni, katatonik" teşhisini koydu ve "derhal hastaneye sevk edilmeli" dedi.

– Aman ailesi Anadolu'da, bir telgraf çeksek meşgul olsalar.

– Eğer mesuliyeti üzerinize alırsanız kalsın, çocuk bu akşam canına veya bir başkasına kıyabilir, dedi.

Evimiz mektebe yakındı. Bir parça sonra, insanın yüreğini ağzına getiren bir feryat duydum:

– Bırakın beni, of anam!..

Dev vücutlu Piroğlu'nu bir çekmede yere yatırmışlar, enjeksiyonla bayıltmışlar, hastaneye götürmüşlerdi. Erken bunama teşhisi tahakkuk etti. Piroğlu'nu birkaç defa arkadaşlarıyla birlikte yakaladık. Hayatımın en acı hatıralarından biri budur. Fakat biz doktorumuza gelelim.

Doktoru ne zaman görsem Piroğlu'nu sorardım. Bir defasında beraber ziyaret etmiştik. Doktor beni bir sürü erken bunamalı arasına bırakıp gitmişti. Ne kadar ürktüğümü ben bilirim.

Piroğlu henüz sağlamdı. Fakat hâlinden şikâyetçi değildi. Çıkmak istemiyordu. Doktor Sensiz'den onun sıhhat havadislerini alırken, bir başka Piroğlu daha hastaneye düşmez mi!.. O da Avrupa'dan dönerken, kendini trenden atmakla işe başlamıştı.

Doktor Sensiz, ressam Piroğlu'nu daha sempatik buluyor:

– Ona bayılıyorum. Kalender adam. Bütün koğuşu idare ettiği oluyor, mübarek adam, diyordu.

Bir aralık ressam Piroğlu'nun öldüğünü duydum. Doktora koştum, "Yalan" dedi. Gidip hastayı beraber gözlerimle görmeden, inanmadım. Piroğlu sağdı. Aradan altı ay geçmiş, aynı havadisi tekrar duyup doktora telefon etmiştim.

– Yalan, dün gördüm konuştum mübarek adamla, dedi.

Bu sefer gidip görmek, doktora inanmamış olmak demekti. Birkaç ay sonra uğradım.

– Aman üstat, dedim. Bizim ressam Piroğlu ile mühendis Piroğlu sağ mı?

– Elbette, dedi. Fakat ressam Piroğlu mübarek adam, öteki nafile.

– Aman doktor ressam Piroğlu'nun öldüğü haberini birkaç defa duydum, şunu bir sorsan.

Zile bastı.

– Getirin dosyasını, dedi.

Dosya geldi: 41, 42, 43, 44, 45.

– Sonra?..

– Sonra... Tamam.

Doktorla sessizce birbirimize bakıştık. Üç bine yakın hastası vardı. Sonra üstüne üstlük Piroğulları maaile hastaneye taşınmışlardı. Bir hastaneye bir tane Piroğlu yeter de artardı bile. Hangisi ile meşgul olacaktı bizim doktorumuz?..

Böyle düşünerek onun alakasızlığını hazmetmeye çalışıyordum. Fakat doktorun olduğundan fazla görünmek istemesi, gücüme gitmişti. Öleli altı aydan fazla olan bir kişiyi sağ göstermesi, zihnimi allak bullak etmişti. Bir ara gözüm duvardaki bakan portresine ilişti. Yanağında leke filan kalmamıştı.

– Üstadım kim yapmışsa mükemmel rötuş yapmış, hiçbir şey belli değil.

– Neden bahsediyorsun mirim?..

– Bakanın portresinden, hani şu bana getirmiştiniz..

Üstat bir kahkaha savurdu; gülerken hep o sofrada karşıma çıkan resim aklıma geliyor, içime sıkıntı basıyordu.

– İlahi ressam... Benim sana getirdiğim portre bizim Kaşkaval'ın portresiydi. Bu duvardaki ondan sonra gelen vekilin portresi.

Etrafıma bakındım. Kaşkaval'ın portresi yoktu. Bir duvara da iki vekilin portresi konamazdı ya!..

Bray, 1940

MERNUŞ

Size sevgili dostum Mernuş'u takdim ederim. Kendileri hepimiz gibi bir insandır. Bir çırpıda hepimize birden benzemesi onu bir bakıma bizlerden ayırır. Yarısı var, yarısı yok bir masal kahramanı yapar. Yaşını hiç kimse bilmediğine göre yaşı yoktur. Kendisi hakkında benim bildiğim şu kadardır: Erkektir. Kabadayı manasına değil. Yani kadın değildir. Çok sevimlidir. Hiç ölmeye niyeti yoktur. Öleceğini hiç sanmadığı halde ikide bir:

– Ölürsem mezarımın taşına şöyle yazdır der: Erkekti. Yani kadınları çok severdi. Güzel kızlara bayılırdı.

– Şuna kısaca çok çapkındı desen?

– Çapkınlıktan nefret ederdi, dememek için erkekti denmesini istiyorum. Çapkın demek, zaman zaman erkek olduğunu bilendir. Erkek dediğin her saniye ne olduğunu bilendir.

– Anlayamadım?

– Senin anlayacağın, eğer kadın her saniye kadın olduğunu, erkek de ikide bir erkek olduğunu hatırlayabilseydi, dünyamız cennet olurdu! der ve benim bundan bir şeyler anladığımı sanırdı.

Doğrusu pek bir şeyler anlamazdım. Ama Mernuş'u dinlemeye bayılırdım. Az kalsın unutuyordum. İçkiyi de severdi. Ben otuz beş yaşıma kadar ağzıma bir damla alkol koymamışken, onun yüzünden az kalsın akşamcı olacaktım. Birkaç kadehten

sonra o kadar güzel konuşurdu ki yahut bana öyle gelirdi. Her ne hal ise, içerdi işte. İçki üstüne sık sık yeni sözler bulurdu:

– İninden uğramış canavarı öldürene kadar değil, diri diri yakalayıp inine sokana kadar içebilmeli, derdi.

Bazen de:

– Ben alkolün hamalı değilim. İşin güzel tarafı onun beni taşımasını sağlamaktır, derdi.

Velhasıl erkekti ama, Allah için çapkın değildi. İçerdi ama hastası değildi... Başından çok hoş hikâyeler geçti. Mernuş'un bunları bana anlatırken gözleri parlardı. Yalnız hikâyeler değil acayip şeyler geçerdi başından. Mesela:

– Yolda yürürken vınnn diye bir ses duydum. Başımı çevirmeye kalmadı. Sol bacağımın yerinde yeller esiyor.

– Eee?..

– Hiç... Dalmışım işte... Odun deposunun önünden geçiyordum. Dalmışım. Hani o tekerlek testereler var, vınlayarak işleyen testere makineleri. Onlardan bir tanesinin tekerleği fırlayacak oldu. Uçan jilet gibi mübarek. Bacağımı kapmasıyla... Dalmışım dedim ya...

Bu demektir ki, Mernuş dalga geçmiştir. Bacağı filan çok şükür yerindedir. Ama bir saniye için bacağının kökünden tıraş edildiğini duyurmuştu...

– Geçenlerde buzdolabını açıyordum. Ne görsem beğenirsin? Kocaman yemyeşil bir yılan, üstünde pas lekeleri serpili. Gözleri bir çift Fosforlu Cevriye. Ödüm patladı. Dolabı öyle bir kapatış kapatmışım ki, korkumun ateşinden olacak, yeşil yılan eridi gitti.

– Gözleri nasıldı? diye sorardım.

– Bir avuç fosfor mübarek! derdi.

Başından geçen hikâyelerden birisini de anla-

tayım da, sevgili dostum hakkında doğru dürüst bir fikir edinmiş olun...

Günlerden bir gün Mernuş'un koluna bir ağrıdır girer. Ama ne ağrı... Allah düşmanıma bile vermesin. Dayanılır şey değil. İlaç, masaj, okuma üfleme, nafile. Mernuş'un bir dudağı yerde, bir dudağı gökte. Bir ahtır, bir figandır gökleri tutmuş.

– Dua et diyorlar Mernuş'a, canı gönülden dua et. Seni ancak bu ağrılardan tabiat ana kurtarabilir.

Mernuş aylarca öyle yürekten dualar eder ki, tabiat ana dayanamaz. Kol ağrılarıyla ilgili meleklerden birisini çağırır:

– Ey melek! der. Kişi Mernuş kulunun kolunu o şekilde tedavi eyle ki, bir daha ağrı sızı görmesin. Eğer tedavide en ufak bir kusur gösterirseniz sizin sinsilenizden... diye veryansın eder.

Bu işle ilgili melek can havliyle koşar, Mernuş'un koluna yapışır, öyle bir tedavi eder ki, ağrıdan sızıdan eser kalmaz. Mernuş sevinçten deli divaneye döner. Kolunun artık hiçbir ağrı duymadığına emin olabilmek için öteye beriye yumruk atmaya başlar. Bir yumruk, bir yumruk daha derken, bakar ki, yumrukta ağrı sızı şöyle dursun, en ufak bir kızarma morarma dahi yok. Elini ayağının altına kor, çiğner. Avuç bana mısın bile demez. Daha ağır eşyanın altına kor. El değil, kol değil, kauçuk parçası mübarek. Gel zaman git zaman Mernuş'un kolu civarda meşhur olur. Mernuş'un kolunun üstünden kamyonlar geçer. Kol hiç oralı değil. Kauçuk misali siner, sonra tekrar hızla doğrulur.

Tabii bu gösterileri yaparken Mernuş'un karısı kapıda bilet kesmektedir. Az zaman içinde Mernuş ağrı sızı bilmeyen kolunun sayesinde meşhur olur. Ufak tefek bir de servete konar. Ama bir gün Mernuş bu ya!.. Kirli hanım* peyniri yiyeceği tutar. Elle-

* Küflü peynir.

rini yıkamadan da uyur kalır. Sabah kalkar ki, ne görsün!.. Kol aynı, ağrı sızı bilmeyen o kol ama, parmakların yerinde yeller esiyor! Mernuş evvela eşin dostun bir muzipliği sanar. Parmakları avucunun içine kaçmış sanar. Ama nafile... Beş parmağı da kökünden fareler kemirmiş gitmişlerdi. Kirli hanım peyniri meselesi... Mernuş'u bir tasadır alır:

– Bugün parmakları yediler duymadım. Yarın bütün kolumu kemirecekler, farkında bile olmayacağım. Bu ne iştir! diye, arpacı kumrusu gibi düşünür durur. Aylarca ağzını bıçaklar açmaz. Giden parmaklar geri gelmez. Mernuş efkârlandıkça efkârlanır.

– Vay canına!.. Demek ağrısız sızısız kolda iş yokmuş, der. Sonra çok acı tecrübelere girişir. Acep bu kolda en ufak bir acıma, sızlama duyusu kalmadı mı? diye kolunu duvarlara çarpmaya başlar. Parmaksız avuçlar günlerce taşlarda, mermerlerde şaklar durur. Mernuş vurdukça kızar. En ufak bir sızlama duymadıkça coşar. Vur Allah vur derken avuç püskül püskül parçalanır. Kol kemiği fitil fitil sarkmaya başlar. Fakat neylesin. Ne en ufak bir ağrı, ne en ufak bir sızı... Mernuş diz çöker. Yalvarmaya başlar:

– Ey tabiat ana!... Kolumun ağrısını al dedimse, kolumu kör kütük eyle demedim. Bu kütük gibi duyusuz kolu al. Sen bana yine eski ağrılı sızılı kolumu ver razıyım! der.

Mernuş'un tabiat anayla arası herhalde pek yerinde olacak ki, şimdi herkes gibi bir çift kolu var. Parmaklarını da saydım, tamam...

Bray, Şubat 1940

TÜTÜN

Bundan sittin sene önce Trabzon'un Polathane kazasının Sotari köyünde kara toprağın altında pembe bir kök pembe tüylü dudaklarını uzatmış pire gözünden ufak bir şeker tozunu kemiriyordu. Derken yanı başında o zamana kadar hiç görmediği mavi damarlı başka bir kök peyda oldu.

Damarlarının ucunda fosforlu mavi tüyler vardı. Mavi kök, onları ikide bir parlatarak toprağı karıştırıyor, pembenin ömründe görmediği bir şeyler topluyordu.

– Bana şekerpancarı kökü derler. Sen kimsin? Buralarda ne arıyorsun? dedi.

Mavili cevap verdi:

– Benim henüz adımı koymadılar. Buna çok canım sıkılıyor. Gece gündüz toprağın altında bir saniye durmadan uğraşıp duruyorum. Yüz gövdeme, yapraklarıma gönderdiğim nimet henüz hiçbir işe yaramıyor. Şimdilik pir aşkına burada bulduklarımı yukarı gönderip duruyorum. Daha birkaç sene sabredeceğim. Ondan sonra paydos... Bende takat kalmadı.

Pembe kök, mavi kökün hâlinden anladı, ona acıdı; ona yardım etmeye karar verdi. Mavili de bin bir zahmetle elde ettiği mavi tozdan ona birkaç çimdik sundu. Sen misin sunan; bir parça sonra pembe kök elektriklenmiş gibi zangır zangır titremeye başladı. Sonra mavili can havli ile yardımına koşmak iste-

di. Ama daha davranmadan pembe kökün başka damarlarından birisi suratına bir şamar aşkeyledi. Ve hırsla:

– Dokunma iblis dedi, dokunma! Yoksa seni şimdi paramparça ederim. Senin ne mal olduğunu şimdi öğrendik. Sen en belalı zehirlerden birisin. Derhal pılını pırtını topla, buralardan defol.

Mavi kök fosforlarını söndürdü, utancından yerin yedi kat dibine göçtü. Hakikaten pembe köke sunduğu nesne bal gibi zehirdi. Şekerpancarı bundan bir parça yapraklarına gönderir göndermez, yaprakları kurumuş, gövde taş kesilmişti. Bir parça sonra, o canım pembe kökleri de birer birer dökülüverdiler.

Şekerpancarı derhal bir meşveret kurup cümle köklerine mavi kök hakkında etraflı malumat verdi. Zinhar ahbaplık etmemelerini sıkı sıkı tembih eyledi.

Gel zaman, git zaman mavi kök yedi kat yerin dibinde bunaldı. Tekrar yeryüzüne yeşil yapraklarla haber gönderdi. Etli, canlı, gürbüz güzel yaprakları vardı. Fakat bütün kır çiçekleri ondan bucak bucak kaçıyorlardı. Mavi kök hırsından çatlayacaktı. Canını dişine taktı. Çoğu kır çiçeğinden fazla uzattı yapraklarını. Üstüne üstlük bir gün çiçeklerle de her yanını bayrak gemileri gibi donattı. Yine beğendiremedi. Bütün kır çiçekleri:

– Aman ne münasebetsiz şey!.. Nereye gitsek peşimizden geliyor. Ne kadar yüzsüz! Utanmadan bir de çiçek açmış. Ne de kötü kokuyor! Zehir tohumu mu, ne Allahın belası!.. Haydi alaya alalım, maskara edelim de, aklı başına gelsin... dediler.

Mavi kökleri toprağın altında korkudan titrerken, bütün kır çiçekleri zavallı yeşil yapraklarını çepeçevre sardılar.

Kekik otu:

– Sen ne sevimsiz bir şeysin! Ne kadar yüzsüz-

sün! Aramızdan çık, git diyoruz; hiç oralı olmuyorsun, bizi rahatsız ediyorsun. Hepimiz senden nefret ediyoruz. Şekerpancarına oynadığın oyunu hepimiz biliyoruz. Bak bize konan arılar sana yaklaşıyor mu? Bütün böcekler senden kaçıyor. Sen hâlâ dikilip duruyor, bir de utanmadan çiçek açıyorsun. Ne kadar kötü koktuğunu bir bilsen!..

Bunun üzerine bütün kır çiçekleri, mavi köklü otun üzerine abandılar. Bütün çiçeklerini yoldular da, yine hırslarını alamadılar. İçlerinden birisi:

– Bundan kurtuluş yok! Yakalım şunu... diye bir fikir attı ortaya...

– Yakalım! dediler. Derhal çalı çırpı taşıdılar. Mavi kök nerdeyse topraktan dışarı fırlayacak, bu arsızları birer birer boğacaktı. Fakat bir kere de topraktan çıktı mı, yaprakları nice olurdu? Ne idi bu başına gelenler? Niçin hiçbir işe yaramıyordu? Niçin bütün kır çiçeklerini okşayıp şımartan insan elleri hiçbir defa ona değmemişlerdi?

– Bütün keramet insanlara faydalı olmakta! diye acı acı düşünüyordu mavi kök. Fakat nasıl bir kolayını bulmalı, nasıl insanlarla mercimeği fırına vermeli de, şu arsız kır çiçeklerini çatlatmalı?

Mavi kök böyle düşünüyor ve şımarmış kır çiçeklerinden öcünü almaya yemin ediyordu. Bu arada yemyeşil yaprakları korkudan sapsarı kesilmiş. Kiminin dili tutulmuş, kimisi heyecandan kaskatı kesilmiş...

Kır çiçeklerinin taşıdığı çalı çırpıyı bir ateş böceği ateşledi. Korkudan sapsarı kesilen yapraklar sızlayarak yanmaya başladılar. Mavi kökün yaprakları yanarken kır çiçekleri yamyamlar gibi bayram yapıyorlardı. Onların bu neşesine yalnız yasemin fidanı katılmadı. "Ne çirkin şey" diyordu, yasemin kökü, mavi köke; "Ne ayıp şey. Sen şöyle benim damarlarımın arasına uzat başını. Ben seni koruyacağım."

Mavi kök, ağlayan gözlerle teşekkür etti. Sırtlarda koyunlarını otlatan çoban acayip bir koku duyarak uyandı. Geniş geniş nefesler alarak bu kokunun geldiği tarafa yürüdü. Baktı ki, bir kenarda yarısı yanmış zavallı bir yaprak melil melil tüter... Çoban bu dumanı kana kana göğsüne çekti. Duman iri yarı çobanın başını döndürdü. Uzandı, yarısı yanmış yaprağı aldı:

– Sen misin ortalığa bu kadar güzel bir koku salan? Sarı yaprak, ne güzel tüttün!..

Çobanın yaprağın yanan tarafını söndürüp, cebine koyduğunu gören yasemin fidanı, hemen yasemin köklerine durumu telledi. Yasemin kökü hıçkıra hıçkıra ağlayan mavi köke koştu.

– Müjde! dedi, müjdemi isterim! Çoban amca senin yaprağını aldı kokladı, koynuna koydu. Hem sana güzel bir isim koydu. Bundan böyle senin adın "tütün"

Heyecandan olacak, yasemin fidanı durumu aşağı tellerken "tüttün"ün 't'lerinden birisini unutmuştu. Mavi köklü otun adı o günden itibaren "tütün" kaldı.

Çoban bu yaprağı sevgilisine götürdü. Ucundan bir parça yaktılar. Birkaç nefes çektiler, mest oldular. Onları uyandırmaya gelenler de bu kokudan hoşlandılar.

Böylelikle tütün elden ele, mahalleden mahalleye, şehirden şehire, memleketten memlekete tüterek dünyamızı haraca kesti.

Ben bu hikâyeyi, bir yasemin çubuktan dinledim. Başından tırnağına kadar tütün zifirine bulanmıştı ama hâlinden memnun görünüyordu:

– Tütüne ilk müjdeyi verdiğim için beni şımartıyor. Benden yapılmış ağızlıkları tercih ediyor. Bazen ucumu yakacak kadar bana sokuluyor. Kır çiçeklerinden hâlâ öcünü alamadı. Meğer onunla ne kadar

alay etmişler. Bana ikide bir: "Yasemin kardeş, onların kokularını tamamiyle silmek için bütün dünyayı tütün kokusuna bulayacağım. İnsan burnunda benim kokumdan, dilinde benim tadımdan başka bir şey kalmayacak. Yedisinden yetmişine kadar insanları birer sigara ağızlığına döndüreceğim," diyor.

O zaman ben araya giriyorum. Benim de koku üzerine çalışan bir bitki olduğumu hatırlatıyorum. Hiç olmazsa çocuklara sataşma diye yalvarıyorum. Hiç olmazsa onlar kana kana dünyanın kokularını koklasınlar. Nasıl olsa hepsi bir gün sana gelecekler. Ama bırak bir parça nefes alsınlar. Vallahi araya ben girmesem, tütün kardeş çoktan çoluğa çocuğa da musallat olurdu.

Geçen gün rahat rahat, doya doya nefes alabilmek için burnundan bir bardak dolusu kıkırdak kestiren dostlardan birisi doktora dert yanıyordu:

– Bu kadar acıya dayandım. Beynimin içinde testereler, çekiçlerle çelik çomak oynamanıza katlandım. Yine rahat rahat nefes alamıyordum.

Doktor: "Vah vah" dedi. Arkadaşın burnuna huni gibi aynalı bir şey soktu, sonra:

– Öhöoo... ooo! dedi. Zatiâliniz günde en aşağı iki paket dolusu sigara içtikçe burnunuz, daha iki bardak dolusu kemik alınsa, rahat nefes alamaz.

Sonra beni çağırdı. Tütünün zavallı burnu ne hâle koyduğunu ben de gördüm. İçerisinde yangın çıkmış. Bütün su, elektrik boruları ateş kesilmiş bir tünele benziyordu.

Doktor:

– Bütün bu kırmızı halkalar, nikotinin eseridir. Bir hafta bir tek sigara içmezseniz bunlar birer birer normal hâle döner. Ağız tadı ile nefes alabilirsiniz.

Bray, Haziran 1945

REYHAN BACI

Reyhan Bacıyı 1941'de Çorum'da, Mecitözü kasabasının Dağsaray köyünde tanıdım.

Daha doğrusu gördüm ve kendisi ile iki-üç saat konuştum. Onu bir insan gibi değil, bir sanat eseri, bir tablo, bir heykel seyreder gibi seyrettim. Bir türkü, bir hikâye gibi dinledim. Büyük şehirleri ziyaret eden seyyahlar, büyük abideler önünde nasıl ve ne kadar dururlarsa, ben de onun önünde o kadar durabildim. Ben de seyyahlar gibi onun birkaç fotoğrafını çektim. Birkaç "kroki"sini çizdim.

Reyhan Bacıyı tanıdım, diyorum. Hayır, onu sadece görüp geçtim. Fakat tam dört yıldır vakit vakit onu hatırlıyor, düşünüyor ve seviyorum. Hani müzelerde yedi kat yerin dibinden çıkartılmış testiler, küpler vardır... Bunları toprağın altından paramparça çıkartırlar. Ve sonra bu parçaları birbirlerine ekleyerek eserin aslını kurmaya çalışırlar... Bunlardan çoğunun yalnız birkaç parçası toprağın altından çıkmış, ondan ötesi bu parçalara göre ölçülerek, hesaplanarak icat edilmiştir. Reyhan Bacıyı düşünürken hep bu testi parçalarını hatırlıyorum. Elimde onun hayatından kırık dökük birkaç parça, birkaç saat var. Bunlara dayanarak onun bütün ömrünü kurabilmek ne mümkün!..

Bu parçalarla yalan yanlış bir çatı kurmaktansa, onları olduğu gibi saklamak daha doğru olacak. O yaz, Çorum'a resim yapmaya gitmiştim. Dağsa-

ray köyüne, Mecitözü'nün meşhur Beki kaplıcasına giderken uğradık. Bir gece muhtarın evinde misafir kaldık. Köy, Amasya ovasını alabildiğine kucaklayan bir sırtın tepesine konmuştu. İki-üç yüz metre uzaktan bakıldığı zaman, etraftaki kayaların ve toprağın kucağında güç farkedilen, toprakla haşır neşir olmuş Anadolu köylerinden biri... Sırtını yumuşak, kırçıl tepelere vermiş, bitip tükenmek bilmeyen bir ufkun çerçevelediği Amasya ovasını, gün görmüş emektar bir kilim gibi ayaklarının altına serivermiş... Muhtarın evinin toprak damında bağdaş kurmuş, oturuyorduk.

– Reyhan Bacı geldi, dediler.

Baktım: Orta boylu, kırk-kırk beş yaşlarında, başörtüsü yalnız yüzünü kapatmayacak şekilde başını çevrelemiş, elleri göğsünün üstünde kavuşmuş bir kadın... Tam bir heykel sükûnu ile, belirsiz bir istikamete dalmış, öylece yanı başımızda duruyor.

Sessiz sedasız oturduğumuz halde, geldiğini nasıl duymamıştık?..

Mecitözü'nden bize refakat eden başmuallim:

– O!.. Reyhan Bacı, nasılsın bakalım? dedi.

Reyhan Bacı, hep belirsiz bir istikamete dalan bakışlarla, fakat güzel yüzünü birdenbire harikulade bir ışık gibi aydınlatan tebessümü ile:

– Hoş geldiniz muallim bey, sefa geldiniz. Sizi ne zamandan beri buralarda göremedik, dedi. Ne iyi ettiniz, galiba yalnız değilsiniz, bize kimleri getirdiniz?

Başmuallim bizim adımızı, sanımızı söyledi. Reyhan Bacının öyle bir heykel gibi durmasında garip bir hüzün vardı.

– Otursana Reyhan Bacı! dedim.

– Sağ ol beyim, ama böyle daha iyi, dedi.

Aynı tebessüm yüzünü bir kere daha aydınlat-

tı. Bu sefer bu aydınlık, yüzünde hiç kımıldamadan dakikalarca durdu.

Başörtüsünün gölgesine gömülen gözlerinin rengini ve biçimini görmeye imkân yoktu. Bütün bir yüzün ifadesini bu gözlerden anlamaya çalışıyordum. Dikkatimin kendisini rahatsız edeceğinden korkarak, mütemadiyen bakamıyordum. Fakat baktıkça içime hüzün çöküyordu.

Bu yüzde, muhakkak harikulade bir şeyler vardı. Güzeldi, fakat bu güzelliği gölgede bırakan bir iyilik, bir cana yakınlık ve yalnız eski Yunan heykellerine yaraşan muhteşem bir durgunluk vardı. Rüzgâr, başörtüsünün kıvrımlarından birisini, gözlerini daha iyi saklayacak bir şekilde alnının üstüne düşürüyordu...

Bu yüze sinen heykel ifadesinin sırrını çözebilmek için, mütemadiyen gözlerini aradım durdum. Fakat heyhat! Bulamadım. Reyhan Bacı kördü. Anadan doğma kördü. Gözbebeklerinin yerinde, bir kitap arasında unutulmuş, rengi ve usaresi uçmuş, solmuş bir çift yaprak, vakit vakit ürperiyordu...

Reyhan Baci kördü. Fakat bir sene evvel bir defa sesini duyduğu başmuallimi sesinden tanımıştı. İşin tuhafı ben kendisine oturmasını teklif ettiğim zaman da, bana adımla hitap ederek teşekkür etmişti. Gerçi başmuallim bir parça evvel bizim mesleklerimizi ve adımızı kendisine söylemişti. Fakat, seslerimizi ve oturduğumuz yerleri işaret etmemişti. O benim sesimden adımı buluyordu! Sonra damın üstüne nasıl çıkmıştı?.. Muhtarın damına oldukça çapraşık, gemi merdiveni gibi açık basamaklı, tahta bir iskeleden çıkılıyordu. Bana, Reyhan Bacının hangi köyden yalnız başına bu köye geldiğini söyledikleri zaman, zihnimi tırmalayan bu sualleri gülünç buldum.

Reyhan Bacı, ta karşıki dağların arasında, noktalı virgül gibi duran kayaların dibindeki bir köyden kalkıyor ve on dört saat yürüyerek Dağsaray'a geliyordu!.. Aradaki yol asfalt veya şose değildi! Bir Allahın belası keçi yolundan ibaretti!..

Neyse; derken başka bir misafir geldi. Reyhan Bacı bir an için unutuldu. Misafire izaz, ikram derken aradan yarım saat kadar geçti. Baktım, Reyhan Bacı hep aynı vaziyette, aynı yerde duruyor. Yalnız eline bir tef vermişler. Bir parça sonra muhtar:

– Hadi Reyhan, dedi, başla!..

Yanık desem, yanık değil; donuk desem, donuk değil; berrak desem değil, ne gür, ne cılız, velhasıl "ton"unu herhalde müzisyenlerin bile kolay kolay kavrayamayacakları bir sesle, Reyhan Bacı: "Hoş, sefa geldiniz!" nakaratlı bir türküye başladı. Bu türküyü bizim isimlerimizle süslüyordu! Yaş sırasıyla türküde, hepimizin adı geçti ve hepimize ayrı ayrı, "Hoş, sefa geldiniz!" dedi.

Hem söylüyor, hem de arasıra tefle tempo tutuyordu. Tefi tutuşunda da, tefe vuruşunda da yüzü, sesi, duruşu kadar bir başkalık, bir munişlik, bir cana yakınlık, bir bütünlük vardı. Türküsü ne kısa, ne uzundu. Ne lüzumsuz bir neşeye, ne de yersiz bir hüzne bürünmüştü. Ilık bir yaz yağmuru gibi ne ıslatıyor, ne de korkutuyordu. Sadece okşuyordu.

Ertesi sabah ilk işim Reyhan Bacıyı sormak ve aramak oldu.

Reyhan Bacıyı bütün bir köy halkı seviyordu. O, bu köye geldiği gibi, arasıra civar köylere de misafir gidermiş. Köy halkına maniler söyler, küçük çocuklara masallar anlatırmış. Kundaktaki çocukların anaları işe giderken, çocuklarını ona emanet ederlermiş. O da anaları gelene kadar, onları

kucağında beşikler, onlara ninniler, masallar söylermiş. Hakikaten onu, çeşme başında kucağında sevimli bir oğlan çocuğunu okşarken buldum.

Tef çalarken yalnız hareketlerine hayran olduğum ellerine, çocuğun saçlarında dolanırken görünce âşık oldum. Yarabbi! Bu ellere, bu avuçlara ne kadar çok iyilik, ne kadar çok şefkat ve hüzün dolmuştu.

Anadolu köylerinde eller, hep tahtadan veya demirden bir aleti andırır. Bu eller ya bir kazmaya, ya bir küreğe, yahut bir çapaya yahut tahta bir kaşığa, emektar bir tarağa dönmüştür. Kadın eli olsun, erkek eli olsun, hepsi çalışmış, nasır tutmuş, aşınmıştır.

Reyhan Bacının ellerini, belki bu eller arasında gördüğüm için şaşırıyordum. Onun elleri çocuk elleri kadar yeni, pürüzsüz ve yumuşaktı. Buna karşılık ayakları didik didik, paramparçaydı. Eller iş tutmadığı için hırpalanmamış, fakat ayaklar gözlerin nurundan mahrum kalınca çarpmış, çarpılmış, yırtılmış, delinmişti.

Reyhan Bacının ne büyük bir arzuyla bu çocuğu okşadığını uzun uzadıya seyrettim. Bu okşayışta, bir ananın okşayışını aşan, daha çok şehvete yakın bir şiddet vardı.

Reyhan Bacı, bu kadar arzu ile yalnız koyunları, inekleri ve çocukları okşayabilirdi. Bu avuçların görüp göreceği rahmet bundan ibaretti.

Parmaklarının, çocuğun altın perçemlerinde süratle kayan hareketleri, avuçların iştihasını itiraf ediyordu.

Elimde Reyhan Bacının tefi, bekliyorum. Biraz sonra gelecek ve bana Karacaoğlan'dan türküler, Yunus'tan ilahiler söyleyecek. Reyhan Bacı gecikiyor... Elimdeki tefin gerilmiş derisi üzerindeki be-

neklere dalmışım... Derinin tabii rengi içinde, belirsiz birçok nakış sezer gibi oluyorum. Cebimde renkli kalemler var. Güzel bir resim muşambası gibi gerilmiş defin üzerine, hafif renklerle çiçekler, geyikler çizmeye başlıyorum. Reyhan Bacı hâlâ gelmiyor; bu iş beni sardıkça sarıyor. Aradan belki bir saat geçmiş olacak... Tefin üstüne deriyi örselemeden bir sürü nakış çizdim. Nakışların arasına Yunus'tan bir beyit yazdım:

Bu gözlerim dost yüzüne baka geldi baka gider
Benim gönülcüğüm ey can çıka geldi çıka gider

Bir de bakıyorum, Reyhan Bacı aynen dünkü vaziyette yanı başımda peyda olmuş.

Tef üzerine çizilen nakışları ışığa karşı uzatıyorum. Hiç de fena durmuyorlar. Memnun, Reyhan Bacıya sesleniyorum:

– Bak, diyorum, Reyhan Bacı, sana bir sürü nakış çizdim.

O aynı ışıklı tebessümü ile gülüyor ve ben kırdığım pota tüy dikiyorum:

– Reyhan Bacı, diyorum, çoban armağanı, çam sakızı! Ben senin tefin üzerine çiçekler ve geyikler çizdim. Onu elimden geldiği kadar süsledim.

Yunus'un beyitini de okuyorum.

O, hep güzel ellerini göğsünün üzerinde kavuşturmuş, gülüyor:

– Sağ ol, diyor, eline sağlık, fakat ne yazık ki o tef benim tefim değil, komşunun...

Tefi alıyor ve bana hiçbir zaman unutamayacağım sesiyle, yüreğime işleyen türküler söylüyor. Bu türkülerde bazen Karacaoğlan'la Yunus kolkola dolaşıyor. Bazen doğrudan doğruya Reyhan Bacının yüreğinden kopup gelen kelimeler... Yunus ve Karacaoğlan'a garip bir çeşni veriyor. Bir şeye dik-

kat ettim: Reyhan Bacı, yürek, gönül kelimelerinin yerine, hep "göğsüm" diyor ve bu kelime onun göğsünden, ötekilerden daha çok ürperen ihtizazlarla çıkıyor.

Erzurum dağının buzu çözülsün
Mor koyunlar melesin de gidelim
Bizim iller kırçıldır geçilmez
On bir ayın birisinde gidelim

Bu türküyü söylerken, onun yüzü artık heykeltıraşın elinde en son ve en kat'i ifadesine kavuşan bir heykelin, ebedi sükûnuna kavuşuyordu. Bu türküyü ondan sonra nerede duysam, nerede hatırlasam, Reyhan Bacının iyilik, sıla, hasret, arzu, isyan, merhamet tüten yüzünü ve ellerini yanı başımda buluyorum.

Bu türküyü dinledikten sonra:

– Reyhan Bacı, dedim, niçin "on bir ayın birisinde gidelim" demiş, aylardan bir tanesini adam yerine koymamış?

Güldü, bir parça duraladı, sonra:

– Ben kara cahilin biriyim. Niçin bunu bana soruyorsun? dedi.

Kulaklarıma kadar kızardığımı görse bana acırdı.

Köyden ayrılırken onu, bir daha gördüm. Ellerini tefin nakışları üzerinde dolaştırıyor, onları okşuyordu.

Bütün misafirlerin adını zikrederek "güle güle" nakaratıyla devam eden nefis bir türkü içinde bizi uğurladı.

Büyük Doğu, 14 Aralık 1945

NE KAZA NE KADER

Şu dağın başında bir top gülüm var
Uzun sözün kısası iki türlü ölüm var
Biri bir mum gibi yanmak sonuna kadar
Biri durup dururken insan elinden
Ölüm Allahın emri ne denir?
İnsan eliyle ölmek insana ağır gelir.

Ağır gelir de laf mı? Çıldırtır, kudurtur, deli divane eder ama insanın insana kıyması aklın bittiği yerde olup biter. İşin içine çıldırmak, kudurmak girdi mi, insan acıdan deli divaneye döndü mü, ölüm kapısı gene aralık kaldı demektir.

Aklın bittiği yerde olup bitenler bir yana biz aklımızın erdiği kadarıyla yetinelim. Bile bile değil de haberimiz bile olmadan başkalarının ölümüne sebep oluyoruz. En ufak bir kötülük gütmeden, nefes alırcasına sokağın köşesine attığımız portakal kabuğu, yolculardan birisini beyninin üstüne düşürecek, durup dururken hayatına mal olacak... Olur şey mi? Yoldan geçerken rüzgâr tam kafanızın üstüne, kafanızdan ağır bir kiremit düşürecek... Olur şey mi? Tıklım tıklım dolu bir otobüsten, can havliyle dışarı fırlarken olanca kuvvetinizle çarptığınız yolcuyu tepetaklak yere sereceksiniz... Olur şey mi bu? Olağan işler mi bunlar?..

Ya olur olmaz yerlere tükürenlerimiz? Ya işi

daha ileri götürenlerimiz? Ya hokkabaz değneği gibi direksiyon kullanan şoförlerimize emanet eylediğimiz canlar? Ya dolmuşla ölmüşü dolup taşmışlar, yanmış tutuşmuşu birbirine karıştıran taşıtlarımız? Ya maden ocaklarındaki şehitlerimiz? Ya kırk yıllık dost gibi yanı başımızda dolaşan haşmetlû verem hazretleri? Ya sıtma ile frenginin güpegündüz haraca kestikleri? Ya ruhumuz bile duymadan kendi elimizle kendi evimize taşıdığımız? Haberimiz olmadan öldüğümüz, haberimiz olmadan öldürdüğümüz?..

Şiirin yardımı olmadan ölüm konusunu ele almak ne mümkün!..

Dolanı dolanı gelir
Ölüm yavaşça yavaşça

Hele hiç dolanmadan hışım gibi tepemize kondu mu ne söz kalıyor insanda ne soluk.

Geçen hafta durup dururken bir öğrencimizi kaybettik. 18 yaşında bir Akademi öğrencisi Köprüde, vapurla iskele arasında can verdi. Atölyemizin en çalışkan, en başarılı, en iyi öğrencilerinden biri. 18 yaşında melek gibi güzel bir kız. Derse yetişmek için koşarken ölümün tuzağına düştü.

Kaza havadisi gazetelerimizin hepsinde başka türlü çıktı. Kimi atlamak istedi de atlayamadı diyordu. Kimi eteği dar olduğu için diyordu. Kimi ayağı kaydı diyordu. Kimi vapurun iskeleye çarpmasıyla sendeledi düştü diyordu. Kimi sadece:

– Kaza!..

Kimi sadece:

– Kader!.. diyordu.

Kimi:

– Böylesine milyonda bir rastlanır! diyordu.

Kimi:

– Bu kaçıncı oldu insaf! diyordu.

Talihsiz öğrencimiz son derece nazik, çekingen, son derece sessiz sedasız bir çocuktu. Ne derlerse desinler onun ötekini berikini iterek kendisine yol açtığını, telaşla iskeleye fırladığını göz önüne getirmek imkânsız. Ayağı kaymış olabilir, eteği bir yere dolanmış olabilir. Vapurun birdenbire çarpmasıyla sarsılmış olabilir. Bu durumda herhangi bir vatandaşa suç yüklemek bize düşmez. Fakat hani şu Nasreddin Hocanın meşhur hikâyesindeki hırsız gibi en büyük sebep üstüne parmağımızı basmazsak içimiz rahat etmeyecek. Bu kazada suç ne şunun, ne bunun, hepimizin sayılmalıdır. Bu kazada en büyük suç Köprüdeki Kadıköy iskelesindedir. Dünyanın hiçbir tarafında bizim Köprünün Kadıköy iskelesi kadar sevimsiz, bir o kadar münasebetsiz, bir o kadar sakar bir iskele tasarlamak güçtür. Böyle bir iskeleyi sineye çektiğimiz için biz İstanbullular topumuz birden suçluyuz. Köprünün gırtlağından bir ok gibi denize fırlamış bu iskeleden kim kurtaracak bizi? Kim eline kâğıdı kalemi alacak da bu iskeleden günde kaç bin kişi geçtiğini hesaplayacak? En işlek saatlerde bu iskelenin ne hale geldiğini tam manasıyla görebilmek için ne yolcu olacaksınız, ne de hancı. Hiç telaş etmeden bu ana baba gününü, bu mahşeri, bu kıyameti kâğıda mı, fotoğrafa mı, sinema filmine mi bir yere olduğu gibi aktaracaksınız.

Yaz günleri iş saatlerinde, üç çocuklu bir ananın, yetmişlik bir ihtiyarın, sakat bir öğrencinin, boyundan büyük yüklere gömülmüş fakir fıkaranın bu iskelede nasıl çırpındıklarını, neye döndüklerini görebilmek için yolcu seline kendinizi kaptırmamanız lazım. Akıntıya kendinizi kaptırdınız mı hiçbir

şey görmenize imkân kalmaz. İtile kakıla kendinizi ya vapurda, ya iskelede yahut da hastanede bulabilirsiniz.

Köprüdeki iskelelerimiz Boğaziçi ve Adalar cihetine açılan birer kapı değil, bu kapılara takılmış paslı, küflü, örümcekli birer asma kilittir. Bu asma kilitlerin en belalısı, en paslısı da Kadıköy iskelesidir. Bu iskele azabını sineye çektiğimiz için hepimiz suçluyuz. Bu iskele yapıldığı zaman en kalabalık saatlerde kaç kişiye göre hesaplanmıştır? Bu terazi bu kadar ağırlığı nasıl çeker? Aradan geçen zaman içinde iskele kalabalığı ne ölçüde artmıştır? Bu artış hangi ölçülerle karşılanmıştır? Bundan on beş yıl önce karşı yakada oturanlar ne kadardı? Ne kadarı gider gelirdi? Vapurdan taşıtlara veya işine kadar yolcu eskiden ne kadar vakit harcardı, şimdi ne kadar vakit harcar? Niçin vatandaşlarımız vapurlara girip çıkarken hatır gönül dinlemezler? Niçin yangından mal kaçırırcasına saldırırlar? Bütün vatandaşların halim selim, kuzu gibi insanlar olmasını sağlamak mümkün müdür? Beş dakika gecikirse işinden olacak kişi elbette böyle saldırır iskeleye, tramvaya, otobüse.

Köprünün Kadıköy iskelesi bir kelime ile felakettir. Kaç bakımdan yarabbi! Evvela yapı olarak dünyanın en sevimsiz bir salaşıdır. Böyle münasebetsiz bir yapı örneğine dünyanın hiçbir yerinde rastlanmaz. Bu iskelenin bir tuvalet salonu vardır. Evlere şenlik. Dünyanın hiçbir yerinde bundan daha pasaklı, bundan daha çirkin bir yer tasarlanamaz. Belediyemizin bu çeşit yerlerdeki sağlık durumunu inceleyen kimseleri melek midirler? Onlar yanılıp da bu yerlere hiç girip çıkmazlar mı?

İşte böyle sayın İstanbullular!.. Eğer Köprünün Kadıköy iskelesi münasebetsiz bir ur gibi şehrimizin

gırtlağına sarılmışsa kabahat onda değil, bizdedir. Biz, bu urdan kurtulmak için hiçbir gayret göstermezsek, kabahat kimdedir?

Şehirciler, mimar arkadaşlar, yazar arkadaşlar elbirliğiyle şu Kadıköy iskelesini alaşağı edelim. Yerine çiçek gibi tertemiz insanca bir yapı konduralım. Öyle bir yapı ki canımızı sıkmak şöyle dursun canımıza can katsın. Öyle bir yapı ki vapuru kaçırdığımız zaman ağlamaklı olmayalım. Dünyanın en güzel denizine açılan pencerelerden İstanbul'u seyredelim. Öyle bir iskele ki vapurlarımız yağdan kıl çekercesine yaklaşsınlar. Öyle bir iskele ki kapılarında ecel terleri dökmeyelim. Öyle bir iskele ki yaşlılarımız, hastalarımız, çocuklarımız ve bütün yolcularımız için bir cehennem kapısı değil, bir park köşesi olsun. Yollarımız, taşıtlarımız, evlerimiz, dilediğimiz konfora kavuşana kadar şimdilik bu iskelede bir oh çekelim.

Ayağı kayan bir vatandaşımızın vapurla iskele arasında can vermesine sadece:

– Ne yapalım, eceli gelmişti! deyip geçersek, bu uğursuz iskele daha sittin sene böyle durur. Bana öyle geliyor ki asıl eceli gelen, çoktan göçüp gitmesi gereken yapı, Köprünün Kadıköy iskelesidir. Hele bir onu ele alalım. Onu örnek bir iskele olarak donatalım. Ötekiler birer birer arkasından gelirler.

Cumhuriyet, 8 Nisan 1957

SÖZLÜK

abat: Bayındır, mamur

alaim: Belirtiler

arız olmak: Gelmek

başmuallim: Başöğretmen (eskiden okul müdürlüğünü de üstlenen öğretmen.)

bigâne: Yabancı, ilgisiz

cemmi gafir: Kalabalık, çok kalabalık

cesamet: Büyüklük

gayri mütecanis: Bir cinsten olmayan. Eşsesli olmayan (Dilb.)

gayri tabii: Doğadışı, olağandışı

hafifmeşrep: Hoppa

hava tebdili: Hava değişimi

hayz: Kadınların aybaşısı

hilaf: Aykırı

ihtizaz: Salınım, titreşim

intihap etmek: Seçmek

istidat: Yetenek

istismar: Sömürü, sömürme

izaz: Ağırlama

kari: Okur, okuyucu

lahza: An

malumat: Bilgi
meşveret: Danışma
muharrir: Yazar
muhavere: Konuşma
muhayyel: Düşlenmiş, hayal edilmiş, düşsel
muhayyele/muhayyile: Hayal etme yetisi, imgelem
munis: Cana yakın, kanı sıcak, uyumlu
musahabe: Sohbet, konuşma, görüşme
muti: İtaat eden, yumuşak başlı, eslek
müselles: Üçgen
müteaddit: Birçok, çok
mütemadi: Sürekli
mütemadiyen: Sürekli olarak
mütenazır: Bakışım, bakışımlı. Bağlılaşık (Fel.)
namütenahi: Bitimsiz, sınırsız, sonsuz
naşir: Yayımcı
neuzübillah: Tanrı'ya sığındık
sarahat: Açıklık
sayha: Çığlık
semavat: Gökler
teessür: Üzüntü, duygulanım
tehalük: Can atma
tekaüt: Emekli
temaşa: Seyir, görünç
tenasüp: Çekim. Oran, orantı
tenazur: Bakışım
tenvir etmek: Aydınlatmak
usare: Özsu
zevkiselim: Sağbeğeni
zinhar: Sakın

BEDRİ RAHMİ, 1913'te Görele'de doğdu. Trabzon'da liseyi, İstanbul'da Güzel Sanatlar Akademisi'ni bitirdi. Lyon ve Paris'te resim öğrenimi gördü; ölünceye değin (21 Eylül 1975), akademide öğretim üyesi olarak çalıştı. Beş ressam arkadaşıyla "d grubu"nu oluşturdu. Şiire lise yıllarında başlayan BEDRİ RAHMİ'nin ilk yazıları Yeni Adam dergisinde çıktı. 1940'lardan başlayarak resimleri, şiirleri; resim, edebiyat ve yurt gezileriyle ilgili yazıları büyük ilgi gördü. **Bilgi Yayınevi,** BEDRİ RAHMİ BÜTÜN ESERLERİ dizisinde, şiirlerini **Dol Karabakır Dol;** ağabeyi Sabahattin Eyuboğlu, babası ve dostlarıyla yazınsal ve özel yazışmalarını **Kardeş Mektupları; Resme Başlarken, Delifişek, Tezek, Yuku-Le-Le'ye Mektuplar, Bu Anadolu Var Ya, Kültür Yokuşu, Resim Yaparken...** ve şimdi de BÜTÜN ESERLERİ'nin onuncu kitabı olarak **KÖROLASI** adlı yapıtlarda da resim, edebiyat ve gezileriyle ilgili yazılarını topluca okurlarımıza sunmaktadır.

BEDRİ RAHMİ EYUBOĞLU'nun yüreği bu kitabında da olanca coşkusuyla vuruyor. Bize, yine hayatın büyük coğrafyasından ve özellikle de Anadolu içlerinden esintiler ve renkler taşıyor. Öyküler, düşler ve düşlemler içinde onunla birlikte yol alıyoruz. Sayfalarda, uzun bir yolu konuşa konuşa yürür gibi ilerliyoruz ve bu yol, bizi, Anadolu bilgelerine mahsus derinliklerle buluşturuyor.

Aydınlığa açılan bir kapı daha: **KÖROLASI**

ISBN 975 - 494 - 662 - 0
97 . 06 . Y . 0105 . 1126

9 789754 946628

KDV dahil 700ooo Lira